berbang

Kovara Federasyona Komelên Kurdistanê Li Swêdê

www.arsivakurdi.org

68

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsiyar:
N. Kirîv

Redaktion/Redaksiyon:
A. Tigrîs, Aso Germîyanî, Cemşîd Heyderî, L.Cengîn, Hesenê Metê, Mahfûz Mayî, M. Alî K., Rohat, Temo Zêrîn

Amadekarê Beşa Zazakî:
H. Diljen

Sättning och Layout:
Bavê Rojbîn, C. Heyderî, N. Kirîv

Adress:
Box 45 205
104 30 Stockholm/Sweden

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Prenumeration/ Abonetî:
Kes/Enskilda: 100 Skr/sal/år
Meqam/Myndigheter:200 Skr/år

Annons/Îlan:
Rûpelên navîn/Insidor:1000 Skr

Redaksiyon ne berpirsiyara nivîsarên bi îmze an nivîs û gotinên Federasyonê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tên şandin, heke çap jî nebin, li xwedî nayên vegerandin.

ISSN - 0281-5699
Sal: 9, Hejmar 7/90 (68)
Çiriya paşîn -1990

Apec tryckeri-Stockholm

Naverok

Beşa kurmanciya jorîn .... **Rûpel**

.... 3
Li dervayî welat divê metoda xebatê çawa bibe. Keya Îzol 4
Enstîtuya Kurdî li Parîsê xelatek navneteweyî wergirt 5
Helwistê Bazara Hevpişkê Ewrûpa û Parlamanê Îtalyayê li hember pirsa kurdî 6
45 Saliya Komara Mahabad 7
Pirsgirêkên zarok û ciwanên kurd li Swêdê. Mihemed Hacî 8
Hevkariya malbat û dibistanê li Swêdê. Vahap Sûkij 9
Celadet Alî Bedirxan û xebatên wî yên li ser ziman. Mehmed Uzun 10
Tagirtin, Dr. Celadet Seîd 16
Bila haya we ji AIDS'ê hebe! Abîd D. 17
Kurdistan pir xweş e! Hevpeyvîn bi zarokên Kurd re 18
Ma ti têvelî di navbera nivîskar, berhevkar, wergêr û nivîsande de tune? A. Tigrîs 22
Divê îddîa bi delîlan bên îspatkirin 23
Geryanek di nav dîwana şaîrekî de. M. Mayî 25
Me sond xwariye (helbest) Mehdî Zana 26
Çîrokek jibîrbûyî (çîrok)Batal Azîz 27
Du helbest ji Ehmed Huseynî: Dîlan, Hevdîn 28

Beşa zazakîî (dimilî)

Îsmaîl Beşîkçî kamo? Koyo Berz 29
Sosinê. 30
Teyri Yena 30

Beşa kurmaciya jêrîn

Çapkirawî nwe 32
Penaberanî kurdî Iraqî le Turkiye. Dr. Abdulbaqî 34
Goşey tenduristî 35
Lec koneşarî pêş mejû. Ahmet Şerîfî 37
Nusrawa Osmaniyekan. Ferhat Pîrbal 39
Helwestî bazarî hewbaşî Ewrûpa û parlamanî îtalya 42
Hoyekanî dagirkirdinî Kuweyt. Şuwarî 46
Hewlekî zor û berhemekî seqet. Hêmin 53
Giftûgoyekî edebî li gel Ferhat Şakelî 57

Wêneya bergê pêşîn: Celadet Alî Bedirxan
Ji arşîva Mehmed Uzun

Li ser "pirsa jina"

Tu dixwazî mirovên din li hember te çawa bibin,
tu jî li hember wan wisa bibe! *(Mamostayeke Swêdî)*

Gotina li jor, ji alîyê mamosteyekî swêdî li ser qertekî hatibû nivîsandin û ji keça hevalekî min re hatibû şandin. Navê mamoste ji bîra min çûye, lê ji ber ku gotina wê şîretekî hêja bû, hê di hişê min de jîndar e. Min li hember durûtiyê, ji vê baştir şîretek din nebihîstiye. Û durûtî jî, yek ji wan mezintirîn zaafên mirovatiyê ye. Mirov dikare nimûnên durûtiyê di her warê jiyanê de û ji bo her tiştî bibîne.

***

Meha çûyî Komela Jinên Demokratên Kurd, şahîyekê amade kiribû. Şahîyek xweş bû. Lê pîyesa şevê pir û pir xweştir bû. Pîyes ji aliyê hunerê de layiqê pesnê û ji aliyê naveroka xwe ve jî, layiqê baldayinê bû. Naverok ji du beşan pêk hatibû ku yek ji wan têkoşîna netewî li Kurdistanê û beşa din jî derdê mêr û mêrtiyê dianî ser sehnê. Ev du beşên pîyesê rê da ku ez di vê hejmarê de li ser "pirsa jina" bi kurtî be jî binivîsim.

Li dunyayê, xelkê, wekî hemû pirsên civakî, "pirsa jina" jî têra xwe munaqeşe kiriye, ji aliyê dîrokî, civakî û cinsî ve lê kolaye. Herweha di derdora meselê de çi bi rêxistinî û çi bê rêxistinî tevgerên civakî rû dane û deng dane.

Lê em kurd! Di vî warî de jî, hê me gav li ser gavê navêtiye! Ne ev mesele têra xwe hatiye munaqeşekirin û ne jî em gihîştine qonaxeke baş. Tew li ba me kurdan, "pirsa jina" ji aliyê mana û naverokê xwe ve ne zelal e. Loma divê berî hertiştî em ji xwe bipirsin: pirsa jina çi ye?

Pirsa jina, wekî ku pîyesê anîbû ser sehnê, bi du alî ye. Aliyekî li platforma civakî û aliyê din jî li malê xwe dide xuyanîkirin. **Beşdarbûna jina di jiyana civakî de û pêkanîna danûsitendinek maqûl di nav malbatê de.**

Beşdarbûna jina di jiyana civakî de, pirseke me ya civakî ye. Ne tenê pirseke jina ye. Lê pirî caran wekî yên jina be tê îfadekirin yan jî bi "pirsa jina" tê binavkirin. Ev şaşîyeke mezin e. Û ev di tevgera praktîkî de jî xwe dide xuyakirin. Rast e, welatê me ji alîyê dewletên cîran hatiye dagirkirin û civaka kurd ji mafên xwe yên netewî bê par in. Pirsên rizgarkirina Kurdistanê, yên parastina mafên netewî û têkoşîna li dijî serdestî û zilma dijmin, pirsên neteweyî ne û yên civaka kurd in. Yanê, pirsên netewî, ji kîjan cinsî (jin-mêr), ji kîjan tebeqî (karkir, gundî, axa, burjuwa) û salên wan çi dibe bila bibe, pirsên her kurdî ne, ne **tenê** yên jina ne. Her wisa, hemû pirsên civakî û çînî, çi aborî, çi siyasî û çi kulturî, yên jina ne **jî**. Ji ber vê yekê, kêmasîyeke mezin e, eger jin di platforma tevgera civakî de cih negrin. Ji bo mafên giştî (ser qissê mafên neteweyî) tevger û rêxistinek serbixwe ya jinan bê heq e. Li vir divê zêdetir em bala xwe bidin ser rewşa civakîbûna jinan. Û dîsa divê em hemû bi hev re têbikoşin ku jin jî mêr jî, xort û ciwan, kal û pîr jî bi tevayî di eynî platform û tevgera civakî de cihê xwe bigrin.

Pêkanîna danûstendinek maqûl di nav malbatê de, ji aliyê şiklî ve jî ne pirseke giştî, lê pirseke xas û şexsî ye. Û bingeha vê, danûstendina jin û mêr e. Îcar li welatê me danûstendina jin û mêr ne maqûl e, ne jî ber bi aqila ye. Nimûne hene ku mêr dikare ji ber kufureke ji jinê re, xwediyê kufurê bide ber gulan û eynî ew mêr li malê bi çoya bikeve ser jina xwe. Li kuçê jin namûs e, li hundirê malê jin berdest e. Dîsa mêr li çarşîyê dikare karek bibîne, an jî dukanek veke û ji bo **pera** firakê ber xelkê bişo, pînê xelkê bidirû, xwarinê xweş çêbike, gemarê xelkê pakij bike, hemaliya xelkê bike û van kirinên xwe "zilamtî" an jî bi "xwedî şexsîyetek mêranîbûnê" nav bike. Lê ku li mala xwe, ji bo xwe, ji bo zarokên xwe, ji bo hevala xwe, ji bo dost û mêvanên xwe, mala xwe paqij bike, xwarinê çêke, dirûtinê bike, dibe "serjinik". Û dîsa nimune hene, ku nîvê malê jin û nivî malê mêr paqij bike, an jî rojekê jin û rojekê jî mêr bi dor firaka bişo, ev jî dibe "wekhevî". Îmkan û şertên bi sinorkirî, danûstendinên durû, nasîn û zanîneke sexte, dibe sedema jiyanek ne maqûl û bingeha şexsiyetên sexte.

Malbat ne tenê ocaxa yek an du kesî ye, ev ocaxa taybetî ya civakê ye jî. Kaniya xwîna danûstendina civakê ye û ji ber vê jî reng dide danûstendinên civakê.

Ferq di her du cinsê mirov de hene. Ji xwe ev bûye sebeb ku cara pêşîn dabeşkirina kar di navbera jin û mêr de pêk hatiye û hêjî berdewam e. Ji bo ku em vê yekê ji holê rakin, divê bi qasî ku îmkan dest dide, azadiya xwe bi kar bînin. Ferqa cinsî di navbera jin û mêr de çi dibe bila bibe, her du cins jî mirov in. Wek prensîp mafên mirovî, mafên herdu cinsî ne. Ev yeka ne bingeha berdestiya jin li ber zilêm, ne jî bingeha sedîsed wekheviya jin û mêr e. Ev bingeha danûsitendineke mirovî ye. Loma tevayiya mirovayetiyê, jin û mêr jî têde, divê bi hev re jiyanek û danûstendinek mirovane, li gor şert û rastiya xwe avabikin. Û bêguman ev jî pêşî li malê dest pê bike ku ev avkirina bi awakî durû nebe. Rêya vê, bi tevî mehkûmkirina nasîn û zanînên pêxapînok (îllusion), ber bi aramanca jiyaneke mirovane de guherandina şert û danusitendina jiyanê ye. Û ev pirs jî pirsa herkesî ye. Loma şîreta jorîn şîretek hêja ye ku em hemû li ser wê bifikirin.

Û îcar bi rastî ez nizanim ku bêyî vana, "pirsa jina" ya xas û taybetî çiye? Divê berê herkesî jin bersîva vê pirsê bidin.

N. Kirîv

www.arsivakurdi.org

Li derveyî welat divê metoda xebatê çawa bibe ?

Keya Îzol

Di van çend salên dawîn de li derveyî welêt li ser pirsa kurdan xebateke piralî tê ajotin. Li alîkî rêxistinên kurd yên sîyasî û demokratîk xebatên xwe didomînin, li alîyê din de jî hin ceribandinên cûrbecûr yên bîyanîyan dîsa ji bo vê pirsê pêk tên. Bi tevayî gava meriv temaşeyî van xebatan dike, tevî kêmanî û şaşîyên xwe, wek xebatên erinî tên xûyakirin. Lê ku meriv baş bala xwe bidiyê, bi êsanî dibîne ku dereca kêmasî û şaşîyan di kîjan merhelê de ye.

Pêşîyê divê ez bi awakî gelek vekirî bibêjim ku wek kurd em tu carî nikarin li biyanîyên ku xwe wek dostên kurdan dihesibînin û dixwazin bi dilsozî ji bo kurdan xebatê bikin, rexne bigrin û bibêjin hûn şaşîyê dikin. Ji ber ku bi dehsalan me bi hev re xebat kiriye ku li derveyî welêt bîr û raya giştî pêk were, dostên kurdan zêde bibe. Îro hema hema li seranserê cihanî herçend hîn gelek qels be jî, "dostên kurdan" yan jî bi navekî din "loby"a kurdan pêk hatiye. Ev bi xwe, bi serê xwe gaveke gelek hêja û giranbuha ye. Bi rastî jî kes û rêxistin, yan jî hêzên ku dixwazin ji bo kurdan xebatê bikin, dixwazin bi dilsozî vê xebatê bimeşînin. Lê gelek vekirî ye ku antusiyasm û xebata wan her bi sînor e. Herweha metodên wan jî li gor civat û welatên wan tên guhertin. Li hinek cîyan dewletên wan bi awakî îndîrek di nav xebatê de ne, li gor menfeata welatê xwe dixwazin bo mafên kurdan xebatê bikin, li hinek cîyan şexsîyet û dîtinên wan di alîyê înîsîyatîfî de roleke mezintir dilîze. Bi kurtî xebat ji bo mafê kurdan li her welatî bi awakî din tên holê. Lê tiştekî esasî di vî warî de ew e ku kesên bîyanî gava ji bo mafê gelê kurd xebatê dikin, têkilî û danistandinên xwe bi kurdên wan welatan re datînin û gelek caran yan bin tesîrên wan de dimînin yan jî wan dixin bin tesîra xwe. Bi tevayî em dikarin bibêjin ku sînorê dirêjayiya wan xebatan çarçowa "mafên mirovatîyê" derbas nake. Xebatên wan zêdetir aktualîtekirina pirsa kurdan e li cîhanê û hew. Ew tu carî her alîyên pirsa kurd nadin ber xwe û ji xwe heqê me jî tuneye ku em daxwazake weha ji wan bikin.

Lê dîtin û rexneyên min zêdetir li ser kurdan bi xwe ye. Li vir qesda min hem rêxistinên sîyasî û domokratîk, hem jî li ser şexsîyetên kurdan e. Ev hersê kategorî berî her tiştî gelek caran ji hev cihê kar dikin, ji dêlva ku bi xebatên xwe hevdu temam bikin, înîsîyatîfên cihê cihê di eynî pirsî de digirin. Bi gotineke din her yek li gor bîrûbawerîya xwe serîkî dikşîne. Helbet gelek caran di nav van hersê beşan de konfrontasyon di warê meşandina kar de derdikeve. Wek nimûne, tiştên weha di Konferansa Parîsê, Lozanê û Bremenê de çêbûn. Ne hewce ye ku ez li vir bi dûr û dirêjî behs bikim, ji ber ku li ser van civînan ji xwe gelek kesan berê jî nivisandine. Lê haziriya Konferansa Stockholmê ku ji alîyê Komîta Swêdî ji bo mafên Kurd tê hazirkirin, ji bo vê dîtina min ya jor nimûneyeke aktuel e.

Pêşîyê dixwazim dîyar bikim ku Swêd li gor welatên din yên Ewrûpayê di warê organîzebûna kurdan de, di danûstandina navbera rêxistinên sîyasî û demokratîk de û di navbera şexsîyetên kurdan de ciyekî xas e û heta niha jî di vî warî de astengên mezin dernediketine. Her salên ku debas dibin, ev yeka hîn baştir rûdine û dimeşe. Li Swêdê di van çend salên dawîyê de herkes baş dizane ku divê meriv bi fonksîyon û berpirsiyarîyên xwe rabe ku xebat bête kirin, hevdu temam bikin. Ji bo vê yekê jî komîtên daîmî hene ku li ser karûbarên xwe agahdarîyên daîmî didine hev û di hin pirsan de alîkarîya hevdu dikin, bi hev re planên xebatê dikin, bi kurtî ji hev bê agahdarî çalakî û înîsîyatîfan nagrin. Ev tradîsyona ji bo me kurdan gavekî gelek girîng û hêjayê pesnê ye.

Lê mixabin di haziriya Konferansa Stockholmê de hin astengî û şaşî hatin holê ku divê em li vir behs bikin. Rexneyên min li ser me bi xwe ye.

Komîta Swêd heta niha di alaqayên xwe yên bi Federasyonê re, yan jî bi rêxistinên kurda re, dîqqet dikir ku hevkarîyeke baş di navbera hemû alîyan de pêk were. Rêxistinên kurdan bi xwe jî li ser vê meselê sekinîbûn û daxwaz dikirin ku ev yeka weha bimeşe. Bi dîtina min di haziriya Konferansa Stockholmê de astenga herî mezin li ser danûstandina me kurdan derket holê. Swêdî dixwazin konferanseke navnetewî pêk bînin û ji me kurdan alîkarîyê dixwazin. Ji ber ku metoda xebata wan, li gor wan, di berê de tesbîtbûyî ye û ev rêya xas dabûn ber xwe. Li gor me ev dikare rast yan şaş be. Ev ne girîng e. Ya girîng ew e ku wek kurd, me rêxistinên sîyasî, demokratîk û şexsan di vî warî de roleke çawa daye ber xwe. Heke ez li ser rola Federasyonê bisekinim, dîtina me weha bû ku: ji bo vê Konferansa li Swêd çêdibe, divê Federasyon roleke xas û taybetî bilîze, bi hemû hêzên xwe /komelên endam, endamên şexsî, bi îmkanîyetên xwe ve/ giranîyekî wê hebe. Herweha daxwaza me ew e ku rêxistinên me yên sîyasî bi rolên xwe rabin. Dîsa daxwaza me bû ku hin şexs bikaribin bi beşdarîyên xwe di warê lêkolîn û zanabûna xwe de fonksîyonêkê bilîze. Lê mixabin tecrubên ku hatin holê baş nîşan dan ku herkes bi vî awayî nafikire. Loma jî gelek înîsîyatîfên ferdî derketin holê û tradîsyona ku min li jor behs kir hat xirakirin.

Îro li derveyî welêt tenê li seranserê hemû Ewrûpayê nêzikî 500.000 kurd dijîn. Hin ji me wek karker, hin wek penaber hin jî wek xwendekar hatine derveyî welêt. Herçend em bi plan û programekê nehatibin jî, îro xebat, jîyan û rewşa me li gor planekî dimeşe. Ji ber ku dewletên ku em lê dijîn di warê civakî de plan û program rast kirine. Em bixwazin nexwazin divê em zimanê wan welatan, awayê kar û şixulên rojane, sîstema civaka wan welatan hîn bibin. Herweha divê em ji bo tevgera gelê xwe jî kar û xebatê bikin.

Li derveyî welêt gelek îmkan bi vî awayî hatine ber me. Helbet divê em bikaribin wan ji bo menfeata gelê xwe

www.arsivakurd.org

Enstîtuya Kurdî li Parîsê xelata yekemîn ya "Prix de la Mémoire" wergirt.

* **"Prix de la Mémoire" xelateke navnetewî ye û par hatibû danîn. Jurîya xelatê bi tevahiya dengan Enstîtuya Kurdî layiqê xelata yekemîn dît.**

* **Roja 3'ê qanûna 1990'î li qesra dîrokî Palaîs de Chaillot, di huzura 2000 kesên beşdar de, serokê Enstîtuyê Kendal Nezan, xelat teslîm girt û di axaftina xwe de got: "Ev xelat ji bo hemû gelê Kurd e, ji bo rûmetgiriya berxwedana wê ya ji bo azadî û jiyaneke serbilin e".**

Di şeva 3'ê qanûna 1990'î de li qesara dîrokî Palais de Chaillot, qesra ku "Danezana gerdûnî ya mafên mirovî" li vê derê hatibû îlankirin, nêzî 2000 kes ji bo merasîma xelatê civiyabûn. Di nava şexsiyetên hazir de gelek wezîrên fransî û afrîkî, Stî Mitterand, serekê Komara Senegalê, gelek dîplomat, nivîskar û hunermendên navdar hebûn. Kurd jî di vê merasîmê de ji bo wergirtina xelata yekemîn hazir bûn.

Xelata "Prix de Mémoire" xelateke navnetewî ye; salê carekê bo kes an mueseseyên ku ji bo parastina bîr û hafiza xelkekî, li dijî tehrîfa dîrokê û bîra xelkan xebitîne, xelkekî an hindikahiyek, cemaetek an pirseke girîng a mirovahiyê ji bîr çûyinê xelas kirine, tê dayin. Juriyeke ji 40 şexsiyetên bijare yên Ewropa, Amerîka, Afrîka û Asya pêk hatiye. Jurî di meha îlonê de li Parîsê dicive û biryar dide ku xelatên salê bibin kî. Di vê jurîyê Stî Hortensia ALLANDE (Şîlî), Léopold Sédar SENGHOR (Senegal), Breytên BREYTENBACH (Afrîka Başûr), Carlos FUENTES (Meksîka), Jorge AMADO (Brazîlya), Wini WENDERS (Almanya), Robert MAXWELL (Britanya), Elin KLINOV (Sovyetistan), Paolo û Viktoria TAVIANI (Italya), Ettore SCOLA (Italya), Zao-Wou KI (Çîn), û hwd. hene. Ji Fransayê jî şexsiyetên gelek naskirî wek Stî MITTERAND, Michel PICOLLI, Isabelle HUPPERT, Claude SIMON, Régine DESFORGES, Marina VLADY û Harlem DESIR di juriyê de cih digrin.

Xelat cara pêşîn, par hate danîn û ji rehberê olî yê Tîbetê, Dalayî LAMA re dan. Îsal jî xelata yekemîn dan Enstîtuya Kurdî li Parîsê. Xelatên duwemîn ji Komela Sovyet "Memorial"a ji bo bibîranîna goriyên stalînîzmê ya ku Andrey Saxarov danîbû û sêyemîn jî ji komela Afrîkî "Mala Koleyên Gorey"ê ((Senegal re hatin dayin.

Di merasîma şevê de, Nivîskarê Meksîkî yê navdar Carlos Fuentes, li ser navê jurîyê, xelata yekemîn da serekê Enstîtuya Kurdî. Serekê Enstîtuya Kurdî Kendal Nezan di axaftina xwe de da xuyanîkirin ku "ev xelat ji bo hemû gelê kurd e, ji rûmetgiriya berxwedana wê ya ji bo azadî û jiyaneke serbilind e. Enstîtu tenê ji vê xebatê re bûye katalîzor û bilindgo. Xelat ji bo domandina xebata me teşwîqek e û em gelek şa ne ku ji bo cara pêşîn xelatekî navneteweyî ji mueseseyeke kurdî re tê dayin". Dêngbêjê kurd ê navdar Şivan û Koma Zozan jî 3 stranên kurdî bi guhdaran dan bihîstin.

Entîtuya Kurdî li Parîsê, ev heşt sal in ku bi awayekî bi rûmet dengê gelê kurd digihîne raya giştî ya cihanê, rewşa kurdan bi bulten, rojname, radyo û televizyon, konferans û semîneran bi dunyayê dide nasîn, pirsa kurdî ji getoyên Rojhelata Navîn derdixîne û digihîne sewiyeke navnetewî. Enstîtu ji nuha de li cîhanê bûye navendeke kurdî ji bo lêkolînên li ser civaka kurd. Bi saya Enstîtuyê, bi riya wê gelek şexsîyek û muesese rewşa kurdan a îroyî, çanda wan, doza wan naskirine. Xelat, nasîna giringî û pêwistiya Enstîtu û xebatên wê nîşan dide.

bi kar bînin, xwe ji bo rojên dijwar amade bikin ku bi kêmanî nifşa nû me di welatekî azad û demokratîk de bijîn. Îro bi tevayî kurd baştir organîze bûne. Hema hema hemû kategorîyên civakî, wek zarok, ciwan, jin, mamoste, huqûqnas, hunermend û hwd li hemû welatan bi awakî organîzekirî xebatê dikin. Gelek îmkanên maddî pêk hatine.

Lê dîsa jî gava pêwîst be, em zehmetîyan dikşînin ku bi kêmanî em ji van hejmareke mezin mobîlîzeyî xebatê bikin. Li seranserê Ewrûpayê hîn hevkarîyeke sîyasî, demokratîk pêk nehatîye. Gelek caran karûbarên ku têne kirin dubare ne. Danûstandineke organîk pêk nehatiye. Herweha divê em di bin tesîra xebatên bîyanîyan de jî nemînin. Em piştgirîya karên wan bikin lê divê plankî me bi xwe hebe ji bo pêşdexistina xebata derveyî welêt. Berîya her tiştî divê em bi hemû warên, xebat, danûstandin, fikir û ramanên xwe ve şexsîyeteke xurt pêk bînin û vê yekê ji bo xwe û ji bo kesên din nîşan bidin. Divê wek rêxistin, wek şexs rûmet û qiymeta hevdu bigrin, bi xebat û fikrên xwe hevdu temam bikin.

Salên pêş me, divê ji bo me hemûyan bibin salên mobîlîzekirina hemû kategorîyên grûba kurdan ji bo xebata tevayî û ji bo mafê gelê me. Gava em van gavên ha bavêjin, moral û fonksîyona me bilindtir dibe, wê çaxê em dikarin bi êsanî tesîreke hîn baştir deynin ser bîr û raya giştî ya cîhanê. ●

www.arsivakurd.org

Helwistê Bazara Hevpişkê Ewrûpa û Parlamanê Îtalyayê li hember pirsa Kurdî

Amadekar Casim Tewfiq

Di roja 19.9.1990'î de komîsyona siyasî a Parlamenta Ewrûpî bi serokatiya Geufanî Grole kombûna xwe li bajarê Romayê li dar xist. Di vê civînê de, serokwezîrê Îtalî, ku niha karê Serokatiya Bazara Hevpişkê Ewrûpî jî di dest de ye, beşdar bû. Wî di gotara xwe de bi dûrdirêjî behsa pirsa Rojhilata Navîn û dagirkirina Kuweytê kir.

Di vê civînê de, Aleksander Langerd, endamê parlamenta Îtalî û Ewrûpî li ser Grûba Kesk pirsiyarek ji bo çareserkirina pirsa kurdî kir ku Parlamenta Ewrûpî di vî warî de rola xwe bilîze.

Enderiot di bersîva vê pirsiyarê de got:

"Mixabin ku raya cîhanê bi giştî û ya Ewrûpî bi taybetî, di dema şerê Îran û Îraqê de, bi qestî çavên xwe li trajedîya kurdan girtibûn. Ew jî, ji tirsa serketina

---

PÊŞNIYARÊN ROJÊ

(Hejmar: 9/5062, 1990.9.27)

Diyar e ku diltezîtirîn diyar bûn di pirsgirêka Raojhilata Navîn de, pêwendî bi çarenivîsa gelê kurd ve heye.

* **Liberçavkirina wê ku di dema şerê Îran-Îraqê de xelkê kurd heta bi çekên kîmyayî jî hatin qirkirin.**
* **Liberçavkirina wê ku aştî û rehetiya Rojhilata Navîn bi pirsa kurdî ve girêdayî ye.**
* **Liberçavkirina wê ku hukumeta Frensê têkilî bi nûnerên kurdan ve çêkirine.**

Daxwazên me ji hukumetê ev in:

1-Ji ber ku serokatiya "Bazara Hevpişkê" di destê Îtalyayê de ye, di vê demê de bi şewekî pozîtîf bersîva daxwaziya çavpêketinê bête dayîn ku nûnerên gelê kurd dabûne encumena wezîran û wezareta derve.

2-Karekî wusa bêtê kirin ku her ew daxwaze ji hukumetên Bazara Hevpişk bête bicîkirin.

Yên ku îmza kirine:

Andreas, Boniver, Martînî, Duçe, Masîno, Palli, Canö, Salvoldî, Cicciomesseri, Cima, Ronchi, Scalia...

Ronîkirina Pêşniyarê ji alî berêz (Sergio Andreas) ve di dema gotûbêja Parlamentê de:

"Bi vê pêşniyara hejmar 9/5062/5, ku ez bi xwe yek ji wan îmzekara me, em dixwazin ku karesateke pirsa Xelîca Faris bigrin ber çavan, mebesta min serûberên jibîrkiryên gelê kurd e.

Hukumetên deverê gelek caran hewil dane ku gelê kurd qir bikin. Kurdên Iraqê bûne qurbanên bikaranîna çekên kîmyayî. Pirî caran Amnestyê, gunehên mezin yên li dijî vî gelî riswa kirine û ragihandine. Em, yên ku ev pêşniyaran muhir kirine, bi dilxweşî û şanazî me karibû ku îmzayên piraniya grbûn ku di parlamentoyê de ne, kom bikin, ji bo ku daxwazê ji hukumeta Îtalyayê bikin ku bersiveke pozitîf ji bo lidarxistina çavpêketinekê bi nûnerên kurdan re çêbike, mîna ku pêş demekî hukumeta Fransî ev daxwaza bi cî kiribû. Ji bona vê jî, nûnerên kurdan daxwaziyek daye encumena wezîran û wezareta derve.

Em hêvîdar in ku hukumet vê daxwaziyê bi cî bîne... Dîsa dibêjim, ji bilî wan dengûbehs, dokumentên bi riya televizyonê û rojnaman digihîjin me, trajediya bi milyonan kurdan li ber çavan e. Kurd ku xwedî kultur û dîrokek mezin in, ketine ber wê metirsiyê ku bibine qurbanên hemû layekî. Lewma em hêvîdar in ku hukumet ji alê mirovatîyê ve amdebûna xwe diyar bike û li meselê binêre."

Bersîva hukumetê

"Li gor pêşniyara 9/5062/5, heta niha tu daxwazî ne gihiştine hukumetê, lê hukumet bi başî dizane ku eger bêjeyaku (daxwaziya ji bo çêkirina çavpêketinê) bête guhertin, bi daxwaziya girêdana peywendiyan e. Ev guhertin dê rê bide me ku em çend gavên praktîk bavêjin, bêyî li berçavkirina wan peywendiyan ku dikare bêne kirin.

Dîsa ji ber ku serûberek aloz di deverê de ye, em bi baş dizanin ku xalekî din di wê pêşniyarê de bête zêdekirin. Ew jî:

"Hewiladan ji rêzgirtina li mafên mirovan û hemû gel û neteweyên deverê di çarçoveya rêzgirtina siyaseta wan welatan de."

Ger van destkarî û lêzêdekirinên serî bi cî bînin, hukumet jî pêşniyarê qebûl dike û hewla bicîanîna wê dide. Ku her wek xwe jî bimîne, neçare wê bête ret-

www.arsivakurdi.org

Îranê bû. Ev demek dirêj e ku kurd bindestên dewletên wî navçeyî ne. Ev pirs pir aloz e û elaqet bi welatên Îran, Iraq, Sûrye û Sovyetê ve heye. Lê dîsa erka li ser milên Koma Miletan bi giştî û ewrûpa jî bi taybetî ye ku, ew xwe ji vê rastiyê la nedin û hewl bidin çareserkirineke aştî û siyasî di çarçova pirsgirêkên Rojhilata Navîn de ji bo peyda bikin.

Enderiot di derheqê kurdan de tiştên din jî dubare kir û got:

Ev gotubêjên civînê ji alîyê radyoya radîkalan rasterast hate belav kirin.

PIRSA KURDAN DI PARLAMENTOYA ÎTALYAYÊ DE

Di rojên 26-27.9.1990'î de gengeşek fireh di parlamentoya Îtalyayê de li ser pirsgirêkên Rojhilata Navîn û dagirkirina Kuweytê hatin kirin. Di vê civînê de behsa pirsa kurd jî hat kirin. Ev cara sêyemîn e ku di dema sê salan de di parlamentoya Îtalyayê de behsa kurdan dibe.

1-Cara pêşîn di roja 14.10.1987'an de bi qasî du saetan gengeşek (munaqeşe) li ser pirsa şerê Îran-Îraqê û pirsa kurdan hat kirin. Ew gotûbêj rasterast di televizyonê de belav bû.

2-Cara duyem, di roja 27.9.190'î de pêşniyarek ji alîyê gelek grûbên parlementan li ser kurdan hat pêşkeşkirin.

Di piraniya wan gotaran de dihat gotin ku, "pirsgirêka kurd yek ji pirsên girîng e ku aştiya devera Rojhilata Naverast pêve girêdayî ye û divê çareserek adîlane ji bo vê pirsê bête dîtin û gelê kurd bigihîje mafên çarenivîsa xwe."

Fîlîpo Karye, ku ew li ser grûba sosyal demokratan e, got:

-Karûbarên Seddam mîna yên Hîtler in, her ew bes e em bînin bîra xwe wî çi bi serê gelê kurd aniye! Ku ew sêyeka Xelkê Iraqê ne. Divê em karekî wisa bikin ku ev xelkê bindest bigihîje azadiya xwe...

Hêjayê gotinê ye ku Karye di roja 14.10.1987'an de, di parlamentoyê de gotareke baş li ser kurdan xwend û ji dil piştevaniya xwe ji bo gelê kurd diyar kir.

□ Li Swêdê Rêxistinên Kurdistanê bi hev re 45 saliya Komara Mahabadê pîroz dikin

45 Saliya Komara Mahabad

Liqê Swêdê yê rêxistinên sîyasîyên Kurd, Cepha Kurdistana Iraqê, Tevger, Partiya Demokrat a Kurdistan Iranê, Partî Demokrata Pêşverû a Kurd li Sûriyê û Partiya Rizgariya Kurdistan tev biryar girtin ku 45. saliya Komara Mahabat, bi hev re li Stockholmê pîraoz bikin. Federasyona Komelên Kurdistanê Li Swêdê jî bi her awayî piştgiriya vê xebatê dike.

Rêxistinên Kurd di derheqê pîrozkirina şevê de agahdariyek jî gihandin Berbangê. Em ji bo xwendavanên xwe yên hêja, vê agahdariyê li jêr belav dikin.

"Hevwelatiyên hêja!

Di dîroka her neteweyekî azadîxwaz de hinek rojên pîroz û nemir hene ku bûne nîşanên serbilindî, rojên millî, cejn û şahîyên wî neteweyî.

Netewê kurd jî yek ji kevintirîn netewên cihanê ye ku bêbir ji bo azadiyê têkoşîye, di dirêjiya dîroka xwe ya pirî boblat de her tim ji bo azadî û rizgariyê xebitiye, qurban dane.

Duyê meha Rêbendanê (2.1.1946), bi serokatiya pêşengê nemir Qazî Muhemmed, damezirandina yekemîn Komara Kurdistan li Mahabadê, yek ji giringtirîn û hêjatirîn rojên neteweyê kurd e.

Roja duyê Rêbendanê stêreke geş e li asîmanê xebata gelê Kurd, ku wê heta hetayê şewqa xwe bide.

Em sîyanet û serbilindiya xwe bo vê roja dîrokî û damezrênerên Komara Kurdistanê xuya dikin û hevwelatiyên xwe pîroz dikin.

Me, rêxistinên li jêr, bi dilxweşî û şayaneke mezin biryara pîrozkirina duyê Rêbendanê girtiye.

Em hêvîdar in tev xuşk û birayên kurd di vê şahiyê de beşdar bibin.

Silav bo roja duyê Rêbendanê

Pîroz be 54'emîn salvegera Komara Mahabad a Kurd."

Roja şahîyê: 18.01.1991 (În),
Saet: 16.30
Cih: Folketshus-Stockholm
T-T.Centralen, Barnhusgatan 12

www.arsivakurd.org

Pirsgirêkên zarok û ciwanên kurd li Swêdê

MIHEMED HACÎ

Berî em pirsa ciwanên kurd bînin ziman pêwîst e em pirsa ciwanan bi tevayî li Swêdê bidin ber çavan. Eger îro em binêrin li Swêdê bê hesab problemên ciwanan serî hildane wek alkol û şer û pevçûn û narkotîka. Piraniya van probleman ji zaroktîyê dest pê kirine û berdewam bûne heta ciwantîyê. Lê bi sedan pispor, psykolog, socionom, civaknas û kulturnas vekolînan li ser vê babetê çêdikin û hewil didin ku çareyekê bo bibînin. Dezgahên dewletê yên cihê cihê pir peran xerc dikin ji bo vekolînê, ji bo kirîna pirtûkên zarok û ciwanan, fîlm û wergerandina lîteratûra zarok û ciwanan ji zimanên biyaniyan.

Eger bo nimûne em malbata swêdî û malbata kurdî û rola wan di xwedîkirina zarok û ciwanan de bidin berhev: Di malbata swêdî de problemên navxweyî; civakî, helweşana malbatî û problemên alkolê li ser şertên xwedîkirin û pêşveçûna zarokan tesîr dikin. Zarok hîn biçûk bi tenê dimîne yan jî li ber diya xwe tenê dimîne û ew hîn biçûk ji alî civakî ve digihîje û dema zaroktiya xwe wek pêwîst derbaz nake. Çaxê mezin dibe û tevî jiyana civakê dibe, rastî gelek problemên naxoş tê ku ew bi xwe nikare helbike. Ji dibistanê baz dide. Ji wan tê pirskirin çima hûn baz didin ? Ew dibêjin: "Ji ber ku kes me guhdarî nake."

Ew ji dibistanê vediqetin û dikevin kuçe û kolanan û ber sîvandan. Bi vî awayî ew hînî gelek tiştên pûç û beyxûde dibin û ev dibe destpêka jiyaneke reş û tarî ji bo piraniya wan. Her ku diçe zehmetir dibe, zana û psykolog jî pir caran nikarin alîkarîya pêwîst bikin.

Zanayên psykologî di vî warî de weha dibêjin: "Divê mirov sedema problemê bibîne. Sedemên ji hemûyan girîngtir ew in ên ku di dema zaroktiyê de serê xwe hildane. Çare ew e mirov li wan hevrikiyên wê demê binêre û jê têbigihîje. Mirov rê bide xwediyê problemê ku bi azadî hertiştê ku di serî de heye, bêje bê ku li meselên hevgirtina peyvê û logîkê mêze bike" pirtûka "Psykologi ya Rojane" Gunnilla Ladberg.

Eger em vegerin ser pirsa zarok û ciwanên kurd û rola malbata kurdî di vî warî de, em ê gelek cudahiya bibînin. Lê berî em bên ser şirovekirina malbata kurdî, ez dixwazim bêjim ku ev babeteke pir girîng e û cidî ye û mixabin heta niha mayiye derveyî nîqaş û peyivînê. Lê tiştê ku pir ez kêfxweş kirim herdu nivîsên kak Abît Diyarbekirî bûn, li ser vê babetê (Berbang 5/90 (66) û 6/90 (67)...

Divê mirov ji rastîyê nereve. Iro di nav ciwanên me de jî problem hene. Ew ciwanên ku hêviya paşeroja gelê xwe ne. Pirsa wan weke pirsa tevaya ciwanên li Swêdê pêwîstî bi vekolînên kûr û guhdanek mezin heye. Ji herkesî nêzîktir ku li vê pirsê xwedî derkevin, kurd bi xwe ne, dê û bav û rêkxistinên civakî û kulturî yên kurda ne. Di nav grupa kurdan de problemên hilweşana malbat û alkolê, ji ber meselên etîk û moral û struktura civakî, kêm in.

Lê ew jî çaxê dikevin nav pêlên civakeke biyanî wek a Swêdî, ew bi xwe jî dikevin nav hevrikîyeke dijwar. Nizanin di warê xwedîkirina zarok û ciwanan de li gor normên civaka nû biçin yan jî di jiyana xwe ya rojane de li gor normên civaka xwe ya pêşîn bijîn. Bi rastî ev ji wan re bi zor tê. Hevrikîya navbera dû jiyên cihê û hevrikîya navbera du normên civakî. Ev tişt baş e û ew tiştê ha xerab e. Dibe ev gotin bi ziman pir hêsanî be lê di piraktîkê de pir zehmet tê. Wek me got li gor herdu norman jî tiştên baş hene û tiştên xerab jî hene. Tiştê ku li gor dîtinên dê û bavan çewt e divê ew bikarin motîvasyonên zanistî ji zarok û ciwanan re bînin û hewil bidin nimûneyên konkrêt yên li ser çewtiya wî tiştî bidin ber çavên wan. Eger ne weha be ew serwext nabin. Zexta zêde li ser ciwanan ji alî dê û bavan û mezinan ve, reaksiyonên negatîv çêdike. Bi ya min tiştê herî girîng ew e ku dê û bav roj bi roj pirsên zarok û ciwanên xwe helbikin. Ne hêlin bikevin ser hev û kevin bibin. Dê û bav divê rola alîkar ji zarok û ciwanên xwe re bibînin. Daxwaz û pêwîstîyên wan bi cih bînin. Di her qonaxeka jiyê zarok û ciwanan de hinek pêwîstîyên bingehîn hene. Ew pêwîstî divê yêkser bên helkirin.

Dema keça/ lawê yekî ji dibistanê vedigere malê û kêfxweş e, divê dê û bavê wê/wî fêm bikin, çima îro ev kêfxweş e, û hewil bidin bê ka sedema wê kêfxweşiyê çi ye û alîkarîyê bikin ku ew tim kêfxweş bimînin. Divê dê û bav baweriyê bidin zarokên xwe ku ew ji biçuktirîn heta mezintirîn problemên xwe ji wan re behs bikin.Divê mirov ji alî îhsas û psykologî ve zarok û ciwanûn xwe neyêşîne û birîn neke.

Canê mirov bi meselên îhsasên navxweyî tesîr dibe. Bo nimûne, êşa mayide ji tirsê yan jî ji qehrê, hêstir barandin di şînî û nexweşîyên giran de. Dema ku nexweşiya mayide dom dike, mayide kul dibe. Lê mirov dikare bi operasyonê kulika mayide helgire. Lê ew êşa di nav rihê mirov de her dimîne. Ji ber ku sedemên nexweşiyê nehatine çareserkirin.

Mixabin ku di civaka me de bi taybetî li welêt ji ber sextiya barê jiyana civakî, aborî û siyasî, zarokên me keys û fersendê nabînin ku zaroktî û ciwantiya xwe derbaz bikin. Çaxê bi dilê dê û bavan bû ji zarokê 10 salî re digotin tu mêr î eger law bûya, û tu jin î eger qîz bûya. Bi vî awayê çewt zarok di warê civakî de digihîşt. Lê çaxê li qelefeta xwe dinêrî ne ya mezinan bû û nikarîbû ji alî fîzîkî de karê mezinan bike. Çaxê zarok dixwest tiştekî bêje -ji bo ku îsbat bike ku ew jî heye- hingê dê û bavan her yekî ji alîkî ve lê diqîjandin:

Ma ev karê te ye, tu hîn zarok î! yekser hevrikîyek di nav zarok de çêdibe. Ew nizane biçûk e yan ji mezin e. Li vir jî, li Swêdê, zarok û ciwan gelek tiştên dê û bavên xwe qebûl dikin, ser hindê re ku ew nakeve serê wan jî. Lê dîsan ji bo ku dê û bavên xwe razî bikin û evînîya wan wunda nekin. Ew evînîya ku şertekî bingehîn e ji bo mezinbûn û pêşveçûna zarokan.

Ciwan bi çavê mezinan li derdora xwe û li paşerojê nanêrin. Ew bi çavê xwe bi xwe lê dinêrin. Dê û bavên îro ciwanên berî 20-30 sal pêş bûn. Ew di

www.arsivakurdi.org

nav rengek din yên têkelîyên civakî de dijiyan bi taybetî li Kurdistanê, di komelga çandinê de dijiyan. Dibe bi salan ji gundê xwe neçûbin gundekî din yan jî qet ji bajarê xwe derneketibin derve. Em ji xwe behsa seferên derveyî welatî nakin. Dîtinên wan bo paşeroja wan li gor qonaxa ku tê de dijiyan tiştekî din bû. Lê îro em dinêrin ciwanên me dikarin bi hêsanî sefer bikin ji bo her cihekî dilê wan bixwaze. Di civakeke endutrielî û pêşkeftî de (li Swêdê) dijîn. Helbet dîtin û helsengandina wan ji bo jiyanê û civaka paşerojê tiştek cuda dibe ji ya dê û bavan. Herweha di warê ziman û danûstandina civakî de bi dezgahên dewletê re, pir caran dê û bav dikevin bin tesîra zarokên xwe, çaxê ku daxwaza alîkarîyê jê dikin. Ev ji alîkî ve hevrikiyekê di navbera zarok û dê û bavan de çêdike û ji alîyê din ve jî dê û bav rola xwe weke serperiştên malê hinekî wenda dikin.

Daxwaza min ne ew e ku ez dîmeneke reş û tarî û bê hîvîbûnê bixim pêş çavên dê û bavan. Na, lê ez tenê dixawzim bêjim ku dê û bav pêwîst e pitir li hember zarokên xwe vekirî bin û daxwaz û viyanên wan bi cih bînin. Dema wan ya vala bi aktîvîteyên baş tiji bikin. Ji bo karûbarên civakî û karûbarê ciwan û azadiya hevdîtin û hevnaskirinê hewl bidine wan, ji rêxistinên ciwana nêzîk bibin, kultura xwe pêşda bibin. Iro gelê me bindest e û pêwîstî bi kadroyên zanistî di hemû warên jiyanê de heye; di warê zanist û teknîk de, di warê huqûqnasî û civaknasî, û di warê dîroknasî de û hwd... Hêviya gel jî, zarokin û ciwan in. Firset ji me re hatiye. Em li vir dikarin xwe pêşde bibin û kultura xwe biparêzin û şexsiyeta xwe ya kurdî bi hêz bikin û statusa xwe bilind bikin ji bo ku em karibin tesîra xwe li ser xelkê Swêdê û yên din bihêlin, da ku em bikarin doza gel û netewa xwe bi xelkê bidin qebûlkirin. Divê em hemû bi hev re karekî weha bikin, hem zarok û ciwanên me, hem ji xelkê biyanî kultura kurdî weke tiştekî xweşik û posetîv bibînin. Baştirîn rê ku mirov bikaribe xizmeta mirovaniyê bike ew e ku mirov ji mala xwe, ji civaka xwe û ji gelê xwe dest pê bike, malbatek saxlem û têbir binistêra civakeke azad û pêşkeftî çêdike. ●

Hevkariya Malbat û dibistanê li Swêdê

Vahap Sûkij

Yek ji muhîmtirîn armancên dibistanê, perwerdekirina zerokan e.

Di planên dibistanên Swêdê de, ku navê wê Lgr 80 ye, weha dibêje: "Dibistan perwerdekirina malbatê temam dike. Berpirsiyariya serekîya zarokan hertim li ser malbatê ye. Bi hevkariya malbatê (dê, bav, welî) ve, berpirsiyariyeke dibistanê heye ku zarokan bigihîne û ew bibin însanên demokrat û xwedî berpirsiyar."

Ji armanca planên dibistanê tiştê herî giring ev e ku, dê û bavên zarokan, bi awakî aktîv bi karê zarokên xwe yên dibistanê ve mijûl bibin. Malbat çiqasî dibistanê Swêdê baştir binasin, ewqas zêdetir dikarin alîkariya zarokên xwe bikin. Dema zarok bizanibin ku dê û bavên wan ji mektebê re înteresê rêdidin, wê demê dîtinên zarokan jî li ser dibistanê pozîtîvtir dibe û zarok dersên xwe baştir çêdikin.

Li Swêdê dibistan ciyê karekî herî mezin e. Weke cîyê karên din, di dibistanan de jî hinek qanûn û qaîde hene. Dê û bavên zarokan jî mecbûr in ku van qaîdan cî bi cî bikin. Qanûna herî muhîm çûyîna dibistanê ye. Li Swêdê çûyîna dibistanê mecbûrî ye. Dibistan ne ciyekî wusa ye ku, meriv kengî bixwaze wê çaxê bêhna xwe bigire û neçe mektebê. Dê, bav an jî welîyên zarokan mecbûr in ku di çûyîna dibistanê de zarokên xwe kontrol bikin.

Dema zarok di wextên cuda cuda de biçin dibistanê, ev tesîreke negatîv li ser xwendekarên din jî dike û bi vî awayî dikare hizûra tevayiya dersxanê birevîne.

Ji bo harmoniya malbat û dibistanê, divê dê û bav bala xwe bidin ser van tiştên jêr, wekî:

- Ji bo karekî taybetî, divê ji bo xwendekaran jî îcaze bête dayin, divê dê û bav ji zarokên xwe re alîkariyê bikin ku ew dersên ku bedarî lê nekirine, ew li malê li ser bixebitin. Divê bala xwe bidin ser ku îcazegirtina zarokan nebe sebeb ku mamoste zêde bixwebite.

- Zarok divê serê sibehan bi zikekî têr û bi awakî îsrehetkirî werin dibistanê.

- Dersên ku ji bo malê tê dayîn, ji beşekî karê dibistanê ye. Ev dersên ha dikarin hesabkirin, li ser meselekî lêkolîn, mêzekirina hin programên televîzyonê û karên weha bibin. Ji bo ku zarok di van karê xwe de serketî bin, divê ciyê wan yê xebata dersê, wextê wan û alîkariya we dê û bavan bibe.

- Ku zarokên we ne li dibistanê bin, li ser bisekinin ku zarok dersên malê bigrin. Hûn dikarin ji mamostên wan re telefon bikin.

- Ji bo rûmet û rêzgirtina mirovên din (çi heval û çi mezin) bi zarokên xwe ve bipeyivin. Beşekî rêzgirtinê jî guhdarîkirina mamostan e.

- Di parastin û çavlêdana materiyalên dibistanê de, berpirsiyariya hemû zarokan heye. Ku materyalekî dibistanê di destê zarokên we de bişkê an jî wenda bibe, hûn mecbûr in ku perê wî bidin.

Bila di bîra dê û bavan de be, ku ew dikarin ji bo zarokên xwe salê du rojan îcazê bigrin. Ji bo van rojan meriv dikare perê karê xwe ji sîgortayê (försäkringskassan) bistîne. Ev heq, ji bo her zarokî salê du roj in. Heta ku zarokên we 12 saliya xwe tije bikin, hûn dikarin vî heqê xwe bi kar bînin. Di van rojan de hûn dikarin biçin dibistanê bi zarokên xwe û bi mamostê wan re bipeyivin. Ji van rojan îstîfade bikin. Agahdariyên ku zarokên we tîne malê baş bixwînin. Ev tiştên jorîn, ji bo harmoniya malê û dibistanê pir û pir girîng in. ●

CELADET ALÎ BEDIRXAN Û XEBATÊN WÎ YÊN LI SER ZIMAN

M. UZUN

Nivîskar, rojnamevan û zimanzanê Kurd Celadet Alî Bedirxan, berî niha bi 35 salan çû rehmetê.(1) Herwekî tê zanîn, Celadet Alî Bedirxan berhemên edebî û îlmî anîne pê û ji bo parastina ziman û edebiyata kurdî gelek tişt kirine. Li gelek aliyên cîhanê, gelek lêger û nivîskar îroj bala xwe didin ser xebatên vî nivîskarê hêja û li xebatên wî yên edebî, zimanzanî û tarîxî hûr dibin.

Xebatên Celadet Alî Bedirxan, nemaze ji bo Kurdên Sûriye û Turkiyê, ango ji bo Kûrdên ku bi kurmanciya bakûr dipeyivin, pir girîng in. Eger wî, ew xebat neaniyana pê û ew îro di destên me de nebûna, heye ku kurdên Sûriye û Tirkiyê, di warê xwendin û nivîsîna zimanê xwe de, îroj, di nav zehmetî û dijwariyeke hîn mezintir de bûna.

Meriv dikare xebatên Celadet Alî Bedirxan (tevî birayê wî Kamuran Alî Bedirxan, 1895-1978) yên li ser parastin û pêşvebirina edebiyat û zimanê kurdî, bi kurtebirî, weha bîne zimên; zimanê kurdî ji tîpên erebî bidûrxistin û kurdî bi tipên latînî nivîsîn û ji bo vê yekê jî elfabeyeke bi rêk û pêk pêkanîn, standardên zimanê nivîskî yên kurdî cîh bi cîh kirin û ji bo vê yekê rêzimanekî tekûz pêkanîn û bi alîkariya kovarên ku wî diweşandin zimanê edebî û nivîskî pêşvebirin.

Di welatên din de, xebatên weha giran û fireh ji aliyê akedemî, înstîtu û zanîngehan tên pê. Lê belê, ji ber ku Kurd ne xwedan dewlet in û ji mueseseyên weha bêpar in, merivekî û hevalên wî bi van xebatan rabûn. Hem jî tevî zehmetî û dijwariyên pir mezin û îmkanên kêm. Ev bûyer bi serê xwe, bûyereke balkêş e. Jiyana Celadet Alî Bedirxan, li ser riya xebat û têkoşînê bihurî. Wî her dil kir ku armancên xwe bîne pê û wî li dijî bi sedan, hezaran dijwariyên hem rojane û hem jî aborî, fikrî û çandî şer kir.

MALTABATA WÎ

Bêguman, malbata ku ew jê dihat, perwerî û terbiya ku wî girtibû û tiştên ku ew jiyabû, di xebatên wî de roleke mezin lîstin. Malbata Celadet Alî Bedirxan, di tarîxa Kurdîstanê de roleke ew çend mezin û girîng lîstiye ku gava meriv tiştên ku vê malbatê û endamên wî kirine û anîne pê, nebîne, yan jî lê hûr nebe, meriv nikare tarîxa Kurdîstanê baş fahm bike. Her weha meriv nikare baş binivîse jî... Nemaze ji 1840 an û vir ve, endamekî yan jî endamin vê malbatê di hemû bûyerên siyasî, civakî û çandî yên Kurdistanê de roline, girîng lîstine.

Yek ji mîrîtiyên herî stûr yên Kurdistanê, mîrîtiyê Cizre-Botanê, bi sed salan, ji aliyê vê malbatê hat îdarekirin. Mîrê herî dawîn yê Cizre-Botaê Bedirxan Paşa ku malbata navê xwe jê digre, di destpêka 1840-an de, bi doza Kurdistaneke serbixwe, li dijî dewleta Osmanî serî hilda.(2) Lê belê, serîhildan bi ser neket û Bedirxan Paşa, tevî malbata xwe ya pir mezin, hat sirgûnkirin. Pêşî ber bi Stembolê û ji wê derê jî, ber bi girava Girîtê ku hingê di bin destê dewleta Osamanî de bû. Sala 1868-an, Be-

dirxan Paşa li Şamê wefat kir. Malbata Bedirxan Paşa fireh, jin û zarokên wî pir bûn. Ew ewçend pir bû ku kes baş nizane ka ew çiqas bûn. Li gor serek esker (zabit) Noel 90 zarok; li gor dîplomat Trotter 40 law û 14 keç; li gor Elphinston 65 zarokên wî hebûn.(3) Li gor Halîl Nadîr Kutluk jî ji 34 jinan 99 zarokên wî hebûn.(4)

Neviyê Bedirxan Paşa û birayê biçûk yê Celadet Alî Bedirxan, Kamuran Bedirxan jî di vî warî de weha dibêje: "Li gor gotinan 99 zarokên bapîrê min hebûne... Lê ev tişt baş tê zanîn; gava wî wefat kir, 21 law û 21 keçên wî dijiyan. Min bi xwe 15-16 mam û ewçend jî metên xwe nasîn."(5)

Piraniya zarokên Bedirxan Paşa jî dan pey şopa bavê xwe û di tevgera neteweyî ya Kurdî de roline girîng lîstin. Ji zarokên wî Osman û Husên (her du jî paşa bûn) serîhildana Kurd ya 1878-î îdare kirin. Husên Bedirxan di sala 1910 an de hat bidarvekirin. Lawekî din yê Bedirxan Paşa Mîthed jî serokatiya serîhildana 1889-an kir û bi dû re jî, di sala 1898-an de li Misirê rojnama yekemîn ya Kurdistanê weşand. (Navê rojnamê jî Kurdistan bû.) Piştî Mîthed Bedirxan, birayê wî Evdurrehman berpirsiyariya rojnamê wergirt û demek dirêj, li Ewrûpê, ew weşand. Lawê Bedirxan Paşa Xelîl Ramî bû waliyê Meletyê û piştî damezrandina komara Turkiyê, 1923, ji Turkiyê hat bidûrxistin. (Xelîl Ramî yek ji wan 150 kesan bû ku piştî 1923 an hatin sirgûnkirin.) Lawê Bedirxan Paşa Behrî Paşa jî, bi serokê Kurd yê bi nav û deng şêx Ubeydullah re hevkariyekê anî pê û li dijî dewleta Osamnî serî hilda.(6)

Bavê Celadet Alî Bedirxan, awûkat û mufetîşê edliyê Emîn Alî Beg, 1851-1926, jî tevî birayê xwe Mîthad, serokatiya serîhildana Kurd ya 1889 an kir. Lê ev serihildan jî, bi ser neket û piştî têkçûna serîhildanê ew hat girtin û dîsan, bi şûn de, li Stembolê hat vegerandin.(7) Di Stembolê de jî, wî xebatên xwe domandin û alîkarî li damezrandin û weşîna gelek rêxistin û weşanên Kurd kir. Piştî şerê Cîhanê yê Yekemîn, gava li Stembolê rêxistina Kurdistan Tealî Cemiyeti hat damezrandin, Emîn Alî Bedirxan jî bû serokê duwemîn.(8) Wî, di gelek rojname û kovarên Kurdan de nivîsarên cûrbecûr jî nivisîn.

Birayê mezin yê Celadet Alî Bedirxan, awûkat û nivîskar Sureya Bedirxan, 1883-1938, jî bû serokê Komîta Kurdistan ku du despêka 1920-an de, li Misirê hatibû damezrandin. Û bi dû vê xebatê re jî, wî, tevî birayên xwe Celadet û Kamuran, di rêxistina siyasî ya Kurd, Xoybûnê de xebitî. (Xoybûn di sala 1927-an de, li derveyî welêt, li Beyrûdê hate damezrandin)

Belê, Celadet Alî Bedirxan ji malbateke weha dihat. Ango malbeteke wisan ku xwe nûnerê welêt û serokê Kurdistana serbixwe ya pêşeroj dihesiband. Ji ber vê yekê, perwerî û terbiya ku Celadet Alî Bedirxan girt, herwekî endamên din yên malbatê, li gor vê hesabê pêşerojê bû. Malbat li welatê xerîbiyê, li Stembolê dijiya. Ew bi darê zorê, ji wê derê hatibûn cîwarkirin. Lê belê, ji bo ku endamên malbatê kurdiya xwerû, zînde û ya welêt ji bîr nekin, ji welêt (ji deverê bav û kalan Cizre-Botanê) dengbêj, stranbêj, şaîr, mamoste, kalemêr û pîrejin dihatin anîn. Û ji bo ku zarokên malbatê bikaribin zimanên biyanî, nemaze yên ewrûpî fêr bibin, ji gelên din ku li Stembolê cîwar bûbûn, mamoste û qerwaş dihatin peydakirin.

Herweha, hêja ye ku meriv li vê derê behs bike; ji ber îmkanên vê perwerî û terbiyê, ji kurdî û tirkî pê ve, Celadet Alî Bedirxan bi erebî, farisî, yunanî, fransî û elmanî jî dizanîbû. Û bi weşîna HAWAR'ê wî dest pê kir û îngilizî jî

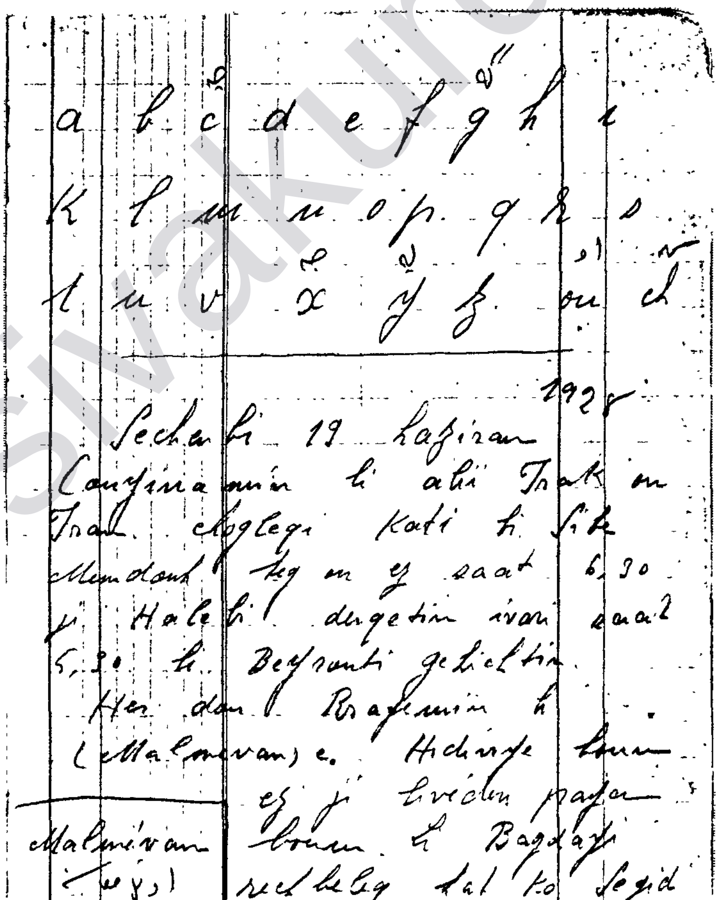

Rûpela pêşîn ya deftera rojbîranînê, bi dest nivîsa Celadet Alî Bedirxan. Li jorê rûpelê, dengên kurdî bi tîpên latînî hatine nivîsîn. Wê rojê, Celadet Alî Bedirxan, ş wekî ch, k wekî q, q wekî k, û wekî ou nivisîne.

www.arsivakurd.org

** Maqala jêrîn ya ku Celedet Ali Berdîrxan, bi nasnavê Herekol Ezîzan di hawarê de belav kiribû, em ji bo Xwendevanên Berbangê carek din belav dikin.*

ZILAMEK Û ZIMANEK

Belê heke ew zilamê xurt û bi ven peyda bû zilamek dikare zimanekî jihevdeketî saz bike û carîna zimanekî mirî vejîne. Herwekî emê niha bibejin ew zilam peyda bûye û zimanekî mirî vejandîye û ew xistîye nav zimanên zîndî, nav wan zimanên ko mirov pê daxêvin û mexseden xwe pê eşkere dikin.

Me got zimanên mirî zimanên zîndî. Bêdîro, ji awîra jiyînbarîye ve ziman jî wek mirovan û wek her heybera rihber dizên, dijîn û dimirin.

Ji zimanên mirî hin hene warkor û kordûnde diçin, di pey xwe re tu tiştî nahêlin; ne kêl ne kitêb. Hinên din di pey xwe re, eserine mezin, kitêbine hêja dihelên û ew kitêb hetanî iro jî têne xwendin. Lê, ew ziman bi xwe mirî ne, ji ber ko êdî ew ne zimanê devkî ne û tu kes bi wan napeyîve.

Li Ewropayê latînî, li rahelatê nizing îbranî zimanine mirî bûn. Latînî îro zimanekî mirî ye. Lê herçi îbranî êdî ne zimanekî mirî, lêbelê zimanekî zindî ye.

Belê ew mirovê bivên di nav cihîyan de derket û zimanê îbranî vejand. Îbranî zimanekî samî, zimanekî kevnare, hevalî erebiyî ye. Tewrat yek ji çar kitêbên mezin pê hatiye gotin û nivisandin. Bi tenî zanayan pê dizanin û di kiniştan de tewrat bi vî zimanî dihate xwendin.

Herçi cihi bi zimanine din, bi zimanên welatên ko tê de rûdiniştin xeber didan. Yanî cihiyan zimanekî mîlî, zimanekî xweser nîn bû û ji lewre wan bi zimanên xelkê xeber didan.

Di sala 1877 an di şerê ûrîs û tirkî de zora tirkan çû bû û herçî miletên Belqanê hene jî bindestîya tirkan xelas bû bûn. Xelaskirina dewlwtên Belqanê nemaze bi destê çarê ûrîs çû bû serî û miletê ûrîs bi xwe bi vî işî bendawar dibû û rojnameyên rûsî gelek qala dewletên Belqanê ên nû dikir.

Di welatê ûrîs de xortekî cihî bi navê Elyêzer bin Yahûdî hebû. Kurê Yehûdî wek herkesî bi vî şerî bendewar dibû û didît ko miletên bindest wek Sirbîstan û Bilxarîstanê û ên mayîn ji nirê zorkerên xwe xelas dibun û digîhaştin îstiqlalên xwe. Yehûda bi van bûyeran li milîyeta xwe hişyar dibû û li ber halê miletê xwe diket. Yehûda didît ko halê miletê wî ji halê her miletê din xirabtir e. Cihî ne bi tene bê welat û bê hikûmet in; lê zimanê wan jî, nîne û bi zimanên xelkê xeber didin.

Xortê cihî qerara xwe da û di dilê xwe de got: divêt cihî vegerin welatê pêşîyên xwe, welatê kurên Îsraîl, û disan divêt ko cihîyan jî weke xelkê zimanek hebe û têk de pê baxêvin. Ew ziman jî zimanê pêşîyan, zimanê îbranî ye.

Yehûdî hînî zimanê xwe bû û di sala 1878 an de qesta Parîsê, qesta wî bajarê mêvanhewîn kir.

Li Parîsê, Elyêzer bin Yehûda têkilî cihîyên Parîse bû. Elyêzer ji alîkî zimanê xwe pêş va dibir û jî alîyê din fikrên xwe en mîlî belav dikirin. Lê welatîyên wî bi xwe lê radibûn û heye ko digotin ew mirov dîn e. Lê Yehûda guh ne dida wan û ji eser xwe a mezin fêr bû.(9)

Celadet Alî Bedirxan bi gelek zimanan dizanîbû û gelek welat û çandên biyanî nasîbûn. Bêguman, ev yeka ji bo xebatên wî yên pêşeroj bû hîmekî esasî. Piştî ku wî elfabeya xwe bi tîpên latînî anî pê û dil kir ku wê wekî pitûkekê biweşîne, wî di pêşgotina pitûkekê de li ser xwe û zimanan weha got: "Hingî (di xortiya xwe de M.U.) ji zimanên ku bi herfên erebî nayine nivisandin min yûnanî, hinkî frensî û elfabeya rûsî nas dikirin."(10)

Ew di xortaniya xwe de çû Ewrûpa Rojava û li wê derê bi ziman û çandên ewrûpê re dan û standineke xurt anî pê. Ev yek jî, dîsan di xebatên wî de, jê re bû alîkar. Celadet Alî Bedirxan, tevî birayê xwe, Kamuran Alî Bedirxan, di îlona 1922-an de, çû Elmanyayê û ew li bajarê Munîhê bi cîh bûn. Li wê derê, wî di zanîngeha Munîhê de dest bi xwendinê kir. Ew sê sal (3) li Elmanyayê ma. Di nav wan sê salan de, ew ji pir nêzîk ve, li ser çand û zimanê elmanî xebitî û lê hûr bû. Ew, nemaze li ser pêkhatina zimanê edebî û niviskî yê elmanî xebitî. Û gava ew çû û li Sûriyê çîwar bû, wî xebatên xwe yên îlmî (elfabe, rêziman û standardên zimanê nivîskî) li ser hîmên lêkolînên xwe yên Elmanyayê ava kirin. Li ser vê yekê, ew di kovara HAWARê de weha dibêje: "...Yebkûbana miletan bi yekitiya zimanî dest pê dike. Bîzmark yekbûna Elmanyayê li ser yekitiya zimanê elmanî danîbû. Vê yekitîyê Loter jê re çêkirî û pêk anî bû. Yekbûna Kurdan jî bi yekîtiya zimanê kurdî çê dibe. Yekitiya zimanî jî bi yekîtiya herfan dest pê dike. Yanî di yekîtiya zimanî de yekîtiya herfan gava pêşîn e."(11)

HAWAR, ZIMANÊ NIVÎSKÎ Û EDEBIYATA NIVÎSKÎ

Celadet Alî Bedirxan baş dizanîbû ku xwediyê zimanekî yekgirtî û nivîskî bûyîn, ji bo neteweyê Kurd pir girîng û pêwist e. Gava ew hê li Stembolê bû, wî li ser vê babetê xebatine kiribûn û li Elmanyayê jî, wî xebatên xwe hîn kûrtir û firehtir kiribûn. Piştî salên Elmanyayê, êdî xebatên wî kemilî bûn û bûbûn xwerû. Êdî ew xebat li hêviya weşînê bûn da ku ew bigihana gelê Kurd. Celadet Alî Bedirxan li benda fersend, cîh û wext bû ku dest bi weşîna xebatên xwe bike. Ji alîyê hukumeta Tirk rê li wî, bav û birayên wî (Sureya, Kamuran) hatibû girtin ku vegeriyana

re bi vêneke xurî û mezin û bi serê xwe dixebitî. Yehûda kiri bû serê xwe ji miletê xwe ê bêziman miletekî biziman bîne pê.

Yehûda bi xwe hînî zimanê xwe, hînî îbranîyê bû bû. Niho diviya bû îbranîyê di nav civata miletê xwe de belav bike. Ji bo çandina tovê xwe jê re zeviyek divîya bû. Di sala 1881 ê de Elyêzer keça mamosteyê xwe ji xwe re anî û berê xwe da felestinê. Bi vî awayî jinikek, hîmê xanimanekê, keti bû destê wî Zaro wê bidana pey. Yehûda, bi rê ve, di vaporê de dersa jina xwe got û hetanî ko gihaştîne erdê Felestînê jina wî hînî çend pirsê îbranî bû bû.

Gava pê li erdê pêşiyan kirin Yehûda gote jina xwe, ji niho û pê de emê bi tenê bi îbranî xeber bidin. Îbraniya jinikê gelek hindik bû. Jinikê kir ne kir lê mêrê wê ji qerara xwe ne geriya. Ne hewceyî gotinê ye ko zaroyên Yehûda hetanî ko bûne xort ji îbraniyê pê ve bi tu zimanî ne dizanin û ji lewre di nav xelkê de lal dihatine hesêb. Lê bi vê taliyê miletê cihi wek miletine din bû xwediyê zimanekî, xwediyê zimanekî xweser.

Yehûda û xelkê mala wî di zivariyê de dijîn. Lê çi xem. Ji fikirinê mezin re fedekarine mezin divêtin. Ji ber ko xelk bi derbekê bîra fikira mezin nabe. Yehûda nanê tisî dixwar lê gava didît ko xelkê mala wî bi îbranî xeber dida, bawer bikin, xwe bextiyartirê mirovên dinyayê dihesiband.

Dawiyê Yehûda rojnameke bi îbranî belav kir û ji xwe re xwendevan jî peyda kirin.

Ji milê din Yehûda ferhenga miletê xwe çêdikir û bêjeyên ko di zimanekî mirî de nînin ew ji pêk ve tanîn. Zimanê îbranî jî di nav cihiyan de belav dibû. Di sala 1922an de gava Elyêzer bîn Yehûda mir, zimanê îbranî yê ko berî 30-40 salî zimanekî mirî bû, bû bû zimanê miletekî. Ev ziman îro di Felestînê û di rex erebî û îngîlîziyê de zimanekî resmî, zimanê dewlet û hikûmetê ye jî.

Kurdino, eve zilamek û zimanek û tiştê ko bi vêna zilamekî têtê pê. Di kar û biserhatiya vî zilamî de pend û derseke mezin heye. Herçî miletên bindest û bêziman an zimanê nivîskî divêt jê ibretê bigirin. Herçî em kurd, me ziman, me zimanekî delal heye û em pê daxêvin û piraniya me ji vî zimanî pê ve bi tu zimanî nizanin. Bi tenê divêt em hînî xwendin û nivîsandina zimanê xwe bibin. Îro hînbûna xwendin û nivîsandina zimanê mader ji bo her miletî êdî ne bi tenê wezîfeke şexsî lê wezîfeke milî ye jî. Heçî bi vê wezîfê ranebûne wezîfa xwe a milî pêk ve ne anîne û bi kêrî miletê xwe ne hatine. Ji bona ku mirov bikare xwe ji miletekî bihesibîne divêt bi kêrî wî bêt. Piştî ko em kurd jî wek miletên din bûne xwediyê elfabeke xweser, xwendin û nivîsandina zimanê me gelek hêsanî bûye. Tecrîbê şanî daye ko li gora jîriya mirov kurd ji hefteke hata çar heftan de dikarin hînî xwendin û nivîsandina zimanê xwe bibin.

Belê piraniya kurdan bi tenê bi zimanê xwe ê mader dizanin û ji lewre li mal be ji derve be bi tenê bi kurdî dipeyivin. Lê di nav kurdan de hindikahîke kiçik heye û xelkê vê hindikahiyê an di welatê xeribiyê de bûne an îro tê de dijîn. Tiştê ko ji vê hindikahiyê re divêt, heke bi zimanê xwe nizanin berî ewilî hînî wî bibin û piştre di nav mala xwe û bi zar û zêçên xwe re herwekî Elyêyer dikir bi tenê bi kurdî xeber bidin.

Belê ji van kurdan re divêt, gava ji derve tenê mal, herwekî cilên xwe ji xwe dikin û wan bi cilên malê diguhêrînin, zimanê xwe ji welê bi cilên malê diguhêrînin, zimanê kuçê di nav malê de naxêvin û zimanê malê, zimanê mader wek tiştekî miqades hilînin.

Turkiyê. Ji ber vê yekê, wî ji xwe re sûriyê hilbijart û hat li Sûriyê bi cîh bû. Sûriye, ji bo wî cîhê herî baş bû. Ji lewre, hîngê Sûriye di bin destê Fransizan de bû. Ango perçeyekî gelê Kurd li wê derê dijiya û hejmareke mezin ji ronakbîrên Kurdan ku piştî damezrandina komara Turkiyê, bêgav mabûn ku Turkiyê terk bikin, li Sûriyê dijiyan.

Di 15-ê Gulana 1932-an de, li Şamê, Celadet Alî Bedirxan dest bi weşîna kovara giranbiha HAWAR'ê kir. Herwekî tê zanîn, HAWAR di nav weşanên Kurdan de xwediyê cîhekî pir taybetî ye. Weşîna kovarê di nav Kurdan de, kêfxweşiyeke mezin anî pê. Kovar di destpêkê de, bi tîpên latînî û erebî, lê paşê jî, bi tenê, bi tîpên latînî hat weşandin. Di hejmara pêşîn de, bi navê "Armanc, Awayê Xebat û Nivisandina Hawarê" sernivîsarek heye û tê de tê gotin ku KAWAR dê, berî her tiştî, heyina zimanê kurdî bide nasîn, ji lewre ziman şertê heyinê yê pêşîn e. Û paşê jî, di nivîsarê de ew war û xebatên ku kovarê dane ber xwe, yek bi yek, tên jimartin. Bi kurtebirî, xebatên ku kovarê behs dikir û plan dikir, ew bûn: 1-Pêkanîn û belavkirina elfabeya kurdî bi tîpên latînî di nav kurdan de û hînkirina wê. Rêzimanekî ku li gor zimanê kurdî ye, pêkanîn. 2- Li ser zaravayên kurdî xebatkirin û wan berhevkirin û liberhevdanîn. Li bingehên zimanê kurdî, tarîx û awayê rabûn û pêşketina wî hûrbûn. 3- Berhevkirina berhemên edebiyata kurdî ya devkî, wekî çîrok, cîrçîrok, laje û stran, û wan weşandin. 4- Berhevkirin, senifandin û belavkirina klasîkên kurdî û danasîna nivîskar û hozanên Kurd. 5- Li tarîx û erdnigeriya(cografyaya) welatê Kurdistanê hûrbûn.(12)

Kovara HAWAR'ê bernama xwe pir baş bi cîh anî. Hejmara pêşîn ya kovarê di sala 1932-an û hejmara dawîn jî di 15-ê tirmeha 1943-an de weşiya. Di vê demê de kovarê 57 hejmar weşandin. Bêguman, tevi bi hezaran dijwarî û zehmetiyê. Hemû hejmarên kovarê, ji serî heta dawîn, bi xebatên ku di hejmara yekemîn de qal lê hatibû kirin, tijîne: Bi sedan destan, çîrok, çîrçîrok, lawje û stran; perçene hêja ji edebiyada klasîkî ya kurdî û li ser wan lêkolînin baş; mîsal û nivîsarin xweş ji genre'yên edebî û li ser zimanê kurdî lêkolîn û lêgerînên hêja.(13)

Piraniya lêkolîn û lêgerînên li ser ziman ku di kovarê de weşiyan, ji aliyê Celadet Alî Bedirxan hatin nivîsîn. Herwekî tê zanîn, bi sedan sal, koçerî û eşîrî hîmê esasî yê jiyana civakî ya

www.arsivakurd.org

Koça dawîn ya Celadet Alî Bedirxan

Kurdan bû. Û dîsan bi sedan sal, Kurd nebûn xwediyê dewleteke netewî û ji bervan sebeban jî Kurdan nikarîbû ziman û edebiyateke nivîskî ya pêşketî û xurt ava bikirana. Û piştî şerê cîhanê yê yekemîn, gava dewleta Osmanî hilweşiya û komara Turkiyê ava bû, rewşa Kurdan hîn xirabtir bû. Berê welatê Kurdistanê du (2) beş bû (di navbera deweletên Osamnî û Farisan de), lê piştî damezrandina komara Turkiyê, 1923, Kurdistan bû çar beş û zimanê kurdî li Tirkiyê (beşê herî mezin yê Kurdistanê di nav tixûbên Turkiyê de ye) hat qedexekirin. Kurd ketin bin nîrê assîmilasyon û zordariyeke ecêb mezin. Celadet Alî Bedirxan, birayê wî Kamuran û hevalên wan hay ji rewşê hebûn; eger xebateke xurt, fireh û îlmî nehata pêkanîn, hîngê zimanê kurdî di wan şertan de li ber tehlûka windabûnê bû. Wan, ev xeter dît û dest bi xebatê kirin.

Xebatê, bi pêkanîna elfabeyeke latînî ku li gora zimanê kurdî bû, dest pê kir. Ji roja ku Îslamiyet kete Kurdistanê û pê ve, Kurdan dest bi bikaranîna tîpên Qur'anê, ango tîpên erebî kirin. (14) Lê belê, ji ber ku zimanê kurdî, zimanekî Hîndî-Ewrûpayî bû, nivîsîna kurdî bi tîpên erebî gelek dijwar bû. (15) Nemaze di destpêka 1900 an de, Kurdan dest bi xebatine kirin, ku dev ji tîpên erebî berdin û tîpên latînî hilbijêrin. Lê belê, yekemîn car û bi awakî rêk pêk, elfabeyekê bi tîpên latînî ji aliyê Celadet Alî Bedirxan ve hat pê. (16) Di hejmara yekemîn ya HAWAR'ê de, digel nivîsarên ku bi tîpên latînî hatibûn nivîsîn, li ser elfabeya nû jî agahiyên gireh hene. Bi dû weşîna hovarê re jî, elfabeya nû wekî pirtûkek di wê salê, 1932-an de, hat weşandin. Di pêşgotina pirtûkekê de, Celadet Alî Bedirxan sebebên ku elfabeya latînî anîbû pê, dide zanîn:

"Di sala 1919-an de, me da bû çiyayên Meletyê. Em ketibûn nav eşîra Reşwan. Mêcer Nowel (îngilizek) jî digel me bû. Mêcer zarê nîvro dizanî bû, dixebitî ko hînî zarê bakûr bibe û ji xwer re her tişt dinivîsandin. Min jî hin medhelok, stran û çîrok berhev dikirin.

Carinan me li nivîsarên xwe çavên xwe digerandin, dixwendin û diedilandin. Min bala xwe dida Mêcer, bi bilêvkirineke biyanî, lê bê dijwarî destnivîsa xwe dixwend, lê belê ez, heta ku min (û-و) ji (o-ۆ) û (î-ی) ji (ê-ێ) h.p. derdixistin, diketim ber hezar dijwarî. Ma çima?.. ji ber ko Mêcer bi herfên latînî, lê min bi herfên erebî dinivîsandin. Ser vê yekê, di cîh de min qerara xwe da û ji xwe re bi herfên latînî elfabeyek pêkanî." (17)

Ji weşîna HAWAR'ê û vir ve ye ku Kurdên Sûriyê û Turkiyê elfabeya latî-

www.arsivakurdi.org

nî ya HAWAR-ê bi kar tînin û gelek pitûk, kovar û rojname bi vê elfabeê diweşînin. (18) Pêkanîna elfabeya nû ya latînî, nemaze, ji bo Kurdistana Turkiyê pir girîng bû. Ji ber ku karbidestên dewleta Tirk, ji qedexekirina zimanê kurdî pê ve, di sala 1928 an de, dev ji tîpên erebî berdan û xwe spartin tîpên latînî. Wan, dil hebû ku ew bikaribin, bi vî awayî, bîr û baweriyên (ji bo çand, ziman û tarîx) mîlî biafirînin. Kurdan jî, li Turkiyê, bi darê zorê, dest bi xwendina tîpên latînî kirin. Ji ber vê yekê jî, pêkanîna elfabeyeke kurdî bi tîpên latînî, digel ku di navbera elfabeyên kurd û tirk de ferqin mezin hene, ji bo Kurdistana Turkiyê bû destkewtineke mezin.

Piştî pêkhatina elfabeya nû, kurdî, ji aliyê nivîsandinê, bi pêş ve çû. Ev yek di HAWAR'ê de baş dixuye. Bu dû weşînê re salekê, kovarê di hejmara xwe ya 20-an de, bi sernama "Heybîneke Yeksalî" nivîsarek weşand. Ev nivîsar baş nîşan dide, ku kovar bernama xwe ya li ser ziman û pêşveçûna wî, bi zanîn meşandiye. Di vê nivîsarê de weha tê gotin:

"Belê, Hawar, ev zaroka yeksalî di jiyîna miletê me de, heyineke welê ye ko hîmê zmanê me daniye. Êdî zmanê me ne tenê zmanê axaftinê ye, bûye zmanê nivîsandinêjî. Ji milê din vê zaroka hanî ji me re ev herf anîne û pê nivisandina zmanê me gelekî hêsan bûye û her dengê zmanê me yek bi yek weke xwe, li ser kaxizê hate sekinandin... Weke em dibêjin zimanê nivisandinê, nabêt em bawer bikin ko zmanê me gihîştiye wê rêza ko pê her tişt tête nivisandin..."(19)

Digel elfabê, yek ji xizmetên Celadet Alî Bedirxan yên din jî, xebata wî ya li ser rêzimanê kurdî ye. Wê bi xebateke tekûz û pir hêja bingehê rêzimanê kurdiya bakûr anîyê pê û esas û qaîdeyên zimanê nivîskî cîh bi cîh kirin. Wî, ji alîkî elfabeya xwe anî pê û ji alîkî jî li ser rêziman xebitî. Wî, zaravayên zimanê kurdî dan ber hev û ji bo zaravayê kurmancî rêzimanekî têkûz anî pê. Rêzimana HAWAR'ê îroj jî, ji bo zimanê nivîskî esas e.(20) Di her hejmara HAWAR'ê de çend rûpel ji bo rêziman hatibûn veqetandin. Û wî xebatên xwe di van rûpelan de diweşandin.

Ji kovarên HAWAR, RONAHÎ û nivîsarên wî yên di ku di derina de weşiyane, baş dixuye, ku Celadet Alî Bedirxan hemû Kurdîstan, gav bi gav, geriyaye, li zarave û devokên kurdî baş hûr bûye, edebiyata klasîk ya Kurd baş nasîye û zimanê edebiyata klasîk baş zanîbûye. Di sala 1933 an de, wî ji serokê komara Turkiyê, Mistefa Kemal re nivîsareke dirêj bi rê kir. Ev nivîsar kûrahiya zanîna wî baş nîşan dide. Di vê nivîsara xwe de, ji gelek babetên din pê ve, ew li ser gotin û îdiayên zimanzanên nijadperest yên Tirk radiweste û wan, yek bi yek, pûç dike û bi mîsalên fireh avahî û pêşveçûna zimanê kurdî dan û standina wî û zimanên din, dide zanîn.

Herweha dan û standina Celadet Alî Bedirxan, bi kurdnas, rojhelatnas û zimanzanên Ewrûpê re jî xurt bû. Wî, ew didîtin,ji wan re name dinivîsî û carina jî, bi wan re dixebitî. Bêguman, yek ji sebebên rêk û pêkî û têkûzbûna elfabe û rêzimana wî, ev dan û standin e. Jixwe, elbabe û rêzimana ku wî anîbûn pê, di sala 1970-an de, li Frensê, ji aliyê dîplomat û kurdnasê Frensiz Roger Lescot ve hat weşandin. Ev kitêb bi fransizî ye.

GOTINÊN DAWÎN

Xebatên Celadet Alî Bedirxan ji bo ziman, çand û edebiyata kurdî ku di bin êrîşî tûnd û nijadperest de ye, pir giranbiha ne. Lê belê, meriv divê xebat û aliyên wî yên din jî, ji bîr neke; ew herçend zimanzanekî hêja û rojnamevanekî xurt bû, ewçend jî, nivîskar, şaîr û wergervanekî hoste bû. Şiîrên ku wî hem bi navê xwe û hem jî, bi navine nerast (mustear) nivîsîne, îroj jî, car bi car, di kovar û rojnamên Kurdan de tên weşandin û nifşên nû jê destkewtî dibin. Kurteçîrokên wî, ji aliyê edebî, şêwe û estetîk xurt in. Û wergerên wî ku rûpelên HAWAR û RONAHÎ'yê dineqişînin, îroj jî, bi kêf tên xwendin.

Zimanê şiîr, kurte-çîrok û nivîsarên wî dewlemend, rehet, xweş û manetiyî ye. Bêguman, Celadet Alî Bedirxan, yek ji hosteyên zimanê kurdî ye û ew yek ji wan nivîskaran e, ku kurdî pir baş bi kar tîne.

NOT

1- Celadet Elî Bedirxan piştî qezayekî malkambax, di 15.07.1951-an de, li Şamê wefat kir. Tarîxa mirina wî ev e. Û ev rast e. Lê belê, meriv rastiyeke weha ji bo, ji dayikbûna wî nabîne. Heta îroj, di piraniya lêkolîn û nivîsarên ku li ser Celadet Alî Bedirxan hatine nivîsandin de, tarîxa jidayikbûna wî sala 1897 hatiye nivîsandin. Lê, bi qasî ku ez têgihîştim, ev tarîx çewt e. Ji ber ku, ew bi xwe, di kovara RONAHÎ de (hejmar 25, 1944) dinivîse ku wî sala 1917-an de ew 20 salî ye. Ma xortekî 20 salî dikare di ordiyeke ew çend mezin û kevn de bibe zabit? Ev yek ji min re, hinekî ji rastiyê bi dûr hat. Ew diviya, bi kêmanî, çend sal mizintir bûya.

Paşê, gava min çend car pîreka Celadet Alî Bedirxan, xanima hêja Rewşen Bedirxan dît û ez pê re peyivîm, hîngê ez fêr bûm, ku ew tarîxa 1897-an li ser kaxizê wî yê nifûsê bûye. Kaxizê nifûsê, li Sûriyê, aliyê Frensizan hatiye dayin. Celadet Alî Bedirxan ev tarîx, 1897, wekî tarîxa jidayikbûna xwe ji Frensizina re gotiye ku ew rê li hin dijwariyên sirgûniyê bigre... Vê zivistanê (adar, 1986) gava min li wan çend notên ku Celadet Alî Bedirxan li pey xwe hiştibûn, nihêrin, ez rastî noteke weha jî hatim:

"Îro min nivîsareke ji zanînagehê wergirt. Tê de nivîsîn ku min heqê xwendinê nedaye û ji ber vê yekê jî ez ji zanîngehê hatime bidûrxistin. Ez niha 31 salî me û ev nivîsar nîşan dide ku dan û standina min, bi zanîngehê re tê birîn."

Ev rêz di 10.Adar.1924 an de, li Munîhê hatine nivîsîn. Li gor vê hesabê, tarîxa jidayikbûna Celadet Alî Bedirxan divê 1893 be.

2- Sasonî, Garo - Kürt Ulusal Hareketileri ve Ermeni Kürt ilişkileri, Stockholm, 1986, Orfeus Förlag.

3- Kutschera, Chris - Le Moument National Kurde, Paris, 1979, Flammario.

4- Kutluk, Halil Nadir - Orman ve Av dergisi, Sayî 2, Ankara, 1963

5- Kutchera, Chris - kitêba jorîn

6- Kutchera, Chris - kitêba jorîn

Belge û Wêneyên vê nivîsarê:
Ji arşîvaMehemt Uzun

www.arsivakurdi.org

Quncika Tenduristî

TAGIRTIN

Dr. Celadet Seîd

Mîrza zarokek heft salî bû. Ew çend roj bûn ku Mîrza bêmade bû, dilê wî nediçû xwarinê û gelek sist bû. Sê şev canê wî dikelîya, carna di nav xwehdanê da dima û carna jî wek agir disincirî.

Mîrza yê ku kesî nikaribû bi heft werîs û qeytanan di mal da bihê, ji sibê heta êvarê li kuçan bi zarokan ra., ji mal dernadiket û geh li ser çokên dîya xwe û geh jî li ser cîyan xwe dirêj dikir. Dîya wî Almastê, digot "kurê min bi nezerê ketîye". Ewê beroşa malî anî û li hêvîya rojê ma ku here ava. Êvarê, hê zerayîya rojê li esman, Almastê kurê xwe anî û wî li pêşberî xwe da rûniştandin. Ewê bi teniya beroşê enîya wî, herdû sêvelok û kefên destên wî tenî kir. Çend roj ket navê, Mîrza baş nebû, tew hê xerabtir jî bû û dest bi vereşandinê kir. Xaltîya Mîrza, Durrê, şika tiştek din dikir; Ewê digot "Mîrza bi hîvê ketîye". Dotira rojê ewan berê xwe dan mala jinek pîr li gund, ji bo ku ji Mîrza re hîvokekê bibirin...

Çîroka Mîrza li vir naqede. Ji xwe ev ne çîrok e, rastîyeke Kurdistanê ye û ez bawer im zaroktîya Mîrza û gelekan ji me ji hev ne dûr e.

MERIV ÇIRA TAYÊ DIGIRE?

Ta bi xwe nîşanek ji nerehetîya laşê meriv e. Pirrî caran sedemên tagirtinê nexweşînên efeksîyonî ne, wek nimûne zekem, zatore (kêm girtina pişikan), hinik curên navçûnê... hwd. Lê belê her tim sedemê tayê ne enfeksîyonên (nexweşînên ji mîkroban peyda dibin). Carina hesasîyet (alerjî), zêde li ber tavê mayîn jî bi meriv re tayê peyda dike.

Zarokên piçûk zû tayê digirin û carina germîya laşên wan digêhîje 39-40 oC (oC, yanî derece). Rewşa zarokan a bi tevayî ji bilindîya dereca germê muhîmtir e. Zarokek bi germîyek 40oC yî, ku zêde lê nexuyabe bixwe vexwe, ji pîya û li ser xwe be, meriv dikare demekê bêhna xwe fireh bike. Lê belê zarokek bi taya 38,5 oC yî, bêhal be, dest bi ji pesnan xeberdanê bike û veleyîze, divê pêra-pêra hinek tedbîr bêne stendinê.

Ku germîya serê sibê li ser 37,5 oC be, ev wek ta tê hesibandin. Gava zarok tayê digirin, meriv zû pê dihise. Zarok westîyayî û bêtaqet reng avêtîye yan jî hinarûkên wî/wê sor bûne. Enîya wî disincire.

MERIV ÇAWA TAYÊ DIPÎVE

Tu dikarî tayê bi termometrê bipîvî (li sûret binêre). Taya zarokên ku ji şeş salî piçûktir be, divê meriv bi termometreyê ji paşîya wan bigire. Termometreyê qasî 2 santîm têxe paşîya nexweş an jî bin zimanê nexweş û piştî 3 deqîqan tu dikarî termometreyê bikşînî û bixwînî. Ji bo zarokan termometreya niçiktûj bi kar neyne. Ew dikare zerarê bide çerm û betanê paşîya wan. Ji dêlva wê, ya niçikgulover bi kar bîne. Pîvandina ji paşîya nexweş ku ne bi dilê nexweş be (zarokên ji salên 6án û mezintir), meriv dikare germa laş ji binçeng jî bigire. Termometrê têxe binçeng û qasî 10 deqîqan li wir bihêle û paşê bixwîne. Ji bo ku tu germîya (taya) rastî bi dest bixî, divê tu 0,5 dereceyî li reqema ku te xwendîye zêde bikî. Ku zarok bihedan û nehewtîyayî be, di wan 10 deqîqan de tu dikarî jê re çîrokekî bêjî.

Termometreya ta pîvandinê

Piştî bikaranîna termometreyê, tucar ji bîr neke ku divê tu wê baş bişûyî û dûre jî hilînî. Berîya ku dîsa tu termometreyê bi kar bînî, niçikê termometreyê ber bi jêr ve çend caran bihejîne bo nîşana ku te berê xwendibû dakeve.

NIHÊRÎNA LI NEXWEŞ DERMANKIRINA TAYÊ:

Ta bi xwe, li himber parastina enfeksiyona laşê meriv e. Ji ber vê yekê jî divê meriv ji dêlva tayê nexweşînê derman bike. Lê gava laşê nexweş ji ber tayê dêşe, bêhedan e û diricife, divê meriv bi hinek tedbîrên sivik alîkariya nexweş bike. Bi tayê ra nexweş gelek avê ji laşê xwe wenda dike. Ji alîkî ve bi xwehdanê û ji alî din jî bi hilm û germîyê, av ji laşê wî kêm dibe. Gelek weeca wî heye. Divê nexweş gelek av û şerbetên hênik ik vexwe. Mezela (oda) nexweş lê dimîne divê hênik û hewakirî be. Gava laşê wî ji xwehdanê paqij bikî. Tu carî nexweşê bi tayê bi lihêf û betanîyan nenixême. Tenê kurtekek (gomlek) an jî çarşefekê bavêje ser laşê wî. Rojê çend caran şibaka odê veke û hewa hundir biguhêze.

Bê sebeb dermanên ku tayê dadixînin nede nexweş, dema zarok berê bi tayê veleyîzî be, yan jî ji tayê xew bi çavên wî nekeve û bêhed be wê çaxê tu dikarî hinek dermanan bidîyê. Dermanên xistin tayê di şiklên heb, şirûb û fitîlan de hene. Dermanê herî baştir ji bo mezinan Aspirîn û ji bo zarokan jî alvedon e.

JI BÎR NEKE!

* Ku nexwşê bi tayê bêtaqet ketibe û meyla wî bi xayîzbûnê ve be,
* Ku ew vedirşe, vedicinique û vedleyîze,
* Ku ta di 2-3 rojan da bi xwe danekeve,
* Ku ta piştî 2-3 rojan dakeve û piştî rojekê an du rojan dîsa dest pê bike û bilind bibe,
* Ku bêhna nexweşê bi tayê biçike,
* Ku serêş, zikêş an jî guhêş bi nexweşê tagirtî re hebe, divê meriv nexweş rayê hekîmekî bide. ●

BILA HAYA WE JI AIDSê HEBE!

Abîd D.

Merovatî di dîroka xwe de bi pir nexweşîyan hatîye tehdîtkirin. Pirî merovan, jîyana xwe ji ber wan nexweşîyan wanda kirine. Wek ku tê bîra min, wan nexweşîyan ev yên ha bûn; tîfo, qolera, tûberkuloz, sorik hwd. Li merovatîyê bi xêra ilm çare ji wan nexweşîyan re dît û ev nexweşîyana îro ne tehlûke ne.

Iro di dîroka merovatîyê de nexweşîyeke nûh derketîye holê û hîna tu çare ji wê nexweşîyê re nehatîye dîtîn. Wek ku tê zanîn, ev naxweşîya nûh AIDS e.

AIDS ÇI YE?

Nave AIDS ê ji înglîzî tê, Acquired immune Deficiency Syndrom, e. Bi kurdî tê mana qelsbûna sîstema xweragirtina laşê merov e. AIDS, qonaxa herî dawîya enfeksîyona HIVê ye. Parastina vûcûd, li hemberî naxweşîyên enfeksîyon û tumoran nikare vatiniyên xwe bi cî bîne. Ferq di navbeyna HIV û AIDS de heye.

HIV -Humant immunbristvirus- Vûcûd li hemberî hinek enfeksîyonan bêtaqet dibe. Yanî HIV destpêka AIDSê ye. Meroveki bi nexweşiya HIVê, dikane jiyana xwe normal bi domîne. Li gor pisporan, virusa HIVê di nabena bênç û deh salan de pêş dikeve û dibe AIDS.

Virûsa HIVê, wek êşa qirikê, êşa serî, sorbûna rengê meriv xwe kifş dike. Ji ber vê yekê, hinek merov nizanin ku HIV bi wan re heye, an ne. Merov kane çend salan bi HIV re bijî. Eger merov mereq bike û bikeve şikan, tiştê herî baş ew e ku biçe û zû xwe test bike.

Merov çawa bi HIVê dikeve?

AIDS nexweşîyeke pir zor e. Wek min li jor jî qal kiribû, AIDS qonaxa herî dawîn ya HIVê ye. Ango pêşiyê HIV di laşê merov de dest pê dike. Li gora pisporan, enfeksîyona HIVê piştî 5 û 10 salan diguhere AIDSê.

Gelo merov bi kîjan riyan bi enfeksîyna HIVê dikeve?

Vîrûsa HIVê, ancax bi van rîyan derdikeve holê;

- Bi riya xwînê,
- Bi sperm, bi vasitên qontaxên sekseulî,
- Ji dê derbasbûna zarokan,

1- Bi riya xwînê:

Enfeksîyona HIVê, merovên ku narqotika bi derzi û şirangê bikar tînin, di nav wan de pir e. Dema ku narkoman derzîyan bi kar tînin, derzî û şirangê baş paqij nakin û wê derzîyê çar pênç kesên din bi kar tînin. Eger yek ji wan bi enfeksîyona HIVê ketibe, yê din jî bi HIVê dikeve. Ji ber ku xwîna wan merovan bi vasita şîrangê û derzîyê dikeve nava hev.

Merov dikane bi rêyeke din ji, bi vasita xwînê bi HIVê bikeve. Ev jî, caxa ku merov di rewşeke hewcwdarê xwîna merovekî din de be. Ku di wê xwînê de vîrûsa HIVê hebe û merov wê xwînê bigire bi HIVê dikve.

Li Swedê, ji sala 1985an û vir de, hemû xwîna ku merov ji bo amelîyatan dide, kontroll dikin. Merov kane pê ewle be, di wê xwîna ku li nexweşxanan bi kar tînin, bê virûsa HIVê ye.

2-Bi rêya seksê.

Dema ku merov li statistika HIV û AIDSê dinerê, dibîne ku ew merovên bi HIV, ji sedî 70î wan bi riya seksê bi vê nexweşiyê ketine.

Ku bi merovekî, vîrûsa HIVê hebe û ew kes bi yekî/yeke din re têkilîyên seksî bike, risk ev e ku ew merovê din ê jî bi HIVê bikeve. Îcar divê merov kondoman bi kar bîne, eger merov bi merovekî xarib re bikeve têkiliya seksê, divê meriv xwe bi alîkariya kondoman bisitirîne bike.

3- Ji dê derbasbûna zarokan.

Eger bi pîrekek avis re HIV hebe, ixtimaleke herî mezin ev e ku zaroka wê jî bi HIV çêbibe. Ji ber ve yekê çaxa ku pîrek bi hemil dibin, pêwîst e ku xwe test bikin.

Bi kortayî HIV û AIDS, li gor van sedêmên ku min li jor qal kir, derdikevin holê. Wekidin jî merov bi awaki din bi HIVê nakeve. Heta nuha jî tu dermanekî çareserkirina vê nexweşiyê hîna nehatiye dîtin.

Daîrên Swêdî broşurên li ser AIDS'ê bi du zaravayên kurdî jî belav kirin.

Rewşa HIVê li dunyayê.

Li gor Organizasîyona Siheta Dunyayê WHO, îro 10 milyon merov li dunyayê bi HIV in. Ji wan deh milyonan sêsed hezar merov AIDS bûne. Li gor WHO, rewşa AIDSê li dunyayê weha ye.

Afrika	*71.572.*
Amerika	*174.897.*
Avrupa	*38.883*
Asiya	*805.*
Ocaenan	*2.180.*

Rewşa HIV û AIDSê li Swedê.

Iro 480 kes bi AIDSê ketine. Bi 2575 kesan re enfeksîyona HIVê heye. Grûbên ku bi wan re HIV heye, ev yên ha ne:

Homoseksuell	*1270.*
Narkoman	*569.*
Biyani	*600.*
Heteruseksuell	*200.*

Dema ku merov li vê statistika jor binere, di nava biyanên ku li SWED dijîn de HIV pir e. Pirî van biyaniyan, ji Afrikayê tên. Lê di nava hemû biyanîyan de HIV heye. Heta nuha 5 kurd jî bi HIVê ketine. ●

www.arsivakurd.org

KURDISTAN XWEŞ E!

*Endamê redaksiyona me heval **Amed Tîgrîs**, bi xwe li Stockholê mamosteyê kurdî ye. Ew li ser navê Berbangê bi hinek şagirtan re peyîvî û xwest ji wê cîhana zarokan beşek berpêşê xwedevanan jî bike. Ka zarokên me li derê welêt çi dikin, çawa difikirin. Ew ji bo rojên pêş çi xeyal û hêvî dikin. Bi taybetî di hêla asîmîlasyon û kurdperweriyê de, rewşa zarokan çi ye û ji pêş ve dê çawa bibe... Ka em li pirsên mamoste û bersivên şagirtan binêrin.*

Berbang

- Kurdistan pir germ e!
- Şer heye!
- Kurdistan xweş e!
- Li wir mamoste li mirov dixin!
- Li Kurdistanê spor tune!
- Natura wê ne xweş e!
- Ez naxwazim herim Kurdistanê.
- Min ji hevaln re soz daye!
- Ez dê bibim gerilla!
- Ez naxwazim bimrim!
- Ez dê bombe çêkim!

Sorgul
Sinif: 6

- Çend sal in ku tu li Swêdê yî?
- Pênç sal bû.
- Piştî ku tu hatî Swêdê, tu qet çûyî Kurdistanê?
- Na. Ez qet neçûm.
- Tu li Kurdistanê çûyî dibistanê?
- Na li Kurdistana Tikiyê ne çûm dibistanê, lê em dema hatin Suriyê, ez li wir 2 salan çûm dibistanê. Niha min zimanê erebî û nivîsana wê ji bîr kiriye.
- Li Suriyê dibistan xweş bû, an li Swêdê?
- Li Swêdê.
- Çima?
- Zimanê wan ne xweş bû û mamostan jî li mirov dixistin.
- Hun di mala xwe de bi kîjan zimanî qise dikin?
- Bi kurdî.
- Çend sal in ku li vir tu diçî zimanê kurdî?
- 5 sal in?
- Fêda wê heye?
- Belê, ez niha baş dixwînim û divîsim.
- Niha hukumet dixwaze zimanê zikmakî ji nav, rabike.Bi ya te çawa dibe?
- Ne baş dibe.
- Te heta niha çend pirtûkên kurdî xwendiye?
- Pir.Gulê û Nazê, Hêlîn, Kulîlk ....
- Televîzyon û vîdeoya we heye û li wan temaşe dikî?
- Belê. Ez ji fîlimê îngilîzî pir hez dikim.

- Hûn di mal de mûzîka kurdî guhdarî dikin?
- Belê, stranên Saîd Yusuf, Şêrîn û Şivan gelek xweş in.

- Xwarina kurdan xweş e, an ya Swêdiyan?
- Ya Kurdan. Ez ji pel û kutlikan hez dikim.
- Lê smårgos (bi swêdi, nan û rûn)?
- Na!

- Di dibistanê de, tu xwe xerîb, tenê û biçûk hîs dikî?
- Na. Dema mirov nû tê, swêdî ji mirov re pir baş in, lê paşê hêdî hêdî ew başî kêm dibe.
-Tu di dema xwe ya vala de çi dikî?
- Ez berê diçûm folklorê, lê niha kêm. Ez diçim ba hevalên xwe û bi hev re dilîzin
- Dema tu diçî ba hevalên xwe yên Kurd, hûn bi kîjan zimanî dipeyvin?
- Bi hinekan re bi kurdî û bi hinekan re jî bi swêdî?
- Çima bi hinekan re bi kurdî û bi hinekan re jî bi swêdî?

- Mesela hevalên min Dilovan û Nîştîman bi min re bi swêdî dipeyvin; ji ber ku kurdiya wan ne baş e.

- Tu dixwazî bixwînî û bibî çi?
- Ez dixwazim bibim doktor.
- Çima doktor?
- Ji ber ku karekî baş e.

- Tu dixwazî hûn mala xwe bi paş ve dîsa bibin Kurdis tanê?
- Belê!

www.arsivakurdi.org

Filînta
sinif:8

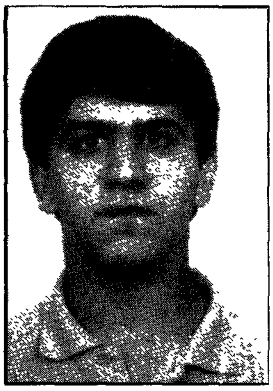

11 Meh in ku ez li Swêdê me. Li Kurdistanê ez ne çûm dibistanê, ji ber ku bav û diya min cihê wan ne diyar bû. Ez li ba pîra xwe dimam. Bi kurdî û tirkî dizanim. Di mal de em bi kurdî qise dikin. Fêda kurdî ji min re heye. Ez gelek tiştî fêrî bûme. Ez dixwazim kurdî hîn zêde bibe. Kurdî radikin? Hopella ji bavê wan zêdeye! Zarokên sinifa min hemû zarokên xerîban in. Em hemû bi swêdî nizanin. Ji ber vê yekê jî em baş nikarin bi hevdu re jî bileyzin. Ez bi xwendin û nivîsandinê baş nizanim, ji ber vê jî, ez nikarim pirtûkan bixwînim. Lê ez pirtûk û rojnaman difroşim.Wek Sexwebûn, Berxwedan, Rewşen..

Ez ji muzîka stranên Xemgîn, Aram û Zozanê hez dikim.Ez ji goştê tûtikan (mirîşkan) hez dikim. Ez gurê hêkan im!..

Di wexta vala de diçim komelê. Di tîyatroyê de dileyzim. Ez li welat jî gelek caran ketime greva birçîbûniyê. Li vir jî ez 3 roj ketimê.

Ez mezin bibim ez dê bibim gerilla. Çima? Gerilla şer dikin. Ji bo şehîdan şer dikin. Divê ez heyfa wan bigrim. Ji xwe min ji Swêdê qet hez nekir. Ez dixwazim hema niha em mala xwe bibin Kurdistanê!

Zinar
Sinif: 4

Ez li Kurdistanê bûme û 8 sal in ku li Swêdê me. Em di mal de bi kurdî qise dikin. Lê carnan bi xwişk û birayê xwe re bi swêdî qise dikim. Swêdî hêsa hêye. Bû çar sal in ku ez têm kurdî. Ez karim bixwînim û picek jî binivsînim. Dema dawet û şevên şayiyê çêdibin em zarokên Kurd tên bav hevdu û em bi swêdî qise dikin. Ji ber ku swêdî hêsa ye. Ez ji muzîka Kurdî û îngilîzî hez dikim. Canê Canê were meydanê ya Şivan... Li tv'ê temaşe dikim programa "Lagtkort ligger" pir xweş e.

Hamborgare û pankaka xweş e. Goşt û birinc jî...

Ez ji dersa jimnastîkê pir hez dikim. Li dibistanê di dema vala de ez bi zarokên xwerîb re dileyzim. Bi swêdiyan re çima naleyzim? Ez ji wan hez nakim. Di dibistanê de Kurd jî hene, lê em bi hevdu re bi swêdî qise dikin. Ew Kurdên Îraqê ne. Ez nizanim ew çi dibêjin lo!

Di wextên vala de ez diçim futbol û basketê.

Ez dixwzim ez di spor de bibim yekemîn û herim Amerika. Ez dê bêjim yahhh! Ez Kurd im!...

Ez naxwazim, ku em mala xwe dîsa bibin Kurdistanê. Şer heye. Spor tune...

Evîndar
Sinif: 8

Ez 9 sal in ku hatime Swêdê.Heta niha ,ez du caran çûm Kurdistanê. Xweş bû. Em di mal de bi kurdî qise dikin. Carna bi birayê xwe re bi swêdî jî qise dikim. Ji sinifa yekê ve ez diçim kurdî. Ez di kurdî de gelekî tişt fêr bûm. Ez dixwazim kurdî hîn jî zêde bibe. Yek caran çîrokên kurdî dixwînim.

Muzîka kurdî xweş e. Şivan, Kîne em... Canê Can.., Apê Aram.. Ji min re xwarina swêdiyan xweş e. Spagettî û lassane, pankaka himmm!

Di dibistanê de navbera min û zarokan baş e. Ez xwe wek bîyaniyekî nabînim. Hevalên min zarokên bîyanî ne. Zarokên swêdiyan qebedayî ne.

Di dema vala de, ez diçim folklorê, kursa kemanê û karetê. Ez li tv'ê û video temaşe dikim. Fîlimên karete û şer xweş in.

Ez dixwazim bibim mamosteyê jimnastikê, karetecî, an jî teknîker.

Ez naxwazim em mala xwe dîsa bibin Kurdistanê. Ji ber ku germ e. natura wê ne xweş e!

Rojhat
Sinif: 4

Min Kurdistanê ne dîtiye. Ez dixwazim havînê herim. Ez di mal de bi swêdî qise dikim; ji ber ku bavê min Kurd û diya min jî swêdî ye. Bavê min bi min re bi kurdî qise dike. Û 4 sal in ku ez diçim dersa zimanê kurdî. Ez bi kurdî xweş dinivîsînim û

dixwînim, lê kurdiya min ne baş e. Dema ez diçim ba zarokên Kurdan, ez dixwazim bi wan re bi kurdî qise bikim; lê ew bi min re bi swêdî qise dikin. Di şevên şahî û dawetan de zarokên Kurdan hemû bi hevdu re bi swêdî qise dikin.

Ez ji Canê Canê ya Şivan pir hez dikim. Kebab jî xweş in.

Di dibistana min de zarokên Kurd tunin. Ji ber ku bavê min Kurd de ez xwe di nav zarokên swêdiyan de biçûk nabînim. Ez xwe ji wan mezintir û xurtir hîs dikim, ji ber ku ez bi swêdî û kurdî dizanim, lê bi tenê bi swêdî dizanin.

Ez dixwzim bibim rojnamevan. Çawa? Belê ez dê ji bo Kurdan gelek tiştan binivîsînim.

Apo
Sinif:7

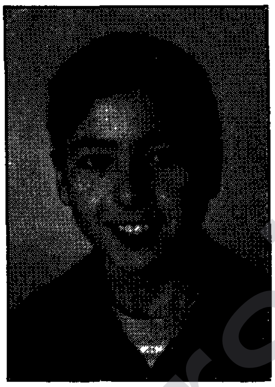

6 Meh in ku ez hatime Swêdê. Em li malê bi kurdî qise dikin. Ez bi tirkî dizanim, lê di mal de bi xwişk û birayê xwe re bi tirkî qise nakim. Mirov bi tirkî qise bike şerm e. Ez mezin jî bibim û zarokên min jî hebin welle ez dê bi wan re, bi kurdî qise bikim. Erê, ez li Tirkiyê çûm dibistanê. Dibistanên Tirkan ne baş in. Li mirov dixin. Dest û ser li mirov dinepxînin.

Di mala me de stranên kurdî pir in. Şêrîn ji hemuyan xweştir dibêje. Xwarina Kurdan xweş e. Smörgås? Na nexweş e!

Dibistan xweş e, lê ez hîn bi swêdî baş nizanim. Mamostê Kurdî nayê dersê. Bi tenê carek-du caran hat, ew jî me leyîst. Mamostên xelkê tên lê yê min nayê. Nizanim çima!

Ez ji matematîkê pir hez dikim. Ez dê bixwînim, bibim mirovekî teknîker û bomba çêbikim. Ez dê wê çi bikim? Bavêjim ser van Tirkên pîs! Ew dibêjin Kurd tunin.

Bawer
Sinif:3

Ev 2 sal in ku ez hatime Swêdê. Ez, par bi diya xwe re çûm Kurdistanê. Ez li Kurdistanê ji çûm dibistana tirkî. Em di malê de bi kurdî qise dikin. Dema ez hatim Swêdê, min bi kurdî nizani bû. Bavê min got " di vê malê de tirkî qedexe ye." Bavê min, min fêrî kurdî kir. Bavê min pir bi aqil e, na mamoste? Min Kundirê Helez xwend, qedand.

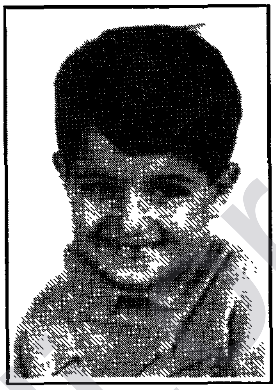

Ez guhdariya Şivan dikim. Def û zirne jî xweş e. Ez li ber govendê digrim.

Goştê mirîşkê xweş e, smörgås çi ye lo!

Navbera min û hevalên min pir baş e. Çawa zarokên Swêdiyan li min xin? Welle ew tiştekî weha bikin, ez li wan dixim û dikujim!... Ji xwe ez bi Swêdiyan re naleyzim. Hevalên min hemû xerîb in.

Ez mezin bibim, ez dê bibim mamosteyê karetê.

Ez naxwazim em dîsa mala xwe bibin Kurdistanê. Li wir her roj mamostan bi daran li destê me dixistin.

Evîn
Sinif:9

10 Sal in ku ez li Swêdê me. Ez di salên1986 û 88-an de çûm Kurdistanê. Kurdistan xweş bû. Em di mal de bi kurdî qise dikin. Ez bi tirkî nizanim, lê picek fam dikim. Ez niha diçim dersên îngilîzî û fransî. Ji sinifa yekê heta îro ez diçim dersa zimanê Kurdî. Fêda wê gelek e. Ez di saya wê de zimanê kurdî û " gramatîka wê fêr bûm. Ez bi kurdî dixwînim, wek Keça Kurd Zozan. Kulîlk, helbestên Cigerxwîn... Ez ji stranên Kurdî gelek hez dikim.Nasir û Mûrado xweş distirên. Ez bi xwe jî, li çend aletên muzîkê dixim, wek keman, akordyon, tembûr...

Ez ji xwarina kurdî bêtir hez dikim.

Ez li video û tv'ê. kêm temaşe dikim. Ez di wexta xwe ya vala de, li komela Kurd a Spångayê de dixebitim. Li wir berpirsyarê Komîta kulturiya çiwanan im. Ez di SSU (Komela Ciwanên Sosyal Demokratên Swêdî) de jî aktîv dixebitim.

Ez ji ber ku Kurd im, xwe ji Swêdiyan kêm û biçûktir nabînim. Ez ji wan jêhatîtir û aktîftir im. Na. Mamostê me jî qet ferqê naxin nav me û zarokên Swêdiyan. Çima hemû mirov wek hev in!

Ez dixwazim bibim mamoste an jî bi muzîkê ve mijûl bibim. Mamosteû xweş e. Karê ziman û zanînê ye. Ez dixwazim vegerim Kurdistanê. Ew xeyala min e.

www.arsivakurdi.org

Îro zarok in, lê beyanî mezin in!

Mizgîn
Sinif:3

3 Sal in ku ez hatime Swêdê û heta îro jî ne çûme Kurdistanê. Kurdistan hindik tê bîra min. Em di malê de bi kurdî û tirkî qise dikin. Birayên min bi tirkî qise dikin, ez jî qise dikim. Du sal in ku ez têm dersa kurdî. Salekê ez çûm ya Tirkî. Ne xweş bû min dev jê berda. Kurdî xweş e. Min Pîppiya Goredirêj xwend. Xweş bû. Muzîka kurdî xweş e. Ez guhdariya Xemgîn û Heval Zinar dikim.

Xwarina kurdî xweş e. Borek xweş in.

Ez diçim folklor û koroyê. Handbolê jî dileyzim.

Ez bi hemû zarokan re dileyzim. Em li hevdu naxin. Hevalên min pir in.

Swêd ne xweş e. Min soz daye, ez mezin bibim, ez dê bibim gerîlla. Gerîlla çi ye? Oy tu mamoste yî nizanî! Gerîlla li çiya ne. Na, na li çiya ranazên!.. Ew bênamûsan dikujin... Oxxxx!

Belê, ez dixwazim em mala xwe bibin Kurdistanê!

Panel û şahiyek

Federasyon, dê bi mamoste, şagirt, Komela Ciwan û bi ya Jinan re panel û şahiyekê çêbike.

Babetên panelê ev in:

1-Girîngiya zimanê zikmakî û di programa hukumetê de kêmkirina wê.

2- Jîyan û psîkolojiya bîyanetiyê; îdentîtet û parastina kurdayetiyê.

3- daxwazên şagirtan, ji dê- bav û mamostan çi ne?

Ji her herêm û bajarekî şagirtek, ji Komela Jinan, Komela Ciwanan, Mamostan û ji Federasyone jî heryek, bi 2 nûnerên xwe ve dê beşdarî panelê bibin.

Di dawiya panelê de, temaşevan jî, dikarin bi pirsên xwe ve, beşdarî panelê bibin.

Di nav programê de, dê zarok bi kom û ferdî folklor, stran, helbest û pêkenîn pêşkêş bikin.

Hûn bi xêr bên!

Cîh: Folkethus-Stockholm
Dem: 15 December 1990 Saet: 17 - 21

28.11.1990
Federasyona Komeleyên Kurd li Swêdê

Momoste û pedagogên Kurd Li Danîmarkê yekbûn

Demek dirêj bû ku Mamaste û Padagogên kurd ji bo damezrandina "Komela Mamosta û Pedagagên Kurd li Danîmarkayê" dixebitîn û roja 3.11.1990'de civînek pêk anîn. Di vê civînê de biryara damezrandina Komelê dan û komîta birêvebirê komelê hat hilbijartin.

Ji bo kar û xebatên komîta birêvebir jî biryar dan ku;

* Komîta birêvebir heta şeş mehan kongra yekemîn ya komelê bicivîne,

* Raporekê li ser rewşa perwerdegarîya zarokên kurd amade bike û bigihîne endaman daku di kongrê de li ser wê riberiz çêbe,

* Bername û destûra komelê amade bike û bighîne endaman.

Armanca serke ya komelê ew e ku pirs û pirsgirkên perwerdegarîya zarokên kurd û herweha pirsên hevkarî yên endaman li Danîmarkê şareser bike. Komele, ji bo bi cih anîna vê armancê dê bi xurtî bixebite û pêywendiyên têrker digel komelên hevkarî yên Danîmarkê û dezgehên dewletê dayne.

Li daxuyaniya komelê, hejmara Kurdan li Danîmarkê ji deh hezarî zêdetir e û pirsa perwerdegariya zarokên kurd bi zimanê xwe, di dereca serî de ye. Ev yek, bi serê xwe girîngîya damezrandina komelê nîşan dide.

Komele, bi hêvî ye ku hevkariyeke xurt digel hemû komelên mamoste û pedagogên kurd pêk bîne û herweha piştiryê hevdu bikin.

Adresa Komelê ji bo danûstendinê ev e:

Komela Mamosta û Pedagogên Kurd li Danîmarkê
Postbox: 513,
2620
Albertslund/Danmark

www.arsivakurd.org

GELO KARÊ NIVÎSKARÎ Û BERHEVKARIYÊ YEK TIŞT IN?

Hema hema li her welatî û li seran serê cîhanê di warê wêjeya (edebîyata) nivîskî de prensîbên gelemperî hene.Nivîskar, xebatkarên çandî û çapemeniya her welatî, li gor ziman û termînolojiya wêjeya xwe ya netewî, van prensîban di pratîkê de bikar tînin. Ev prensîbên çapemeniya cîhanê, divê ji bo me Kurdan jî derbas bibin. Em jî rêz û rêzbendiya wê bigrin.

Gelo ev prensîbên çapemeniyê çi ne?

Prensîbên çapemeniya netewî û navnetewî gelek in. Ez nikarim û cîh jî dest nade ku ez, li vir, wan yek bi yek bihejmêrin. Lêbelê, ez dê ji wan prensîban yekî hilbibjêrim, ku ew di nav çapemeniya me kurdan de, bi awakî çewt û şaş hatiye têgehêştandin an bi kar anîn. Ez dê, di vê nivîsara xwe de, li ser wê rawestim. Ew jî, wek min di sernivîsarê de daye dîyarkirin; têveliyên (ferqên) di navbera nivîskar, berhevkar, wergêr û nivîsande de ye. Li her welatî û bi her zimanî têveliyên mezin û cuda di nav van bêjeyan de hene. Xweza di kurdî de jî weha ye. Her bêjeyek bi serê xwe ye. Ew mane û karên ku dibînin ji hev cuda ne. Mirov nikare yekî di şûna ya din de, bi kar bîne. Ji ber ku her yek li gor kar û naveroka xwe ji hevdu cuda cuda ne. Berî, ez dê, van bêjeyan yek bi yekî bidim naskirin, ku paşê ez li ser çewtî û şaşiya wan rawestim.

Nîviskar: Ew kesî ku bi hizir, ked û xebata xwe, berhemên edebî diafirîne re tê gotin.

Berhevkar: Ew bi xwe berhem na afirîne, lê yên kesên din, an jî yên folklorî ji nav gel berhev dike û bi awakî nivîskî pêşkêş dike.

Wergêr: Ew kesên ku ji zimanekî werdigerîne zimanekî din re jî wergêr tê gotin.

Nivîsande: Ew kesên ku hinek tekst an berheman digrin û ji aliyê ziman û hinek tiştên din ve, di wan de piçek guhêrîn çêdikin re tê gotin. Bi swêdî bearbeta tê gotin.

Belê, piştî vê agahdariya han a kurt, mirov baş têdigêhe û dibîne, ku têvelî di navbera bêjeyên nivîskar, berhevkar, wergêr û nivîsande de hene. Hem jî têveliyên mezin û girîng... Lê mixabin di nav hinek ronakbîrê me de wekî gelek babetan, ev jî çewt hatiye têgehêştandin. Heger çewt û şaş ne be jî, lê di pratîkê de çewt dimeşe. Tu kes heta îro, di vê mijarê de qet deng dernexistiye û ne gotiye "ev çi ye û çi kar e?"

Gelo ev çewtî çi ye?

Hinek kes di kar û xebata nivîsandin û çapemiyê de, ji mêj ve termînolojiya edebî tevlî hev kirine û dikin. Ew, bi vê kar û şêla xwe, prensîbên çapemeniya netewî û navnetewî, dane bin lingên xwe. Karûbarê nivîskarî, berhevkarî û wergêriyê tevlîhev kirine û dikin. Li gor wan, ew çi binivîsin , bi xwe nivîskarê wê ne.. Ew tu ferq navbera nivîsarên xwe û yên folklorî yên berhevkirî de nabînin. Nivîskarê herdu curan in jî. Ji wan weha xuya ye, ku dema mirov rahêje pênûsê û tiştekî binivîse, ew êdî dibe mal û afrandinên mirov û mirov jî dibe nivîskarê wê. Ev mantiqêkî çewt e. mantiqê Rojhilata Navîn e. Mafê tu kesekî tune ye, ku dest bide ser malê xelkê û bêje yê min e. Berhemên foklorî jî malê gel in. Hem jî malê ne yek an jî çend kesan in, yên hezaran, mîyonan in . Mirov nikare navê wan rake an xira bike û navê xwe li ser binivîse. Belê, xwediyê berhemên folklorî tune ye, ku mirov bide mehkemê, lê raya gel a giştî heye. Prensîb û exlaqê çapemeniya netewî û navnetewî hene. Çawa mafê tu kesî tune ye, ku dest bide ser berhemên mirov û navê xwe li ser binivîse, herweha mafê mirov jî tune ye, ku dest bide ser berhemên xelkê û navê xwe li ser binvîse. Çend sal berî niha dîsa li Swêdê, navê nivîskarekî li ser pirtûkê "şewitî bû û yê yekî din jî şimitî bû" û çûbû ser pirtûka ew yê din.

Di vê warê nivîsandin û berhevkirinê de bi ya min cara pêşî M. Emîn Bozarslan dest pê kir. Ji ber ku Mehmed Emîn Bozarslan, hem dinivîse, hem berhev dike û hem jî bi xwe karûbarê wergêriyê dike.Herweha xebata wî tev li hev bû. Ew jî, ji derê wergêrê, ew tiştên ku dinivîse navê xwe li ser dixe. Ango karê nivîskarî û berhevkariyê li ba wî yek e. M. Emîn Bozarslan, Mîr Zoro, Serketina Mişkan, Gurê Bilûrvan û hw. fabilan berhevkiriye û wek nivîskar navê xwe li ser nivîsandiye.Ew bûye nivîskarê Meleyê Meşûr (Nesredîn Xoca) jî. Wî dîsa Çîrok, metelok, mamik û lihevhatiyên folklorî jî berhev kiriye û ew kirine berhem û afrandinên xwe. Bi ser de, orjînalan jî diguhartiye. Devoka Licê û Bahdînan tevlî hev kiriyeû dike.

Niha jî, Zeynelabidîn Zinar dest bi karê wergêr û berhevkirinê kiriye. Zeynelabidîn, ji derî karûbarê wergêrî heta niha bi navê Xwençe, du pirtûk berhev û çapkiriye. Xwençe-1 û Xwençe-2 hemû berhemên folklorî ne. Ango malê gelê Kurd in. Hezar mixabin Zeynelabidîn jî wekî M. Emîn Bozarslan, xwe berhevkar nedîtiye. Ew jî nivîskarê Xwençan e. Weha xuya ye, ku di rojên pêş de , di vê mijarê de jî, dê hejmara kesên weha zêde bibin.

Ez bi xwe tênagihêm çima ne berhevkar, lê nivîskarî tê tercîh kirin. Gelo berhevkarî kar û xizmeteke biçûk e? Bi ya min na! Berhevkarî xizmeteke mezin û hêja ye. Karekî ye, ku pisportiyê dixwaze. Dema mirov prensîbên çapemeniyê ya gelemperî xirab bike, an guh nedê, wê çaxê hêjabûna nivîskarî û berhvkariyê jî hîç namîne. Wek tiriya Mezromi ya herî qenc û tamdara ku mirov berhev bike û paşê bi lingan bikeve navê, li nav masera xicîgê bipelçiqîne.

Divê nivîskar, wergêr, berhevkar, helbestvan, wênekêş û hunermendên Kurd jî, wek yên hemû neteweyên din, girêdayiyên hinek prensîbên çapemeniya cîhanê bin. Wan prensîban ji bo xwe û ji bo her kesî bixwazin û xwedî lê derkevin. Bi ser re jî, em li welatekî wek Swêdê dijîn û hinek edet û xwûyên Rojhilata Navîn a paşvemayî, li vir, bi kar neyînin. Ji wêjaya kurdî ya nûjen re, rêz û prensîbên nûjen divê. Ne yên Rojhilata Navîn a çend sedsal berî !

Amed Tîgrîs

Divê îddîa bi delîlan bên îspatkirin

M. Kîper - S. Rêving

Di hejmara 66 a Berbangê de, bi navê "Her tişt bi min dest pê dike û ez yekemîn im", nivîsareke Amed Tîgrîs çap bûbû. Di destpêka nivîsarê de Amed Tîgrîs çêlî babeteke munaqeşeya di navbera bisporên fêrkirinê û pedagog û psîkologan de dike. Li gor psîkologan, faktora ku di pêşketin û guherîna mirovan de rola mezin dilîze, ya ku di avabûna şexsîyeta mirovan de xwedîya tesîra serekî ye, hawîrdora mirovan e. Bi ya bisporên psîkolojî û pedagogîyê, di vî warî de xwendin, teme hawîrdora ku mirov tê de mezin dibe, -malbat, tax, gund, bajar, cihê kar, komên hevalan- dijî, nikare şopa xwe li ser mirovan bihêle; piranîya xesletên ku dikevin nav çarçewa şexsîyetê, ji hawîrdorê tên, ev tişt dikevin nav xwîn û hestîyên mirovan û di dirêjîya jîyanê de li ser mirov dimînin. Di avakirina şexsîyetê de, xwendin piştî hawîrdorê tê. Bi ya bisporên hînkirinê jî mirov qalibê şexsîyeta xwe bi xwendinê digre, xwendin di avakirina şexsîyetê de xwedîya rola yekem e.

Li gor gotina Amed Tîgrîs, wî bixwe berê heq dida piştgirên xwendinê, lê "piştî ku hewqas sal û bi taybetî li Ewrûpa" dema ku Amed Tîgrîs "kirinên ronakbîr û serokên Kurdan" dibîne, pitir heq dide alîyê ku hawîrdorê wek serekanîya şexsîyeta mirovan dibîne. Çima? Bi ya Amed Tîgrîs "serokên me xwenda ne. Hinek ji wan xwendina bilind kuta kirine, hinek jî li ser kutakirinê bûne. Lê dema îro mirov li rewş û şêla wan dinêre, tesîra hawîrdora ku tê de mezin bûne, hîç ji serê xwe navîtine. Wekî ku xwendin û zanebûna wan tunebe, bi kar û şêla xwe ya pratîk, mentiqa hawîrdora ku tê de mezin bûne, baş didin diyarkirin. Ew hebin, her tişt hene. Ew tunebin, hîç tişt tune. Ji bo ku ew hene, rêxistin hene. Anku rêxistin her ew yek bixwe ye. Dema behsa rêxistinê jî dikin, dîsa behsa xwe dikin." Amed Tîgrîs weke ji nivîsara wî jî "xuya" ye, piştî ku "kûr û hûr" li ser şêl û pratîka serokên rêxistinên sîyasî ên kurd, serikên rêxisitnên civakî û demokratîk ên kurd, kirin û gotinên ronakbîr, nivîskar, rojnamevan kurd, difikire, digihe wê encamê ku "qey ev koma pedagog a hawîrdoran vê hîpoteza xwe ya hawîrdorî ji bo me kurdan çêkirine. An jî li ser me Kurdan ceribandine û ji bo me derbas dibe".

Bê guman her organîzmayeke bi gîyan, berhemê wan şertan e yên ku jîyanê didin wê. Di gel axa, gundî, karkerên kurd; nivîskar, serokên partîyên sîyasî, yên rêxistinên civakî, rojnamevanên kurd jî ji nav avahîya civakî-aborî, polîtîk a Kurdistanê derketine. Ji bilî kultura îslamî, kêm, zêde bi adet û teqalîdên kurdewarî,bi bihayên exlaqî yên civaka kurd û bi tesîra kultur û zimanên tirkî, erebî û farisî mezin bûne. Di her kultureke netewî de, alîyên însanî, demokratîk, aştîperwer û her weha alîyên nedemokratîk, li gor berjewendîyên hinek grûbên civakî baş, li gor yên hinekên din xirab, alîyên şoven hene. Pir normal e ku alîyine negatîf, kêmûkasî, yan bandûra kultura ku em bi salan pê hatine bistirîn li ser mirovên me - serok, ronakbîr, nivîskar û.h.d. - hebin. Dîtina van alîyan tiştekî baş e û bê guman xebata ji bo nehêlana wan ya herî baş e. Dibe ku di vî warî de Amed Tîgrîs dixwaze li hinekan rexne bigre. Lê li kê û li çi rexne digre, ne xuya ye. Ne kesên berbiçav, ne bi delîlan, şêl, pratîk, an gotinên berbiçav, konkret.

Di berdewama nivîsara xwe de Amed Tîgrîs bi 9 bendên li ser serok, ronakbîr, nivîskar, rojnamevan, filimçekerên kurd

"dixwaze" têza bisporên hawîrdorê îsbat bike:

" 1- Li gor yekî, berî wî hîç hilberîn, mîrat û berhemên şoreşgerî nîne. Hetta hebûn û dîroka neteweyê kurd ji wî dest pê dike."

Dibe ku bê gotin, di nav Kurdan de jî kesên ku nizanin çi dibêjin, çi dikin, hebin, lê ne xuya ye gotinên ku li jor Amed Tîgrîs dibêje, yên serokekî kurd in, yan ne. Li kû, kengê û kê ev gotin gotine, ne dîyar e. Bê delîl, bi tenê bi gotinên giştî herkesî gunehkarkirin, ne metodeke baş e û kes jî bawerîyê pê nayne.

" 2- Yekî din rêxistina wî di nav bîst salan de ji 20'î zêdetir

endam nedîtine, hê jî înat dike, dibêje: îdeolojî û polîtîkaya min rast e, vê bi min dest pê kiriye bi min dê dom bike." Tevlîhevkirineke weha di nivîsara kurdî de kêm peyda dibe. Carê berî her tiştî li Kurdistana Tirkîyê, ji bilî Partîya Demokrat a Kurdistanê, temenê çi partîya nagihe 20 salan. Partîyên din jî do karîbûn bi deh hezaran Kurdan kêm-zêde bikêşin nav têkoşîna netewî û demokratîk. Piştî 12 Îlonê gelek endam û tagirên wan hatin girtin û paşî di her operasyonê de ji 20 zêdetir însan tên girtin. Ya din pîvana rastbûna îdeolojî û polîtîkayê, ne hejmara endaman e. Bê guman hejmar jî giring e, lê ne pîvan e. Eger weha be, îro li Kurdistanê bi sedhezaran kurd deng didin partîyên kolonyalistan, xizmeta wan dikin, gelek Kurdan kurdbûna xwe ji bîr kirine. Ma ji vê yekê mirov dikare bigihe encama ku sîyaset û îdeolojîya partîyên kolonyalist rast in?

"3- Yekî din 'cara yekem min bîr û bawerîyên sosyalîst anî nav Kurdan. Ji derî me sosyalîstên kurd tunin'".

Kê, kengê, li kû ev tişt gotine, Amed Tîgrîs xuya nake. Weke em dizanin, li Kurdistana Tirkîyê hinek partî û rêxistinên siyasî xwe sosyalîst dibînin. Bi gotineke tevayî, pîvana sosyalîstbûnê, parastina bîrûbawerîyên sosyalîst û xebata bicihanîna wan e. Eger em gotinên subjektîf deynin alîkî, li Kurdistana Tirkîyê ji yekî zêdetir hêz û rêxistinên tagirên sosyalîzmê hene. Jixwe vê dawîyê gelek ji wan li derveyî xwe jî hebûna sosyalîstên kurd dipejirînin. Bo nimûne, di mehên bûrî de çend hêzên sosyalîst ên kurd ji bo danana

www.arsivakurd.org

platformeke sosyalîs a kurd hatine ba hev.

"4- Hinek xortên xwendevan ên kurd, di 15, 20 salîya xwe de ji welêt derdikevin, tên Ewrûpa û li Ewrûpa jî unîwersîte kuta dikin û dibin berpirsiyarê sazgehên kurdî û dibêjin: 'zanabûna zanyarî bi min dest pê kiriye, ji derî min herkes nezan e. Ez çi bikim û çi bêjim kes nikare li min rexne bigre, ji ber ku cara yekemîn min vê sazgeha he saz kiriye'".

Amed Tîgrîs dikare ji bo îsbatkirina gotinên xwe navina bide? Kî ne xortên di 15, 20 salîya xwe de hatine Ewrûpa, unîwersîte xwendine û bûne serokên sazgehan? Û gotine zanyarî bi me dest pê dike? Amed Tîgrîs çima navên wan nabêje? Ma ne baştir e ku xwendevan jî wan kesan nas bikin? Li Ewrûpayê gelek rêxistinên civakî û demokratîk ên Kurdan hene. Serokên wan jî tên nasîn. Û awayê avahîya wan a îdarî jî tê zanîn. Bo nimûne Federasyona Kurdan li Swêdê bi riya hilbijartinê serok û organên xwe hildibijêre, û heta niha jî yên bûne serok, kesî negotiye zanyarî bi min dest pê dike, yan xwe ji rexneyan nedane paş.

Amed Tîgrîs ne zelal e, xwe li paş hinek gotinên giştî vedişêre û ji xwe re hinek armancên xiyalî peyda dike.

"6- Rojnamegerîya kurdî 100 salîya xwe temam dike. Lê yek radibe li Ewrûpayê di hinek rojnaman de çend nivîsar dinivîse û dibêjê: rojnamevanê kurd ê yekemîn ez im."

Amed Tîgrîs dîsa bi mentiqê jor diçe. Kî ye ew rojnamevanê ku dibêje, ez im yekem. Madem rojnamegerîya kurdî sedsalîya xwe temem dike, û herkes jî dizane ku yekem rojnama kurdî "Kurdistan" e û di sala 1889'an de bi însîyatîva Miqdada Mithad Begê Bedirxanî der çûye, xwediyê îddîaya 'yekem rojnamevanê kurdî bûn' jixwe pêkenînek e.

"7- Piştî 1980 î nivîskarekî kurd romanekê dinivîse; du sal li ser gotûbêj û semîneran çêdike: "gelo heta niha romana kurdî hebû an ne".

Li vir tiştekî pir xerîb tuneye. Munaqeşeyên li ser edebîyatê; hebûn û nebûna edebîyata kurmancî; romana kurmancî, kurteçîroka kurmancî, girêdayî dîtinên kesan ên li ser edebîyatê ye. Bo nimûne Rojen Barnas di civînekê got ku edebîyata kurmancî tuneye û sedemên gotina xwe, li gor bawerîya xwe îzah kir. Dibe ku gelek kes hebin, weke wî nefikirin. Munaqeşeya li ser hebûn an nebûna romana kurdî, çîroka kurdî îro jî tê kirin û her kes li gor bîrûbawerîya xwe, dîtina xwe dibêje.

"8- Hinek ji xwe re kamerayeke vîdeoyê dikirin an jî çend rojan kirê dikin, çend wêne dikişînin, ew fîlma kurdî ya yekemîn e'."

"9- Qasî ku tê zanîn ji 500 salî vir de ye ku alfaba kurdî heye û ji dema Ahmedê Xanî û şûn ve klasîkên kurdî pê hatine nivîsîn. Dîsa Celadet Bedirxan di salên 1918-1932 î de bingehê alfabe û gramera latînî davêje û heta niha bi hezaran berhem bi vê alfaba kurdî ya latînî hatiye nivîsîn. Niha nivîskarekî kurd radibe û di radyoya tirkî de dibêje: 'min cara yekem di sala 1968-an de alfaba kurdî li Tirkîyê nivîsiye û çap kiriye'."

Ji nivîsa Amed Tîgrîs, ji serî ta binî kesê ku me - tevî ku Amed Tîgrîs li vir jî mentiqa xwe ya bêdelîlbûnê dajo- nas kiriye, di benda 9'an de, M.Emîn Bozarslan, e ku radyoya Stokholmê, beşa tirkî pê re roportajek kir. M. Emîn Bozarslan welê gotiye, yan ne, em munaqeşa wê nakin, lê çima Amed Tîgrîs navê wî ji xwendevanan vedişêre, em tênagihin. Ma ne çêtir e ku Amed Tîgrîs bi delîlan bipeyive, ne bi gotinên bê bingeh.

Lê di dawîya nivîsa xwe de Amed Tîgrîs ji van 9 xalên xwe digihe encama xwe ya "ilmî" û dibêje: "Piştî van çend mînakan, mirov baş dibîne ku ji serokên polîtîk, heta yên demokratîk û kesên ronakbîr ên kurd, tev di yek dîtin û mentiqekê de ne: "her tişt bi min dest pê dike û ez yekemîn im".

Bê guman kîjan mîsalên wî yên berbiçav îddîaya wî rast dike, bi tenê ew bixwe-belkî- dizane. Lê tev serokên polîtîk û yên komelên civakî û tev ronakbîrên kurd bi van gotinên bêbingeh gunehkarkirin, di civaka kurdî de nimûneyeke tekane ye û Amed Tîgrîs jî di vî warî de yekemîn e.

Eger mirov li mentiq û metoda nivîsê ya Amed Tîgrîs binêre, çend xalên zelal jê derdixe:

Li ser bûyer û probleman, li ser kesan, herkes dikare li gor zanîna xwe kêm-zêde bi gotinên giştî tiştina bibêje. Gelek cara di jiyana rojane de mirov serve serve, bi gotinên giştî, li ser meselan dipeyive. Lê Wek tê zanîn herkesê teorîyek, îddîayek, têzek hebe, hewil dide û mecbûr e jî teoriya xwe, îddîaya xwe li gor pêşketina ilim ya dema xwe, bi delîlan îsbat bike. Eger li gor pîvanên pêwîst, bi belgeyan piştgiriya teoriyê, îddîayan nehatibe kirin, ew bi tenê wek gotinên vala dimînin.

Bêyî ku navên wan dayîn, gunehkarkirina kesan, rê li ber wan kesan digre ku xwe biparêzin.- Tevî ku Amed Tîgrîs TEV serokên me yên polîtîk, yên komelan, ronakbîrên me gunehkar dike û belkî jî nivîsandina navên wan wê pir cih bigre - Lê eger kesek kesekî din, yan kesine din bi hinek tiştan gunehkar dike, divê mafê wan kesan jî hebe ku ew jî gotina xwe bibêjin. Riya vê yekê ya pêşî jî ew e ku ew kes bizanin ku îddîa li ser wan in. Lê Amed Bi negotina navan, bi metoda xwe ya nivîsê, vî mafî, bêyî ku selehîyeta wî hebe, ji wan distîne.

Bê nav û belge, bê delîl û bi gotinên tevayî li ser bûyer û kirinan peyivîn, dibe ku ji alîyê gelek kesan ve di wî warî de wek dirûvê bêbawerîya bi xwe û bi zanîna xwe, bête dîtin.

Di nivîsa Amed Tîgrîs de hewayekî, atmosfereke bêhêvîtîyê heye. Bê guman mafê Amed Tîgrîs heye ku kêmasîyên civaka me, yên mirovên me, xuya bike. Lê kêmasî dîtin û gunehkarên wan dest nîşan kirin, li alîyên nebaş yên civakê û mirovan rexne girtin tiştekî din e û 'afirandina' bêhêvîtîyeke bêbingeh tiştekî din e.

AGAHDARÎ

Kongra Salane ya Federasyonê di rojên 8.9.10/2/1991'î de li Folket shusê dicive

www.arsivakurd.org

Geryanek di nav dîwana şaîrekî de

M. Mayî

Bajarê amêdîyê, kevneware mîrîtiya Behdînan, mîna tacekî li serê kelê li bilindiya herdu çiyayên Metîn û Garê mêze dike. Di rojhilata Amediyê de çemê Zê ji nav Hekarê ve tê û sinorên dagirkeran dişeqîne û sernişîv ber bi welatî de diçe û bi dengê pêlên xwe ji amêdiyê û çiyayan re distrê daku di rêya xwe de, li jêrtir, çemê Rûşîn maç û hembêz bike û navê Dicle li xwe bikin. Li pêşberê bajarê Amêdiyê, li serê milekê, li hindava çemê Zê, gundê Çelkê rûniştiye û şaîran xwedî dike ji bo ku ew çem û çiyayên welêt bibistrin.

Nelê, şaîrê me Îdrîs Çelkî niha di hembêza wan çiyan û li dengê çemê Zê çavên xwe li jiyanê vekirin. Çem distirê û ew mezin dibe, lewma heta îro jî li jiyana derbederyê, dûr ji çem, ew ji çemê Zê û welêt re mîna pepokek dilşewat distrê.

Îdrîs Çelkî şaîrekî hevçerx ye. Ew ji başûrê Kurdistanê ye û helbestên xwe bi kurmancî dinivîse. Ji sala 1979'an û vir de ye ku ew berhemên xwe di kovar û rojnamên kurdî de li Bexdayê belav dike.

Di sala 1989'an de dîwaneke wî bi navê "Şevsitranên Zêyî" li nav şorişê belav kiriye. Ew bi xwe di dîwana xwe de wilo behsa jîyana xwe ya şaîrê dike:

"Strana Kerax yekemîn nivîsîna min e Ronahî dîtî, li bihara 1979'an de di rojnama Hawkarî de hatibû belavkirin, lewma min pêxoşê piştî bûrîna deh salan cihê xo di vê dîwana nexrî de biket, çunke ji hingê were min dergehê hozana nû vekiriye.

-Ne gundê me û ne gurîna dem û çerxa kitêbxana xo li hemû ciha dibexşînît lewa hindek hindek hozanêt min ronehî dît û hindek jî neşîyan bêne govendê.

- Li jêr navê (Warbaran) gelek nivîsên min û hozanêt min belav bûne."

Şevstranêd min

Dîwana helbestên Îdrîs Çelkî bi navê "Şevstranên Zêy" sala 1979 li Kurdistanê belav bûye. Ew nav navê helbesteke wî ye. Diyar e ku $aîr têr ji wê helbesta xwe hez dike, lewma ew nav daniye ser dîwana xwe. Dîwan ji qewara biçûk e, di 71 rûpelan de 15 helbestên azad hembêz kirine.

ŞAÎR Û ÇEMÊ ZÊ

Wek me gotibû, şaîr li ber dengê awazên çemê Zê mezin bûye, lewma ew di helbestên xwe de evîna xwe ji bo wî diyar dike û li gelek cihan navê Zê tîne. Ê li hinek cihan xuşîn û çûna ava çemê Zê mîna girîn û şînîyê diyar dike û dibihîze, carna jî ew çûn û deng mîna hêzeke mezin û serhildan û berxwedanên gel dide xuyandin. Di diyalog ku di helbesta ji evîna min û Zêy de ew û Zê bi hev re dipeyivin.

"Here "Zê" o
Zêyê mezin
Şehmarê pîr sehmê kevin
Pêlên te tên û xoş dibezin
Xuşîn û deng û awazên sûlavên te
her dibistirin
didîmen sipî ne û
... têr digirnijin
...
Eve çend sal û zeman e
ez û tu vêkra heval in
Pisyar nakey ji halê min?
Van strana bo kê dibêjî?
nabêjine min?
Berî te Feqiyê Teyran
pirsyarek ho ji min kirbû
Ez çawa bersîva te bidem!
Van nihêniyêt têkwerkirî
kovana bo te vekolim
Birînêt tijî ji agirî
Kî dibêjîtin
ev strane..
laqirdî û girnijîn ke
nahêtin ji xem û kovana
nahêtin ji girî?"

Paşî şaîr di helbesteka din de hemû hêvîya xwe dixe ser çemê Zê:

"Evro li dûr û deraziya
li koçeriyê
çi bikem dikurtin
sîkrêt jengî...
hejta hêza may û dixurtin
hîviya min ya li rûbarê Zêy
di gel stiran û
pîpelêd şoreşgêrêd xo
bigehite te...."

Paşî ew pitir hêviya xwe bi Zê ve girê dide û ku li biharê de nihêla -Geverê- bipeqe û Zê boş û bi hêz bibe û çi tişt xwe li ber hêza wî nagire. Helbest jî her rabûn û serhildana gel e.

"...
piştî zivistanê bihar e
Rûbarê Zê
herdem xust û wefadar e
Demê hat û
telya evîn û min û te
Rûvî girtin û şireqî
Nihêla "Geverê" peqî
ew çi qirş û dîwarin
Dê şergeh û pêla dîwarin
Dê şergeh û pêla birin?"

Şaîr û şev

Herdem şev di nivîsandinên edebî de nîşana bêhêvîbûn, dijmin, hizrên kevnare û nexweşîyê ye. Lewma Îdrîs Çelkî jî Şevê Wilo nîşan dike:

"...
Şev e... şev e.. taristan e
li serê rêya
şerpirse me
Dîtina te li min hizret e
lew min xem e!
Lê ji dûr ve ra ez yê dibînim
Şeva diket karê wexerê
rihet taryê
hatine birrîn."

Paşî di helbesteke din de, ew li benda rojê ye û dibêje:

"Me hêviya hey bo hatinevê

www.arsivakurd.org

Roj dê gazî kete şevê
Ew coya av têra hatî
çêtir ji cara dê hêtevê."

Lê şaîr li derek din evîndarê şevê ye û ew berûvajî xwe û hemû kesên li dijî şev in, ji şevê hez dike:

"Ev cîhana
hemî evîndara rojê ye
ez nebim
Ez heyv im û min şev divêt
Çunke bi tenê
di nav pêlêd reşêd şevê da
ez dişêm yara xo biramûsim
bi tenê bi tenê
di nav pirasiyên şevê ra
ez dişêm dijminê xwe bigrim...
Ez heyv im û min şev divêt
Çunke kirasê min şev e
... min şev divêt
Çunke di şevê da
cejna me destpê diket."

Bi şev, evîndar dikarin dûr ji çavên xelkê hevdu himbêz bikin. Di şevê de, pêşmerge hêrîş dikin ser dijmin û agirê tivengan li singê wan dixin:

"Xoziya min şeveka dirêj û bê bin e
çunke hîngê
pêngav dibezin bo jiyana tibl û dev hêdî digezînin
pirç û stivank û kivana
hingê barût
işqa azadiye dihilgirît
semfoniya aştiyê dibêjin"

Xelk li benda şevê ye, ku di şevê de tişt dibin û dil xweş dibin:

"...
Şev e biheşt û yotobya
li evî warî...
Şevistan e
bendera paporêd xoziya
îzgeha xewna û hemî xoşiya."

Bi kurtî, di helbestên Îdrîs Çelkî de behna welêt, xebat, berxwedan û nemirina kurd û Kurdistanê xweya dike. Eger ew li ciyekî havê (yar) jî bêje, ew yar her welat e û her ew Kurdistan e, ku şaîr aşiqî wê bûye.

Em çaverê efrandinên nû ne û ji şaîrê xwe Îdrîs Çelkî re serketin û pêşdeçûnê dixwazin. ●

ME SOND XWARIYE

M. ZANA

Diyar bi diyar
Digeriyam li Kuristanê
Ji Elbat çûme Ribatê
Hilkiiyam Merato
Dest bilind kire Sîpan
Qîrîn ji Nemrût rabû
Hewar li xortê Kurdistanê

Dijmin girt hemû çiyan
Gund û bajaran
Rêz bi rêz
Leker dikiin
Li Serê kuçan debade
Ke û xort di zîncîrê de
Avêtin girtîgeha
Bi qamçî û bi lêdan

Bi hezar sal beziyan
Li ser van erdan
Goti, Kardox û suwarê Medan
Lê îro di bin destê dijmin de
Érî e li kuçan
Dibezin direvin li meydan

Ewrek re û tarî
Bi zordestî ser me da
Li hawîrdor mêjokdar
Em kirin çar parçe
Balfir mirin reand
Li Dêrsim û Helepçe
Dil bi kul û birîndarî
Xwe li welat pêçîn

Poşokek firî
Ji birca heft biran
Alavek rabû girte asîman
Di nav da qêrî Zekîye Alkan
Dibê canê min ji te re qurban
Bijî welatê min Kurdistan

Em şîn nagrin
Bê naz û bê qazin
Waye hewar da jiji boy te
Têkoşîn dixwazin
Sînga xwe da ber êrîşa dijmin
Welat hemêzand
Bi xwîn û mirin

Me sond xwariye
Paşde venakişin
Heta mirinê diçin şoreşê
Dengek lê da, em di pey de
Çiya û deşt û zozan

Kurd hemû dibezin
Îdî em serfîraz in
Li du kesî nabezin

Di bin tîrêja rojê de
Wa suwar bû kurên te
Di rojiya mirinê de
Ciwanmêrd li peyê de
Daleqiyan ji boy te
Bi kesera mizgînî
Li ber eniya xelasî
Keç û xortên dilovan
Bi evîn j'te re qurban

Lava dikim kurê min
Bes e kevneperestî
Li hawirdor binêre
Qet nema putperestî
Wexta me teng e
Her demekî zor
Li her der şer û ceng e
Nenêre usa kore kor
Notirvaniya welat e
Ji hev bistîin bi dor

Ax welat! Birîna me kur e
Kes li me nanêre
Em derman in ji boy xwe
Bê minetî em ê binerin li xwe
Xizanî, nezanî tev li me anî
Çima gelên dinê bi me nizanî!

Li sîng û tifinga dagirtî
li hêviya dilê pêgirtî
Riyeke dûr û zihmet
Dilê min ji bi rê ket
Çiyayê Zagros
Ji me re tenê bû dost
Şerekî giran da ber singa wan
Kurên te rabûn tevde egîd bûn
Gullê te rabûn dijmin li ba bûn

Bilind bû rizgarî
Wa ala rengî
Şalûl û bilbil hemû bi yek dengî
Sorgul û çiçek li ber te danî
Xelas bû welat va îdî felat
Lawje û stran qîrîna Kurdan
Pay kirin biratî ket nava dilan
Bi hev re banîyan mizgîna gelan
Milê wan di hev de hemû bi bira bûn
Tevan dengê xwe rakir
Bijî serxwebûn!

www.arsivakurdi.org

Çîrok

Çîrokek Jibîrbûyî

BATAL AZÎZ

Ji rojan xweşrojeke adarê bû. Royê xwe berda bû ser erdê şil. Ji axa şil hilm derdiket û ber bi asimanan bilind dibû.

Xalê Mihemed li ber deriyê mala xwe rûniştî bû, destiyê bêra xwe çêdikir. Cixara xwe di navîna hêleke lêvên xwe de şidandi bû. Bi destê xwe yê çepê destiyê bêrê girti bû û tevşoyê ku di destê wî yê rastê de jî li ser destiyê bêrê radibû û dadiket. Xuya bû ku wî tedbîra havîneke xweş û dirêj dikir. Li havînê karê wî ê pir bi bêrê biketa. Ji xwe pêwîstiya destiyekî qewî, ji zivistanê de xwe nîşan da bû. Xalê Mihemed tevşoyê di destê xwe de danî, cixara xwe havêt, tufî erdê kir, ji nû ve rahişt tevşoyê xwe û dest bi karê xwe î nîvçemayî kir. Ji alîyekî ve destiyê bêrê dadipeşt, ji alîyekî ve jî sitrana, «Sînem koça xwe bi rê kir, wey lo lo, wey lo lo, wey lo lo...» dipilpiland.

Ji nişka ve jina wî li paş wî peyda bû û bi zimanekî tinazker (Ji xwe dema jin û mêr pîr dibin, bi zimanekî tinazker û laqirdî bi hev re dipeyivin.)

- Xwelî li sêrîyo, got, ji vî emrî şûn de dest bi sitranan kiriye û li ser Sînemê kilaman jî dibêje.

Xalê Mihemed bêyî ku serê xwe vegerîne, bersîva jina xwe da û got:

- Keça mîr, (Tu têkiliya bavê jina wî û bi mîrîtiyê bi hev ve tune bû. Lê wî carina jina xwe wusa dinavand.) ev kalê bêdiran di xortaniya xwe de sitran davêt ser te jî, got û dîsa mijûlî karê xwe bû. Jina wî jî keniya, (Xuya bû kêfa jinikê pir ji vê gotinê re hati bû.)

- Nebînim ruyê te, got, ji wir wenda bû û çû.

Şemsedîn û Alî ji prova vedigeriyan. Di dibistanê de ji bo tatîla havînê di xwestin şevekê amade bikin û di programa şevê de cî dabûn piyesekê jî. Piyesek bi navê «Hewar Kemal!» Şemsedînê neviyê Xalê Miheme û Eloyê kurê cîranê wan jî di vê piyesê de rolên cendirman dilîstin. Mamostê dibistanê ji bo wan ji kincên cendirman du qatên kevn û qetyayî peyda kiri bû. Kêfa herdu xortan pir ji wan kincan re hati bû. Îcar kincên xwe qet ji xwe ne dikirin. Bi wan kincên qetyayî ve di nava gund de digeriyan û bi wan kincan xwe qure dikirin.

Di destpêkê de çawîşê qereqolê li wan xeyidî û gef li wan xwar, lê dûre bêdeng ma. Xuya bû wusa li hesabê wî jî dihat. Dixwest cendirme xwe di çavê gundiyan de mîna xortên gundiyan bide nîşandan.

Herdu xort hêdî hêdî ber bi aliyê mala Xalê Mihemed dimeşiyan. Dema ku nêzîkî li malê kirin, Xalê Mihemedê li ber dîwêr rûniştî bi ber çavên wan ket. Ji nişka ve fikreke şeytanî hat bîra Şemsedîn, çavên wî biriqîn, bi bişirîn vegeriya ser hevalê xwe û got:

- Elo, tu were em lîstikekê li serê kalikê min çêbikin.

Di destpêkê de Elo hinekî tirsiya û xwe ne da ber vê yekê, lê piştî ku Şemsedîn dekûdolabên xwe jê re vekir, Elo jî qebûl kir. Piştî şêwirînek pênc şeş deqeyî, herdu leyîstvan hatin li ber Xalê Mihemed sekinîn. Haya kalê reben ji wan tune bû û bi hiş û raman xwe da bû ser karê xwe.

Ji nişka ve dengekî kurt û tirkîyeke hişk di guhê Xalê Mihemed de teqiya.

- Gidî gundî!.. Mala Mihemed Balcî kîjan e?

Xalê Mihemed di ciyê xwe de veniciqî, bi bihîstina van kelîmên tirkî, hespên tirs û heyecanê di dil û mejiyê Xalê Mihemed de rabû bûn çargavîyan. Serê xwe hêdî hêdî ber bi jor rakir, şalên kesk î eskerî dît. Lê dengê cendirmê din yekcar mecal lê şikand.

- De rabe ser xwe gidî!.. Meriv li ber qumandarê xwe wusa rûnane!

Herdu leyîstvanan, Xalê Mihemed dabû ber gulebarana pirsan. Çavên kalê reben reş bûn, mij û dûmanê xwe dagirt ser hişê wî. Di vê tevliheviyê de tenê tiştek di bîra wî de ma bû. Cendirman mala wî dipirsîn. Mala Mihemed Balcî, belê... ew bi xwe bû. Ji bo ku vê tevliheviya mejiyê xwe belav bike, tevayiyê jîriya xwe berhev kir lê xortan bi pirsa xwe rê ne dayê:

- Ha, ha!... Ma Mihemed Balcî tu ne bî?

Zimanê Xalê Mihemed çend caran di devê wî de zivirî ku bibêje «belê» lê

www.arsivakurd.org

mixabin, dengê wê di qirika wî de asê bû, ne gihêhîşt devê wî û lêv û zimanê wî bê vatinî man. Bêjeya «belê» jî çênebû. Lê herdu destên wî hatin alîkariyê û bê hemdê wî rabûn jor û çûn li ser serê wî ciyê xwe girtin. Ew telaş, heyecan û xofên bêyom bûn sedema xwejbîriyeke bêbext.

Kalê reben destiyê bêrê ji destê xwe berda bû, lê tevşoyê wî hîn jî di nav lepê wî yê rastê de û li ser serê wî bû.

Cendirmeyek hat ber, tevşo ji nav destê wî derxist, bêrîkên wî sax kir, qutiya wî ya titûnê û hestê wî girt. Ji xwe di bêrîkên Xalê Mihemed de tiştekî din jî tune bû. Kîsê peran, kêr û tizbiya wî ya 99 libîn di bêrika saqoyê wî yê li hundur dardekirî de bû.

Herdu leyîstvan rolên xwe yên cendirmetiyê bi serfîraziyek bêpîvan bi cî dihanîn. (Bi qasî mehekê di vê prova piyesê de gelek tişina hîn bû bûn.) Daxwaza wan ya yekemîn qutiya titûnê bû û ew jî anuha di nav lepê germ û piçûk î Şemsedîn de bû.

Cendirmeyekî:

- Bide pêşiyê, got, em heta qereqolê biçin.

Xalê Mihemed mîna xeyaletekî bêdeng û bêtemen kete pêşiyê, herdu leyîstvanan jî dan pey û ber bi qereqolê meşiyan.

Riya qereqolê di ber qehwexana gund re derbas dibû. Dema gundiyan çav li Xalê Mihemed û neviyê wî yê di nav kincên cendirman de xistin, zêde şaş ne man. Lê çaxa ku Xalê Mihemed di nav gundiyan de çav li Esed î muxtar ket, şabûneke germ di dilê wî de peyda bû û êdî rewrewkên ber çavên wî zelal dibûn. Lê tevliheviya hişê wî hîn dom dikir. Ji ber vê yekî jî, Esed î muxtar bi bejnek qerase û simbêlboq, di nava kirasê Xocê Xizir de, bi riyekî sipî û dirêj hat ber çavên Xalê Mihemed û sekinî. Kalê reben bi dengekî çikyayî:

- Esed, lawo... ca ji kerema xwe re were ji qumandar efendî birpirse ka ji bo çi min dibe qereqolê? Ka sûcê min çi ye? got.

Hîn Esed î mutar û çend gundî ji ser kursiyên xwe ne liviya bûn, xortê me yên şûm û bi kincên cendirman ji wir wenda bûn. Xalê Mihemed fitilî paş xwe, lê ji wan cendirman şopeke herî piçûk jî li wir ne ma bû. Kalê reben xwe di nava xewneke bêbext û fediyokiyek bêpîvan de hîs kir. Esed î muxtar û gundiyan ew anîn qehwexanê, çayek dane wî û hişê Xalê Mihemed hîn nû zelal dibû.

Dema gundiyan çîroka neviyê wî jê re qal kirin, kalê reben ji ber vê heneka naxoş pir êşiya û enirî. Piştî çend dijûn û nifiran, bi sonda lêdaneke bêtesvîr berê xwe da mala xwe û çû.

Di riya malê de, ramanên kûr û dûr hati bûn li ser mejiyê wî konên xwe vegirti bûn.

Ji wê xweşroja adarê saetên mayî fikirîna ramanên cuda cuda derbas bûn. Helbet herdu xortên şûm jî kincên xwe yên cendirman ji xwe kiri bûn, ji ber tirsa Xalê Mihemed û gundiyan berê xwe dabûn gundekî din. Ew ê çend rojan li wir bi mêvanî bimana!

Bûyera rojê di nava gund de belav bû bû. Hinek dikeniyan û hinek jî li ber Xalê Mihemed diketin.

Êvarê çend gundiyan riya xwe bi mala Xalê Mihemed xistin. Kalê reben ji hal keti bû. Lê mêvan çayê vedixwun û ketine galegalê.

Derbasbûna saetan geşiyek dida axaftinê. Bêyomiya bûyerên rojê, şûna xwe hêdî hêdî ji henek û meselokan re dihişt. Jina Xalê Mihemed jî li quncikekî rûniştî bû û guhdar dikir, carina jî dikete nava axaftinê. Ji bo ku kesera dilê mêrê xwe bireviîne dîsa bi tinaz:

- Xortan xwîn li cenab zuwa kirin, zirav lê qetandin, got û bişirî.

Xalê Mihemed mîna merivekî ezabkêş û bextreş melûl bû, li jina xwe nêhirî û got:

- Belê keça mîran. Xwîn li min çikiya. De ka biçe ji bavê xwe bipirse, ca di wexta Partiya Gel de cendirmên Îsmet Înunî çawa tersê hespan bi bavê te dida xwarinê.

Bêdengiyekê xwe dagirt ser civatê û herkes bêdeng ma. Ji bilî Xalê Mihemed û jina wî, kesekî di civatê de di dema Înunî de ne jiya bûn. ●

Du helbest ji

Ehmed Huseynî

DÎLAN

Destên xwe
da ber baranê...
çavek da
kûlîlka nêsanê...
pirsa xwe av da
xewna xwe hilda
û berê xwe da
vebişirandina şîlanê...
û dîlan bû
pêlên gumanê...
û dîlan ma..
ma hozanê dîlanê...

27.11.1990

HEVDÎN

Dema havdîna me bû
Kurte pirsta birîna me bû...
Yezdanê pakî dilovan
-di şensê me re-
ne li cihê xwe bû...
Keçê dînê!!
nêrînê nake...
gunehê evîndaran
bi xwe wer nake...
de were!!
çavên xwe ji asoya tirsê rake...
û hevdînê
bi azadiyê şake...

www.arsivakurdi.org

Îsmaîl Beşîkçî Kamo? -I-

KOYO BERZ

Îsmaîl Beşîkçî alîmêdê Tirkan o.

Serra 1939 di sşkda Çorimî, qeza Îskîlîpî di ameyo dinya.

Mektebê xo yê sifteyênî û werteyênî Îskîlîp di waneno.

Lîse jî Çorim di qedîneno.

Di serda 1962'an di Enqere di dîploma Fakulta Sîyayî gêno.

A serî di jî Çorim di dest bi memûrey keno. Hîrê mengî tepeya şino eskerey.

Nîme ra bolê eskereyda xo, Kurdistan di, Sûkda Bîdlîsî û Hekarî di ravêrneno.

Bahdê eskereyda xo, sera 1964 di yeno Unîversîta Ataturkî ê Erzirumî di dest bi asîstaney keno. 1967 di wardê Sosyolojî di belga diktorey gêno. Yanê diktoraya xo temam keno.

A serri di jî xeylê cayandê Kurdistanî di, bi namedê "Dodu Mitingeleri" (mitîngên Rojakewtî), virazênê û Beşîkçî jî tewrdê nê mitîngan beno.

Nê mitîngan ser o xeylê girweyêno. Wextê xo dano meselandê Kurd û Kurdistanî. Serda 1969 di, bi namedê "Dogu Anadolunun Düzeni" (Dûzana Anadoliya Rojakewti) û "Sosya-Ekonomîk ve etnîk Temeller" (Temellê Etnikkî û Sosyo-Ekonomîkkî) ya di kitabanê xo çapkeno.

Nê kitaban serra Unîversîta Ataturk î, ê Erzirumî ra yeno eştenî.

Ame eştenî tepeya, şino Enqere 81971) û Enqere di Fakulta Siyasî a Enqerî di dest bi asîstaney keno. Bahdê Cûntada 12-ê Adarî serra 1971, 22 dê Hazîranî (1971) di yeno tepişteni.

Teşêno, mahkeme beno û erzêno hepis(zindan). Nê mehkemandê sûcê komînîstey û kurdey barê ey kenê û 13 serrî cezayê hepsîya giran danê ci. Hîrê serran vêşêrî hapis di maneno. Di serrî zîndandê Diyarbekirî di û serrê jî ê Adina di maneno.

Efdê umûmîyê serrda 1974 di taxlîye beno (yeno viradayenî). Labrê diha Unîversîte nêgênê, nêgêryên Unîversîte û nêşeno Unîversîtan di kar bikero.

Hepis ra viradeyêno tepeya, giraneya xo dano metoddê bîlimî û meselandê Kurdan. Bol ki melselandê Kurdan serr o vinderya û bi namedê;

1-Îsmaîl Beşîkçî Dawasi (Dawa Îsmaîl Beşîkçî)

2-Bîlîm Yöntemî (Metoda Îlmî)

3-Kürtlerîn Mecburî Îskani (Bi zora cakerdana Kurdan)

4-Türk Tarih tezi ve Kürt Sorunu (Nazariya Tirka a tarîxî û Mesela Kurdan)

5-Cumhurîyet Halk Firkasinin Tüzügü ve Kürt Sorunu -1927- (Destûrê Partiya Cumhurîdê Şarî û Mesela Kurdan, kitabê xo çapkerdî, vetî.

Nê kitêban ser a, serrda 1979 di fina newe ra ame tepişteni û derheqdê nê kitaban di dawa akerdi. Qandê kitabdê eyê bi namedê "Türk Tarih Tezi ve Kürt Sorunu" (Nazariya Tirkan ê Tarîzî û Mesela Kurdan), hukum werd û nêzdî hîrê serî hepis di mend. Serrda 1981 di 12-ê mengda Nîsanî di ame viradayeni.

Wexto ki zindan di bî, serrda 1980 di hepisdê Toptaşî ra nameyê nûşnêbî û riştibî serdardê Sendîqa Nûşnayoxan dê Îsvîçrî rê. Di derheqdê a namê di jî dawa akerdî. Dawa di îdaa kerdkî name (mektûbi) teber rişteni şeref û itibarê Dewleta Tirkan fêno linfan bin. Dewleta Tirkan werdî fêno û şerefdê ci ya kaybeno. Qandê coy madedê 140'î ser a dawa akrdî û serda 1981 di 10 serî ci rê hukum aame birnayeni.

10 serrî cezayo giran da ci.

Newe ra o girot û berd eşt hepis. Îsmail Beşîkçî, 30-ê Temûzîdê serrda 1980 di madeyê 140-î ser a mahkeme kenê û ceza danê ci.

Heta ewro, bê Îsmaîl Beşîkçî kesna no made ra ceza nêbiyo.

Ismaîl Beşîkçî, heta serda 1987, 25-ê mengda Gulanî hepisdê Entebî di mend. 25-ê Gulanî 1987-an di hepisdê Entebî ra ame viradayeni.

Serda 1989 di, Kovara "Özgür Gelecek"î di îzahatêdê ci amebî nûşnayeni û qandê ey jî ci rê dawa abiyê. Labrê mahkema di berat kerd.

12-ê Adarî (1990) di alîm o gird erciyaye, dost û birayê mileta Kurdi, Diktor-Sosyolog Îsmaîl Beşîkçî, qandê kitêbê xo yê "Devletlerarasi Sömürge Kürdistan"î (Kurdistan koloniyê mabêndê Dewletan) ame tepişteni.

Alîm o gird, egît û camêrd birayê Kurdan Îsmaîl Beşîkçî, 18-ê Nîsanî (1990) di DGM ya Stanbolî di ame mahkeme kerdini. Ci rê heta 15 serrî ceza ame waşteni.

www.arsivakurdi.org

Arêkerdoz: Hemedê Mamekiz

Sosinê

Sosin a tew sosin a
Dermanê canê min a
Hekîma canê min a
Se û zû toxtor kê bêro
Melema dirbeta min a
Melema kulê min a

Cayê cêncîna to kê yê min bo
Mêrdeni mi ra çîna
Ez kê yeno derdika vistrîya to
Ewe ra û olaxon pîya
Sosina min ra û olaxonr pî ra

Ma ser ra berz meperê
Çenê çenê alçax kuna
Kafir kafir alçax kuna
Kafir kafir alçax kuna
Verê serê xo bîya natê, kokuma fetelîna
Sono dano gere çê tu yo Ana Fadîma
Qendelbaşîya sima cê-nîna

Cano kesî nêxezebîyo
Erê to rê heredîna
Canê to rê cênîna
Bojîyê to cena erzena kosekê vîranê
Çenê sona tê de vînd bena
Bîlmeza min tê de vînd bena

Erê koyê sere ma o
Sosina îs na îso
Bîlmezê îs na îso
Mordem bê kar û bê îs bo
Bîlmezê zê to bicêro
Koyode cêncamîşbo

Sara na mave dizgîn ser-no
Xo re sabê pê bolmisbo
Şînokê, biros gureto şîya hînîya xoê(avê)
Royê min dest bojîyo xo şûna
Sosina min dest bojîya xo şûna

Olî kena liçka xoya, sise xoyê serdinê pamekuyê
Olî kena raye min de qeserîna
Vana made malbatê çarşîyê mazra Xarpttê
Meydanê kolîyadê ti roşîna
kîbara min ti roşîna

Tecîro rastê yeno
Destê mi de herzan ti herînano
Cayê hurindîya to ke yê min bo
Merdenê mi ra çîna

Dîlê dîlê dîlê, sosina min dîlê
Heyranê Xidikê bî na qeyda ma ser a vano
Qeda bicerî qeydê sînê, na klamî sînê
Çê rizyay na qeydéy ma serê vano
Cîgerê ma benê kulî

Heq beno heqê min
To re xo re roze wusarî sewa payizî
Kumê binê kez û zu cilî
Kumê binê orxan û zu cilî

Koyê sere ma yo
Sosina min ko xedayo bîlmezêm ko xedayo
Mordem bê îs û bê kar bo
Rindeka zê to bicêro koyoda rayê
Mordem sosina zê to bicêro
Xo rê çor rojî têy heval bo
Kîbarêm ci to rê heval bo

Sarêb mavêne cicikonê rindek ser bo
Rindîna to sero nexemal bo
Cayîlîna to ser xemal bo
Hem qedayê canî, çê pîye to ser warê sano cê
Bîlmeza min rasto dilde
Werê gureto rasto dilde
Nîşanê min û to zumînde estê
taa par payîz de
taa par na payîz de

TEYRI YENA (*)

Teyri yena teyra Wanî,
Nişena çengedê banî,
Çimî korî bê qumendanî.

Teyri yena teyra zerdi,
Per fînena wetenî ser di.
Çimî korî bê qumendanî ver di.

Teyri yena teyra Mûşî
Per fînena kaş û kûşî
Çimî korî bi başçawişî

** Min na dêri fekdê Bêzarda Keleliyan ra nûşnaya. Bêzara Keleliyan, qeza Madenî, dewda Gûmandê corênan ra ya. (H. Diljen)*

میناى چاوجوان

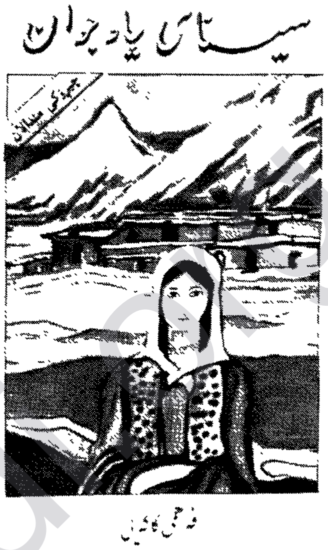

چیرۆک بۆ منداڵان

نووسینی: کاک فەهمی کاکەیی .

کاک فەهمی کاکەیی وەک نووسەری شانۆ بەناوبانگە بەڵام دیارە نەک تەنها لە شانۆگەریدا دەستی دەڕوا ، بەڵکو لە چیرۆکی منداڵان، یان لە چیرۆکی درێژیشدا، ئەسپی خۆی تاوداوە.

ئەم چیرۆکە لە سوید ساڵی ١٩٩٠ لە چاپخانەی ئارارات چاپکراوەو بریتییە لە١١٣ لاپەڕە.

دوو کتێب لە کوردستانەوە

دوو کتێبمان لەلایەن شاعیرو نووسەری کورد کاک حەمەی حەمە باقی لە کوردستانەوە پێگەیشتووە. یەکەمیان بریتییە لە کۆمەڵە شیعرێکی شاعیر بەناوی «گوڵەکانی دۆزەخ» و دووەمیان کتێبی « کێشەی کورد- مێژیینەو ئێستای کورد » لە نووسینی دکتۆر «بلەچ شێرکۆ» چاپی دووەم.

ئەم کتێبە ساڵی ١٩٣٠ بە زمانی عەرەبی لە قاهیرە چاپکراوەو هەروەها کاتی خۆی بەفەرەنسیش دەرچووە.

ئەم کتێبە بە کوردی یەکەم جار ساڵی ١٩٧٦ چاپکراوەو چاپی دووەمیش ئەمساڵ ١٩٩٠ چاپکراوەتەوە.

بێگومان وەرگێڕانی ئەم کتێبە کارێکی زۆر گرنگە بۆ خوێنەرانی کورد ، ئەوانەی زمانی عەرەبی و فەرنسی نازانن ئاگاداری ئەو کتێبەی بلەچ شێرکۆ بن کە بە هەموو مەزەندە نازناوی مامۆستا جەلادەت بەدرخانە.

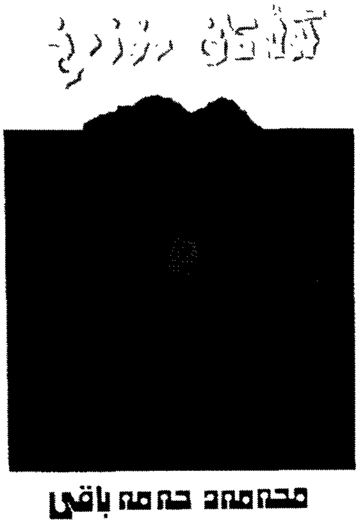

جگە لەوەش وەرگێڕانی ئەو کتێبە. بۆ سەر زمانی کوردی دوای بڵاو بوونەوەی ئەو کتێبە بە نزیکەی شەست ساڵ کارێکی زۆر گەورەیەو زیندوو کردنەوەی یادی جەلادەت و بنەماڵەی بەدرخانییەکانە کە خزمەتی زمان و ئەدەب و مێژووی کوردیان کردووە. سوپاس بۆ ئەوکارەی کاک حەمەی حەمە باقی کردویەتی و کتێبخانەی کوردیشی دەوڵەمەند کردووە.

لە سایەی چەقۆدا

دوا کۆمەڵە شیعری کاک حەمەسەعید حەسەنە کە بریتییە لە ١٦ پارچە شیعر و پێشەکییەکی کورت ساڵی ١٩٩٠ لە چاپخانەی هەڵەبجە / سوید چاپکراوە.

لە پێشەکییەکەیدا حەمەسەعید حەسەن نووسیویەتی:

دەزانم شیعر هۆکارێکی ئەوەندە کارپڕ نییە، هەرەس بە ڕژێم و کۆتایی بە ژیانی سوڵتان بهێنێ، بەڵام دەتوانێ سەرەبزووتکی پەنجەی بە چاوی چەوسێنەردا بکا. منیش وەک هێرمان هیسە» ئەوە پەسەند دەکەم بەدەستی فاشیستەکان بکوژرێم نەک ببمە فاشیست.

چاپــــکراوی نــــوێ

مێژووی ئەردەڵان

میژووی ئەردەڵان

لە نووسینی: مەستوورەی کوردستانی یان ماە شەرەف خانمی کوردستانی

کچە شاعیر و میژوو نووسی کورد کە یەکێک بووە لە میژوو نووسانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست، کە تاکە ئافرەتێکە، نەک تەنیا شاعیر بووە، بەلکو میژوو نووسیش بووە.

مەستوورە لە ساڵی ١٢٢٩ی رۆژهەلاتی لە شاری سنە لە دایک بووەو ساڵی ١٢٦٤ لە شاری سلێمانی لە تەمەنی چل و چوار ساڵیدا لە دنیا دەرچووە.

میژووی ئەردەڵان، یاخود تاریخی ئەردەڵان دووچاپمان لەبەردەست دایە، یەکێکیان لە عێراق دەرچووەو ئەوی تریان لە یەکێتی شوورەوی . دیارە مەستوورە میژووی ئەردەلانی بە زمانی فارسی نووسیوە، ئەو دەستنووسەی لە عێراق چاپکراوە. لەلایەن دکتۆر حەسەن جاف و مامۆستا شوکور مستەفا وە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردی و کورتە پێشەکییەکیان بۆ نووسیوە کە بریتییە لە پێنج لاپەڕە. بەڵام ئەوەی تریان هەر لە فارسییەوە وەرگێڕراوە، لەلایەن میژوونووس و کوردناسی سۆڤییەتی دکتۆر یەفگینیا ڤاسیڤیا ئامادەکراوە بۆ چاپ.

پێشەکی دەمەوێ دوو وتە بلەسەر دکتۆرە ڤاسیڤیا بڵێم . ئەم لە دوای تەواو کردنی بەشی فارسی لە زانکۆی لینینگراد هاتۆتە بەشی کوردی ئامۆژگای رۆژهەلاتناسی لینینگراد و خەریکی میژووی کورد بووە. یەکەم بەرهەمی بلاوکراوەی وەرگێڕانی شەرەفنامە بۆ زمانی ڕووسی لەگەڵ لێکدانەوەو کۆمینتاری ئەو کتێبە گرنگەی میژووی کورد.

شەرەفنامە بە زمانی رووسی بە دوو بەش دەرچووە، بەشی یەکەمی لە١٩٦٧ لە مۆسکۆ چاپکراوە. دکتۆرە ڤاسیڤیا پێشەکییەکی دوور و درێژی لەسەر شەرەفنامە نووسیوە بریتییە لە ٨٧ لاپەڕە . بەشی دووەمی شەرەفنامە ساڵی ١٩٧٧ ، واتە دوای دەساڵ دەرچووە، کە لەوێشدا نووسەر پێشەکییەکی خەستی لەسەر شەرەف نامە نووسیوە کە بریتییە لە ٦٥ لاپەڕە. دکتۆرە ڤاسیفیا لەتەک شەرەف نامەدا کتێبێکی تریشی وەرگێڕاوەو لێکی داوەتەوە لەسەر میژووی بنەماڵەی میرنشینی کوردی ئەردەڵان لە نووسینی خەسرەوی بنی محەمەدی بنی ئەردەڵان ، ئەو کتێبەشی لە ساڵی ١٩٨٤ لە مۆسکۆ بەچاپ گەیاندووەو لەگەڵ پێشەکییەکی دوور و درێژ لەسەر کتێبەکەو بنەماڵەی ئەردەڵان کە بریتییە لە ٩٥ لاپەڕە. دکتۆرە ڤاسیفیا دوا کتێبی لە سەر ئەردەڵان لە ساڵی ١٩٩٠ لە مۆسکۆ دەرچووە بە ناوی «تاریخی ئەردەڵان- ماە شەرەف خانمی کوردستانی» ئەمەش دیسان وەرگێڕانە لە فارسییەوە لەگەڵ پێشەکیی و کۆمینتار. پێشەکی ئەو کتێبە لە چل و یەک لاپەڕەی گەورە پێکهاتووە لەسەر ئەردەڵان، لەسەر

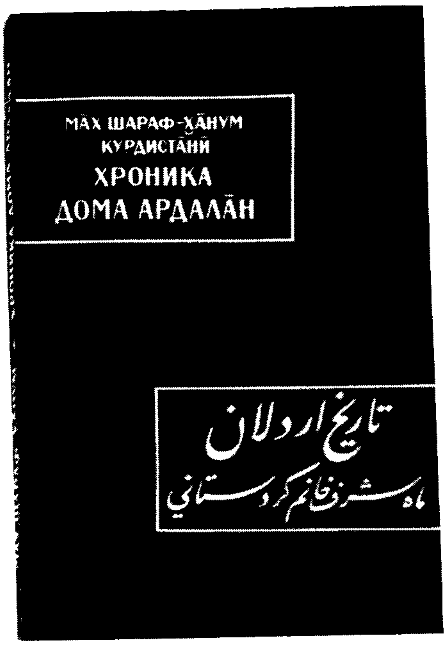

مەستوورە خۆی، لەسەر خەسرەو خان ، بە دوورودرێژی شیعرەکانی لێک داوەتەوە و جگە لەوەش هەموو دەستنووسەکەی وەرگێراوە بۆ زمانی رووسی . ئەم کتێبە بریتییە لە ٢٣٨ لاپەڕە.

بێگومان وەرگێڕانی پێشەکی ئەم کتێبەو چاپکردنەوەی لەگەڵ ئەو وەرگێڕانەی دکتۆر حەسەن جاف و شوکور مستەفا کارێکی گرنگەو خزمەتی میژووی کورد دەکات لە سەدەی نۆزدەو میژوو بنەماڵەی ئەردەڵان.

هیوادارین ئەو چاپەمەنییانەی لەو ژمارەیەدا ناومان هێناون ئاگاداریەکی باش بدەن بە خوێنەری کورد. هەروەها بێگومان ئەمانە کتێبخانەی کوردییان دەوڵەمەند کردووە.

www.arsivakurdi.org

بەتەمای ئەوە نەبیٚ (UNHCR) یان هەرچی لایەنێکی بێگانەی ترمان بۆ ببێتە (دایەن) و بەدواماندا بێت و بانگمان بکەن بۆ ئەوەی مافاکانمان بدەنیٚ! چونکە لەم سەردەمەدا ماف دەستێنرێت نەک دەدرێت! ئەمەش دەکریٚ نەک ناکریٚ! بەڵام کوردواتەنی (هەرتینوو دەبیٚ بەدوای ئاودا بگەڕیٚ)!

دەتوانین چی بکەین بۆ پەنابەران.

بێگومان دەتوانین بڵێین کوردی دانیشتووی سوید بەلای کەمەوە بەشێوەیەکی تاقانە (فەردی) بەدڵسۆزییەوە هەر لە سەرەتاوە خۆیان تەرخان کردووە بۆ خزمەتی پەنابەرانی بیٚ دەسەڵاتی کورد لە تورکیا، ئێران، پاکستاندا. لەم دواییەدا تاکو لەناو حەپسخانەکانی یۆنانستانیشدا. زۆر کەس لەپێناوی ئەم خزمەتەدا خۆی خستۆتە ژێر قەرزی جوربەجۆری بانقەکانی سویدەوە، بۆ ئەوەی بتوانن وەڵامی هەندێک تێلەفون و نامە لە خزم و دۆست و کەس و کاری خۆیان لەناو پەنابەرە لێقەوماوەکاندا بدەنەوە. هەروەها کۆمیتەی جیاواز لەناو کوردەکاندا دروست کراون بۆ نموونە لەشاری گۆتبوری، ڤێستەرۆس، کاترینا‌هۆلم، سویدەرهامن و شاری تر بۆ کۆکردنەوەو ناردنی پارە بۆ پەنابەران. جیا لە کۆمیتەی تایبەتیی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوید و فوندەکانی تایبەتیی پارتە سیاسیەکانی کوردی لە سوید. دیسان بڵاو بوونەوەی دەنگ و باسی پەنابەران لەناو کۆمەڵگا و دەستگاکانی سویددا ئەنجامێکی ئیجابی ئەم خەباتە گەرمەی کوردی دانیشتووی سویدە کە کۆمەڵەکەمان (کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستانی لە سوید) بە شانازییەوە هەر لە سەرەتاوە تاکو ئێستاش رۆڵێکی سەرەکی و کاریگەر دەبینێت.

لەگەڵ ئەم هەموو جموجۆڵە گەرم و دڵسۆزانەدا ،ئەم خەباتە ـ بەداخەوە ـ لە دوو بابەتی گرنگدا تاکو ئێستا کاریگەر نەبووە.

١- رێکخراوە پەناوبانگەکانی مافی مرۆڤ ، مافی پەنابەران وەکوUNHCR ، خاچی سوور، هتد بە شێوەیەکی پێویست رۆڵی خۆیان لە خزمەتی پەنابەرانی کورددا نەبینیوە.

٢- کێماسی رێکخستن و یەکگرتن لەناو خەباتی کوردی دانیشتووی سویددا بۆ خزمەتی پەنابەران.

ئەمەش نیشانەی لاوازی هێزو رێکخراوە کوردستانییەکانە لە سوید؛ بەتایبەتی پارتە سیاسییەکان کە بەرپرسیاری سەرەکی ئەم پەنابەرانەن.

ئێستاش دەکرێت ئەم خەباتە زیاتر گەشە پیٚ بدرێت و لەسەر شارەزایی چەند ساڵی رابوردوو دەتوانین بە شێوەیەکی کاریگەرتر یارمەتی ئەم پەنابەرانە بدەین، کە ئەویش ئەرکێکی مرۆڤایەتی و نەتەوەیی سەرشانی هەموو کوردێکە.

ئەمەش چەند پێشنیارێکە لەم بابەتەدا.

١- لە هەر وڵاتێک کە کوردی تیایە (بەتایبەتی لە ئەورووپاو لە ئەمریکا) دەبیٚ کۆمیتەی تایبەتی بۆ یارمەتیدانی پەنابەران دروست بێت کە جیا لەوەی یارمەتی مادی و مەعنەوی پەنابەران بدان، دەنگ و باسی پەنابەران بەشێوەیەکی کاریگەر بە رێکخراوو دەسگا ناونەتەوەییەکان بگەیەنێت و لەمافی پەنابەران بپرسێت. بۆ نموونە؛ لەسوید چەند کۆمیتەی جیاواز هەن بۆ ئەم مەبەستە، پێویستە بە راستی هەوڵبدرێت ئەمانە بەشێوەیەکی دیموکراتیانە لەناویەک کۆمیتەدا کۆببنەوە کە پشتگیریی تەواوی هەبێت لەسەرکردایەتی سیاسی بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردەوە، کە هەموو پارتە سیاسییەکان ،بیٚ جیاوازی، دەگرێتەوە.

٢- کۆمیتەی یارمەتیدانی پەنابەران دەبیٚ پەیوەندی راستەوخۆی هەبیٚ لەگەڵ کۆمیتە تایبەتیەکانی پەنابەران لەناو کامپەکان و کۆمەڵگاکانی پەنابەراندا، بەشێوەیەکی دیموکراتیانەو دیسان بە پشتگیریی پارتە سیاسیەکان دروست بن. وەک کۆمەڵەی هاوکاری کورد (KRA) و کۆمیتەی بەرزی سەرپەرشتی پەنابەران لە ئێران و کۆمیتەکانی تایبەتی پەنابەران لەناو کامپەکانی پەنابەران لە تورکیاو .. هتد، تاکو ئەو کۆمیتانە لە پاشە رۆژدا بتوانن فراوانتر بن و پێشبکەون، بۆ ئەوەی ببن بە بنکەی (خاچی سووری کوردستانی).

٣- پێویستە کۆمەڵە و رێکخراوەکانی دیموکراتی، پیشەیی و رۆشنبیری و هونەری و کۆمەڵایەتی جیاواز، لەناو بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کورددا، بەپێی پسپۆڕی و شارەزایی خۆیان بەشێوەیەکی کاریگەر لەناو ئەم کۆمیتانەدا بەشداربن و رۆڵی خۆیان ببینن. بۆنموونە، لە سوید کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان دەتوانیٚ لەگەڵ کۆمەڵەی یاساناسانی کورد، مامۆستایان، نووسەران، ژنان و جوانان بە پشتگیری و هاوکاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوید لەسەر پێکهێنانی کۆمیتەیەک بەم شێوەیە گفتۆگۆ بکەن.

٤- کۆنفرانسی ناونەتەوەیی (دیاریکردنی مافەکانی کورد ـ ستراتیجی بۆ ئیش کردن) لە ١٥-١٧ی ئاداری ١٩٩١ لە ستۆکهۆلم دەبەسترێت؛ لەم کۆنفرانسەدا پێویستە باسی مافی رەوای پەنابەرانی کورد بابەتێکی سەرەکی بێت . ئەگەر ئەم کۆنفرانسە چارێکی کۆنکرێت بۆ گیروگرفتی زیاتر لە نیو ملیۆن پەنابەری کورد نەدۆزێتەوە ئیتر بابەتەمای ئەوە نەبین کە لە هیچ بابەتێکی تریشدا بتوانێت بە دروستی خزمەتی کوردو کوردستان بکات.

بۆ ئەم مەبەستە کۆمەڵەکەمان (کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان لە سوید) ئامادەیە لەگەڵ هەموو ئەو کەس و لایەنە کوردستانیانەدا دابنیشێت و گفتوگۆ بکات، ئەوانەی خەریکی پرسی پەنابەرانن بۆ ئەوەی باسی مافی رەوای پەنابەران بە شێوەیەکی رێک و پێک ئامادە بکرێت و لە کۆنفرانسەکەدا باس بکرێت و ئەنجامی کۆنکرێت وەدەس بهێنێت.

www.arsivakurdi.org

پەنابەرانی کوردی عێراقی لە تورکیادا لەمردنێکی لەسەرخۆدا دەژین

د.عبدالباقی ئەحمەد

بەشی دوایی

گیروگرفتی پەنابەران بەرپرسیاریی کێیە؟!

دوای ئەوەی کە بارودۆخی ژیانی پەنابەرانمان بۆ ئاشکرابوو، دەتوانین بەبێ دوودڵی بڵێین ئەمانە (لەژیانێکی نەژی و نەمان دا) دەژین، ئەو رەفتارەی لەگەڵیاندا دەکرێت بەهیچ جۆرێک لەگەڵ یاسایەکانی ناونەتەوەییدا بۆ مافی پەنابەران ناگونجێت. لێرەدا دەبێ بپرسین: ئایا بۆچی پەنابەرانی کورد کەوتونەتە ئەم ژیانە قورسەوە؟! کێ بەرپرسە بەرامبەر ئەوانەو بۆتە هۆی دەربەدەربوون و ئاوارەبوونیان؟ ئەمە لەگەڵ ئاوارەبوونی سەدان هەزاری تری کوردی عێراقیدا. ئێستاش کە ئەم پەنابەرانە خەریکن زستانی سێیەم لەناو کامپ و ئۆردوگای دیلی و پەرێشانیدا رادەبوورن. ئەرکی سەرشانی کێیە لێیان بپێ بەخاوەن و چی ئەبێ بکرێت بۆ ئەوەی گیروگرفتیان چارەسەربکرێت و جارێکی تریش دووبارە نەبێتەوە؟!

راستە وەک هەر کارەساتێکی تر کەبەسەر میللەتی کورددا دێت- دەردەسەری ئەم پەنابەرانەش یەکێکە لەئاکامەکانی دڕندەیی دوژمنانی میللەتی کورد. بەڵام ناسین و ریسواکردنی ئەم دوژمنانە ئەرکی سەرشانی سەرکردایەتی سیاسیی بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردە؛ کە هەموو پارتیە سیاسییەکانی کورد دەگرێتەوە. رەگ و ریشەی ئەم دوژمنانەش لەناو ناسیۆنالیزم و شۆڤینیزمی عەرەب و تورک و فارسدا بەخێو دەکرێنەوە. ئەوەی لەم بابەتەدا هاوکاری ئەم دوژمنانەش دەکات دروست بوون و مانەوەی ئەو سنوورانەیە کە کوردستان بەسەر تورکیاو ئێران و عێراق و سوریادا دابەش دەکەن. بۆیە پاراستنی ئەم سنوورانە، هەڵبەت خزمەتی دوژمنانی گەلی کوردو کوردستان دەکات. لەهەر دەوڵەتێک لەم چواردەوڵەتانەدا سیاسەت و پیلانی دوژمنکارانە بەرامبەر بەکوردو کوردایەتی کارێکی گەورەو گرانی رژێمەکانیانەو ئێستاش هەروەک جاران - لەوانەیە زیاتریش- خاڵێکی گرنگە لەناو پرۆگرامەکانی گەمەی دیپلۆماسی و پەیوەندی دووقۆڵی یان چەند قۆڵی نێوان ئەم رژێمانە لەژێر پەردەی چەند بابەتی تری هاوبەشدا. ئومێد بەستنەوەو پەیوەندی گرێدان لەگەڵ هەر دەوڵەتێک لەم دەوڵەتانە سیاسەتێکی بۆگەنەو چەند جاریش بۆتە هۆی شکستەو کارەسات بەسەر بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کورددا.. دەبوایە هیچ جارێک بڕوامان بە (خێرخوازی)و (مرۆڤایەتی) تورکیا نەبوایەو ئێستاش دەبێ هیچ بەتەمای ئەوەنەبین کە رژێمی تورکیا رۆژێ لەرۆژان بەرەزامەندی خۆی مافی پەنابەری بەم کوردە ئاوارانە بدات، یاخوت رەفتارێکی مرۆڤانەیان لەگەڵدا بکات، بەتایبەتی کاتێ کە دەبینین چ رەفتارێکی دوژمنکارانە لەگەڵ کوردی (خۆجێیی) ناوخۆیدا دەکات!

ئەوە راستە دوژمنانی کورد خاوەن هێزو توانان؛ پێیان دەکرێ هەموو جۆرو شێوەی چەکێک بەکاربێنن بەمەبەستی لەناوبردنی ناوونیشانی کوردو کوردایەتی، بەڵام ئەم راستییە نابێ ببێتە (کتوپڕ) و ئەگەری سەرلێشێوان بۆ سەرکردایەتی سیاسی شۆڕشی گەل کە نەخشەی ئامادەکراوی نەبێ بۆ خۆراگرتنەوەو بەرهەڵستکاری کە بەکەمترین قوربانیدان درێژە بە شۆڕشی گەل بدرێت.

رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مافی پەنابەران (UNHCR) بەپێی مەرجەکانی پەیامی جنێف ساڵی ١٩٥١ و پرۆتوکۆلی ١٩٦٧ ژیان و مافی رەوای پەنابەران لەجیهاندا دەپارێزێت. بەڵام تائێستا نەیتوانیوە رۆڵی خۆی سەبارەت بە پەنابەرانی کورد وەکو پەنابەرانی تر لەجیهاندا ببینێت. هەرچەندە ئەوان ئاگاداریی تەواویان لەسەر چۆنیەتی ژیار و گوزەرانی پەنابەران هەیە، تائێستا هیچ دەستگایێکی مرۆڤایەتی - ناونەتەوەییش نەیتوانیوە زۆرداری و رەفتاری نامرۆڤانەی کاربەدەستانی تورک لەگەڵ پەنابەرانی کوردا بگۆڕێت. هۆی ئەمەش هەر ئەوەیە کە پەنابەرانی کورد خاوەنیان نیە تا لە مافی رەوایان بپرسێت؛ واتە خەڵکێکی بێ وڵاتن و هیچ نوێنەرێکیان نیە لەناو دەستگایەکانی ناونەتەوەییدا بەرگرییان لێ بکات و مافەکانیان بپارێزێت، هەربۆیەش پرسەکانیان هەردەم وەکو پرسێکی ناوخۆی هەر وڵاتێک لەو وڵاتانەی کوردستانیان تێدا دابەش کراوە، حیساب دەکرێت و بەم شێوەیەش پەنابەرانی کوردیان بەجارێ پشت گوێ خستووە. هەموو دەستگاو ئۆرگانەکانی ناونەتەوەیی حەز ناکەن پرسی کورد وەک پرسی میللەتێکی تایبەتی بخەنە بەرچاو، چونکە نایانەوێ گیروگرفتێکی گەورەو گرانتر لە رۆژهەڵاتی ناوەراستدا بۆخۆیان دروست بکەن تا ئیشەکانیان هەروا بەئاسانی بەرێوەبچێ. بەڵام ئەرکی سەرشانی ئێمەی کورد ئەوەیە کە ئەم بارودۆخە قەبوڵ نەکەین و داوای هەموو مافەکانی خۆمان بکەین و لەپێناویاندا خەبات بکەین. باکەسمان

www.arsivakurdi.org

وەلاّمی پرسیاری برای بەرێز کاک ڕ. چەوساو

پێشەکی داوای لێبووردن دەکەم لە دواکەوتنی وەلاّمی نامەکەت.

لەبارەی پرسیاری یەکەمەوە ، ئایا چەندی ئەوێت کە لەشی مرۆڤ و سییەکانی لەپاش وازهێنان لە جگەرە بێتەوە سەرخۆی ؟

برای بەرێز، لە پێشدا ئەمەوێت شتێک ڕوون بکەمەوە، ئەویش ئەوەیە جگەرە کێشان تەنها زەرەری بۆ سییەکان نییە، بەڵکو هەموو ئۆرگانێگ (جهازێک)ی لەشی مرۆڤ زیانی پێ دەگات. زۆر کەس هەیە دەڵێ «من وا چەندەها ساڵە جگەرە دەکێشم تازە هیچ سوودێکی نییە وازی لێبێنم» بەلاّم ئەمە هیچ ڕاست نییە، چونکە لە جگەرە واز هێنان بەهیچ جۆرێک بێ کەڵک نییەو هەرچەند مرۆڤ درەنگ واز لە جگەرە کێشان بێنێ، لەشی مرۆڤ توانای ئەوەی هەیە بێتەوە سەرخۆی، بەلاّم ئەمە شتێکە کاتی ئەوێت و بە شێنەیی ڕوودەدات.

لەبارەی پرسیاری دووەمتەوە لەسەر «خواردنەوە».

ئەگەر مرۆڤ هەموو ڕۆژێک «ئەلکهول»ی نەخواردبێتەوە ئەوا وازهێنانی هیچ ئیشارەتێکی نییە و پێویست ناکات مرۆڤ لە واز لێهێنانی بترسێت. بەلاّم ئەوانەی کە هەموو ڕۆژێک ئەلکهول ئەخۆنەوە و ماوەیەکی درێژ لەسەری بەردەوام بوون، « زیاد لە دووسێ هەفتە لەسەریەک» و هەموو جارێکیش زۆر ئەخۆنەوە، باشتر وایە ئەمانە پەیوەندی بە دکتۆری دیستریکت . Distrikts Läkare وە بکەن . بۆ ئەوەی بزانن ئایا پێویستی بە دەرمانی ئارامکەرەوە «مهدیء» هەیە یان نا بۆ ماوەی چەند ڕۆژێک لە وازلێهێنان لە ئەلکهول خواردنەوە. لێرەدا جارێکی تریش ئەمەوێت دووپاتی بکەمەوە؛ ئەو کەسەی هەموو ڕۆژێک کەمیەیەکی زۆری ئەلکهول ناخواتەوە پێویست ناکا ترسی هەبێ لە یەکسەر دەست هەڵگرتن لە ئەلکهول.

پرسیاری سێیەمت لەسەر قەڵەوبوونە لەپاش وازهێنان لەجگەرە کێشان.

بۆ ئەم پرسیارە دەمەوێ سەرنج بۆ لای ئەم خالاّنەی خوارەوە ڕاکێشم:

١- هەندێ مرۆڤ دوای واز هێنان لە جگەرە کێشان قەڵەو دەبن. بەلاّم لەهەمان کاتدا توانای خۆهیلاک کردنی ڕۆژانەیان (Kondition) زۆر باشتر ئەبێ. بەبەراورد لەگەڵ سەردەمی جگەرە کێشانیاندا هێزو تواناییان زۆر زیاتر دەبێ.

٢- لەگەڵ ئەوەی زۆر کەس لە قەڵەوبوون دەترسن، بەلاّم لەهەمان کاتدا مرۆڤ دەبێ بیر لە زیانەکانی جگەرەکێشان بکاتەوە، ئەگەر چەند کیلۆیەکیش لە کێشی زیاد بکا، هێشتا هەر سوودێکی زۆری وەرگرتووە.

٣- ئەو کەسانەی واز لە جگەرە کێشان دێنن، با ئاگاداری خۆیان بن و زووزوو نان نەخۆن و نان خواردن لایان شوێنی جگەرە کێشان نەگرێتەوە.

٤- ئەوانەش کە قەڵەو دەبن ، پاش دووسێ ساڵ کێشیان دەگەڕێتەوە سەر دۆخی جارانییان.

فوئاد مەعروف
کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان لە سوێد

www.arsivakurdi.org

یانی پینتی «ر»یٚ بکەین بە «ل» و «گ»یٚ بە «ج»یٚ وشەی لەج بەدەست دیٚ . کە ئەم گۆڕانکارییەش لە درێژایی مێژوودا پێک هاتووەو «رگا»ی ئەوێستا بۆتە لەجی ئێستا.

بەلاٚم بزانین «لەج» ئێستا کویٚ یەو بە کویٚ دەڵێن لەج لە باشووری گۆلی ورمیٚ دا:

لەج، لەباشووری گۆلی ورمێدا، ئێستا ناوە بۆ خاپوورە شارێک و کۆنە کوندێک لە ناوچەی شارویٚرانی مەهاباد، کە دانیشتووانی هەمووی کوردن و بەزاراوەی موکری دەپەیڤن و رووبارێک بەناو ئاوایەکەدا دێتە خواریٚ، لەلای راستی رووبارەکە دەشتێک هەیە، کە خەڵکی ناوچەکە دەڵێن لە قەدیم دا ئەم دەشتە شارێکی گەورە بووە. بەناوی لەج و لە دەورانێکی نادیاری مێژوودا شارەکە. بەهۆگەلێکی کە جاریٚ بۆ ئێمە روون نییە وێران و خاپوور کراوە و ئاوایی لەجی لەجیٚ سازکراوەتەوە. رەنگە هەر بەهۆی ئەم کۆنە وێرانە خاپوورە شارەوە «لەج» بیٚ کە بە ناوچەکە دەڵێن «شارویٚران». ئەگەر چی لەم بوارەدا هێندیٚ کەسی پیٚیان وایە بۆیە بەم هەرێمە دەڵێن شارویٚران چونکە کاولاٚشە شاری دارایاسی لێیە. بەلاٚم ئەز باوەڕم کە ئەم مەڵبەندە هەر بەهۆی کۆنە شاری «رگا»وە ناوی نراوە شار وێران و تەنانەت پێشم وایە وێرانە شاری لەج لە دریاس کۆنتر بیٚ و رەنگە رگا- یا لەج پێش یەککرتن و پێک هاتنی فیدراسیۆنی دەوڵەتی کماد، گەورە شارێکی «مانتا» کان بووبیٚ و زەردەشت لەم شارەدا مزگێنی تایبەتی خۆی بلاٚوکردبێتەوە. بەلاٚم بەداخەوە، چونکە هەتا ئێستا لەو هەرێمەدا کۆلیاری و توێژکاری نەکراوە، کەتیبەو نووسراوێک لەدەست دا نییە کە بیکەینە پاڵەو پشت و دەساوێز بۆ باسەکەمان، بەلاٚم لەناوچەی گەورکی مەهاباد، لە کۆنە مەرزایەکی گوندی «بەیرەم» دا ئەنگوستیلەیەک دۆزراوەتەوە کە نقێمەکەی وێنەی زەردەشتی لەسەرە، هەروا، لە کۆنە گۆڕستانی ئاوایی لەجیش دا زۆر شتی عەنتیکە دۆزراوەتەوەو هەر لەم بارەوە دەبیٚ بێژم کە لە دەوروبەری لەج دا چەندین شوێنگەی مێژوویی هەیە، کە زۆر بە کورتی باسیان دەکەم:

١- لەرۆژئاوای لەجیٚ دا، گوندێک هەیە بەناوی «دارەلەک» کە وشە ناوەکە بە کۆن دێتە بەرچاوو رەنگە پێوەندی لەگەڵ دارایاس دا هەبیٚ. لە مووچەو مەزرای ئەم ئاوایییەدا زۆر جار کوتە سوڵەت و شتی عەنتیکە دۆزراوەتەوە.

٢- هەر لەم بەشەی لای رۆژئاواوە لە نزیک گوندی «وسوورکەند» ئەشکەوتێک هەیە پیٚی دەڵێن «ئەشکەوتی بێشوویٚ، یان خەڵوەی» کە لە بەیتی «برایم و مەحمەلیٚ دەشتیان»دا باسی دەکریٚ. وێدەچیٚ رۆژیٚ لەرۆژان خەڵکی تێدا ژیابیٚ و لە نزیک کۆنە شاری دەریاس دایە، لەم کۆنەشارەش دا ئێستا هەرتەپۆلکەیەک ماوە، کە هەتا نەهۆ کاری دێرینە ناسی لە سەر ئەنجام نەدراوە.

٣- لەلای باشووری لەجیٚ، ئاوایەک هەیە بەناوی ئیندر قاش، کە وشەی ئیندر یا ئیندرا، ناوی یەکێک لە خوا هەرە کۆنەکانی هیندو ئیٚرانی بووە و بەشی دووی ناوەکە «گاش»یش ناوی یەکێک لە خودایانی قەومی کاسی بووە. لەنزیک ئەم گوندەدا شوێنێکی باستایی هەیە، پیٚی دەڵێن «فەقرەگا» کە گوایە ئارامگای «فراوەرتیس» شای مادە. بەلاٚم بیچمی شوێنەکە زۆرتر لە پەرستگە دەچیٚ.

٤- لە بەشی لای رۆژئاوای لەج دا، کۆنە پەرستگەیەک هەیە، کە لەسەر جادە رێی ورمیٚ - مەهاباد دا هەڵکەوتووە و پیٚی دەڵێن «بەردەکۆنتیٚ» و رنگە هی سەردەمی مادەکان بیٚ .

لەو هەرێمانەدا کە باسمان کردن، بەداخەوە هەتا ئێستا کەتیبەو لەوحەو نووسراوەیەک نەدۆزراوەتەوە هەتا بە روونکاری لەسەری باسی مێژوویی بنووسریٚ.بەلاٚم هەروەک لە سەرەتای ئەم وتارەدا ، ئیشارەم بۆ بەیتی برایم و مەحمەلی دەشتیان کرد، دەبیٚ بڵێم، ئەو بەیتە کە لەو ناوچەیەدا باوەو لەم هەرێمەدا رووی‌داوە، باسی فەرمان رەوایی ئافرەتێک بەناوی پەریخان دەکا کە کچی میرزا زۆراب شایە، لە دەقی بەیتەکە دەردەکەویٚ کە پێوەندێکی تەواو بە دەورانی بەر لە ئیسلامەوە هەیە، مام هێمنی رەحمەتی پێشینەی دەباتەوە دەورانی دایک شایی لە کوردستان‌دا، لەم بەیتەدا، باسی شارێک بەناوی «چەریان یا چەلیان» دەکریٚ کە زۆر وێدەچیٚ هەر شاری «لەج» بیٚ و گۆڕانکاری بەسەرداهاتبیٚ، یان بەیت بێژان وایان لیٚ کردبیٚ و بەهۆی شەڕو هەلاٚوە ئەم شارە وێران بووە. رەنگە لەم شەڕو هەلاٚیانەی کە بەسەر ئەم شارە هاتووە بەشیٚ لە خەڵکەکەی پەڕیوەی ناوچەی کوردستانی تورکیە بووبن و لەویٚ جیکایەکیان ئاوەدان کردبێتەوە و ناوی «لەج» یان لیٚ نابیٚ، کە هەر ئەم لەجەیە کە کاک ئەحمەد تکریسی باسی دەکاو دەبێژیٚ، خەڵکەکەی پیٚیان وایە لە خواریٚ را هاتوون و وشەی سۆرانی لە قسەکردنیاندا بەکار دەبەن.

www.arsivakurd.org

لـــەج ، کـۆنە شاری پێش مێژوو

روونکارێک لەسەر شاری لەج و وشەی لەج

ئەحمەد شەریفی

برای خۆشەویست کاک «ئەحمەد تگریس»، گوتارێکی بەناوی «چەند گوتن ل سەر لەجێ و دڤۆکا وێ» نووسی بوو کە لە ژمارە ٦٤ ی بەربانگ دا بلاْوکراوەتەوە. لەم وتارەدا دەنووسێ کە لە زاراوەی کرمانجی لەجێ دا وشە گەلی سۆرانی هەیە، هەروادیار دەکا کە خەلْکەکە لە خوارێ را هاتوون بۆ ئەو هەرێمە.

بۆ روون بوونەوەی ئەم مەبەست و دۆزە، بە کورتی باسی کۆنە شاری لەجێ دەکەم و وشەی لەجێ لێکدەدەمەوە.

لە کتێبی کۆن و پیرۆزی ئەوێستا یان ئەڤێستادا، باسی چەند شار کراوە، کە یەکێک لەوان شاری «رگا» یە کە توێژەوانانی مێژوو و ئەڤێستاناسان ئەم شارەیان بە «رەی» ئێستا کە لەنزیک تارانە داوەتە قەلْەم. ئەم بۆچوونەش هەر تەنیا بە خاتری ئەوەیە کە وشەی «رگا» و «رەی» هەتا رادەیەک وێک دەچن، دەنا خۆ لەم بارەوە دەساوێزێکی ئەوتۆ بۆ ئەم یەک بوونە لەدەست دا نییەو لە ئەوێستاش دا دیاردە بۆ چیێ خەلْکەوتەی شاری «رگا» نەکراوە. ئەز لەسەر ئەم باوەڕەم کەئەم بۆچوونە دەبێ هەلْبێ و رەنگە شارو ولاْتی «رگا»ی ئەڤێستا، کۆنە شارو تازە گوندی «لەج»ی شاروێرانی مەهاباد بێ. بۆ پتەوکردن و سەلماندنی ئەم باوەڕەشم لەپێشدا کورتە ئاوڕێک وەسەر ژیان و سەربووری زەردەشت دەدەین.

بەشێکی زۆری رۆژهەلاْتناسانی وەک دارمستتر، نۆلْدکە، نیبرگ، هرتسفلْد، برونوهنینک، راولینسۆن... تر لەسەر ئەم باوەڕەن کە زەردەشت خەلْکی ولاْتی ماد بووە. پروفیسۆر تیبرام جەکسۆن دەلْێ: زەردەشت لە باشووری گۆلی ورمێ لە دایک بووە. دیارە باشووری گۆلی ورمێش دەبێتە ناوچەی «پردی بەردە زەرد و مەمێند و شار وێران» سەر بە شاری مەهاباد.

جەکسۆن درێژە بە بیرووراکەی دەداو دەنووسێ: زەردەشت دەبێ لە دەوروبەری گوندێکی وەک خورخوڕەدا ژیابێ و بووبێ. ئەم گوندەش کە جەکسۆن باسی دەکا و وێنەی بلاْو دەکاتەوە، لەناوچی شاروێرانی، باکووری مەهابادایە. ئەم بۆچوونەش کە زەردەشت خەلْکی ناوچەی ماد بووە لەلایەن رۆژهەلاْت ناسان و ئەوێستا ناسێکی زۆرەوە تەئید کراوە، خودا لێ‌خۆشبوو «ایت الله مردوخ کوردستانی» لە مێژووەکەیدا. زەردەشت بە زەردەشتی مادی ناو دەباو «مشیر الدوله پیرنیا»ش زەردەشت بە خەلْکی ماد دەزانێ.

لە ناوچەو دەوروبەری گۆلی ورمێ ئێستاش هێندێ جێگا هەیە کە ئەم بیرو باوەڕانە پتر گومان بڕ دەکا. بۆ وێنە لەسەر رێگای ورمێ بۆ مەرگەوەڕ، لەنزیک گوندی ئامبی کۆنە قەبرێک هەیە، کە دەلْێن قەبری دایکی زەردەشتی یە. لەنێوچەی مەنگوڕان لە باشووری مەهاباد، کۆنە ئاوایەک هەیە پێ‌ی دەبێژن «ئاشۆگا» واتە جێگاو مەکۆی ئاشۆ. کە دیارە ناوی گچکەی زەردەشتیش «ئاشۆ» بووە.

جا ئەگەر بەر ئاوەردی ئەو دەستە لە رۆژهەلاْت ناسان و ئەڤێستا شارەزایان بە راست بدەینە قەلْەم. کە زەردەشت خەلْکی ماد بووە و بۆ چوونەکەی پروفیسۆر جەکسۆنیشی بدەینە پالْ کە پێ‌ی وایە زەردەشت لە باشووری گۆلی ورمێ ، واتە ناوچەی شاروێران ی مەهابادا ژیاوە،و کۆنە قەبری گوندی ئامبێ بە قەبری دایکی زەردەشت، و ئاشۆگای مەنگوڕان بە جێ ژیان و یادگاری زەردەشت بزانین، شیکاری باس و دۆزە کە کەمێک لە دەستان خۆشتر دەبێ و دەتوانین بە دلْنیاییەوە بپرژێینە سەر بۆ چوونەکەمان سەبارەت بە «لەج» یا «رگا»ی ئاڤێستا.

لەزمانە کۆنەکانی گەلانی ئێران و کوردی دا زۆرجار ئالْوگۆڕ بەسەر پیتەکان دادێ و جێ گۆڕ دەبن. ئەگەر لەم بارەوە سەرنجێک وەسەر وشە ناوی «ر...ا» بدەین پێم وایە پڕ بەپێستی وشە ناوی «لەج» بەدەست دێ.

پیتی «ر» و «ل» لە کوردیدا زۆرجار جێگۆڕ دەبن و دەبنە جێ نشینی یەکدی. بۆ وێنە ئێستاش لەناوچەی دەشتی مەرگەو پشدەر و هەولێردا، ئەم جێگۆڕی پیتی «ر» و«ل» هەرباوە. وەک مالْ دەبێتە مار یان دەریا بەبێتە دەلیا زریان دەبێتە زلیان... و زۆر شتی تر. هەروەها گۆڕانی پیتی «گ» و «ج» یش لەم گۆڕانکارییە بە دوور نیە. وەک «گاوان» بۆتە «جافان یا جاوان» مەگووس بۆتە «مەجووس» و ... جا ئەگەر پیتی «ر» و «گ»ی وشە ناوی «رگا»» وەبەر ئەم یاسایەی گۆڕانکاری پیتەکان لە زمانی کوردی دا بخەین.

کوردیەکانیش، وەکو (کوردستان)، (رۆژی کورد)، (یەکبوون)، (ژین)، (کوردستان) .. هتد، هەموویان بەزمانی عوسمانی و بەپیتی عەرەبی نووسراون. نەوەی ئەمڕۆی کورد لە کوردستانی تورکیا، لەو ئەلفابێ عەرەبییەو لەو زمانە عوسمانیە تێ ناگا. ئێ کوردەکانی عێراق و ئێرانیش، بام ئەگەر لە ئەلفابێ عەرەبییەکەش سەردەربکەن، بەلام دیسانەوە لەزمانە عوسمانی/ تورکیەکە تێ ناگەن! ئەم دیاردەیە، بەراستی، یەکێکە لە نامۆبوونە فەرهەنگیە هەرە گەورە پڕ مەترسیەکان.

نووسەرو رووناکبیرە تورکەکان، لەم بارەیەوە، لەزۆر زووەوە کەوتوونەتە خزیان: بەشێکی یەکجار فراوانی ئەدەبیات و بەرهەمەکانی خزیان -ئەوانەی کە تایبەتن بە ژیانی فەرهەنگی و نەتەوەیی خزیان- لەزمانی عوسمانی و ئەلفبای عەرەبییەوە هەڵیان گێڕاوەتە سەر زمانی تازەی خزیان. هەرچی ئێمەشین، تا رۆژی ئەمڕۆش، دەستەو ئەژنۆ، لێگەڕاوین ئەو گەنجینە هێژاو بەهادارەی - کە بەری داری نیو سەدەی تەواوی جموجۆڵی رووناکبیرانی کوردە- وردە وردە لەبیر بچنەوەو لە کۆتاییش دا سەرنگوون بن.

ئەمڕۆ کە ژمارەیەکی زۆر لە پسپۆڕ و زمانزان و نووسەرانی هەر چوار پارچەکەی کوردستان لە وڵاتی (سوێد) یا بە شێوەیەکی گشتی لە ئەورووپا کۆبوونەتەوەو دەستیان دەگاتە هەر سەرچاوەو بەرهەمێکی بیانەوێت؛ نەمازە وا ئەمڕۆ یەکێتییەکیان بەناوی یەکێتی‌ی نووسەرانی هەر چوار پارچەکەی کوردستان دامەزراندووە؛ پێویستە یەکێک لە پرۆژەکانیان ئەنجامدانی ئەم کارە مەزن و بایەخدارە بێت.

کورد لەوانەیە، لەهیچ سەردەمێکی دیکە، بۆی رێک نەکەوێتەوە ئەو هەموو دەستاوەرد و تواناو فرسەتەی پێکەوە کارکردن لە دەرەوەی کوردستانداو لە ئەورووپا وەدەست بخاتەوە.

پاریس
۱۹۹۰/۸

www.arsivakurdi.org

نووسراوە عوسمانیەکان: گەنجینەیەکی فەرامۆشکراوی فەرهەنگ و مێژووی گەلی کورد

فەرهاد پیربال

لەساڵانی بیست بەولاوە، واتە لەگەڵ گوازرانەوەی بزووتنەوەی ئەدەبی و کولتووریەکەی کوردستانی تورکیا بۆ دیوی کوردستانی عێراق، هەروەها هاوکات لەگەڵ قەدەغەکردنی زمانی کوردی و بە لاتینی کردنی نووسین لە تورکیای کەمال ئەتاتورک دا (١٩٢٣)، گەلی کورد نەک تەنیا تووشی دەردی لێک جیابوونەوەی «نەتەوەیی» و فەرهەنگی و زمانی هات، بەڵکو بەشێکی یەکجار زۆری بەرهەمە فەرهەنگی و بڵاوکراوە ئەدەبیەکانیشی فەوتان، بوونە خۆراکی ئاگر، تەنیا بەشێکی زۆر کەمیان نەبێ، ئەمڕۆ، تاک و تووک، لە کتێبخانەکانی هەندەران، لە ئەورووپا پارێزراون.

یەکێک لەو بەرهەمانە- کە لێرەدا دەمانەوێ باسی لێوە بکەین- نووسراوە عوسمانلی‌یە کانن.

ئاشکرایە، بەدرێژی سەدە کۆنەکان و تەنانەت تا ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەمیش، زمانی کوردی، لەبواری پەخشاننووسین و وتارنووسین دا بەشێوەیەکی ئەوتۆ بەکار نەدەهات. دەبینین، رووناکبیرو نووسەرانی کورد، لەو سەردەماندا، تەنانەت تا سەردەمی سەرهەڵدان و بووژانەوەی رۆژنامەگەری کوردیش (١٨٩٨-١٩٢٥)، هێشتا هەر پابەندی کولتووری عوسمانلی و فارسی و عەرەبین؛ وازیان لە نووسین بە زمانی بێگانە (بەتایبەتی بەزمانی عوسمانی) نەهێناوە.

هۆیەکانی ئەم بەزمانی عوسمانی نووسینە لەلایەن رووناکبیران و نووسەرە کوردەکان.، لەوانەیە (وێڕای قەدەغەبوونی زمانی کوردی) شتی تریش بێ: پێنەگەیشتنی زمانی ستانداری کوردی، نەبوونی زمانی زاراوە، دانەچەسپانی رێنووسی کوردی ... هتد.

ئەوەی دەمانەوێ لێرەدا ئاماژەی بۆ بکەین: دەوڵەمەندی و بایەخی ئەو نووسراوە عوسمانیانەیە، هەروەها پێویستی بەدووا گەڕان و دۆزینەوەو ساغکردنەوەیان، بەشێوەیەکی تر بابڵێین: پێویستی کۆکردنەوەو تەرجەمەکردن و لەچاپدانەوەیان. چونکە ئەم نووسراوانە، بەشێوەیەکی گشتی- هەم لەباری لێکۆڵینەوە مێژوویی‌یەکانەوە، هەم لە باری فەرهەنگی و ئەدەبی‌یەوە- بە گرنگترین دۆکیومەنت و سەرچاوە دانسقەکانی مێژووی شاراوای گەلی کورد لەقەڵەم دەدرێن.

ئەم نووسراوە عوسمانیانە دەکرێ بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش بکرێن:

١- ئەو بەرهەم و کتێبانەی کە رووناکبیرە کوردەکان خۆیان نووسیویانە، بەشێوەی کتێب یا نامیلکەی سەربەخۆ لەچاپ دراون و بڵاوکراونەتەوە.

ژمارەی ئەو کتێب و بەرهەمانە، یەکجار زۆرە. هێندەی ئاگاشمان لێ‌بێ، بەشی هەرە زۆری ئەو بەرهەمانە لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەمدا نووسراون. بۆ نوونە، بەرهەم و کتێبەکانی: کوردی زادە ئەحمەد رامزی. رەزا گۆگالب، جەلادەت بەدرخان، عەبدوڵا جەودەت، ئیسماعیل حەقی بابان..

٢- ئەو وتارو نووسراوانەی کە رووناکبیرە کوردەکان خۆیان، لە رۆژنامەو گۆڤارە تورکیە/ عوسمانیەکاندا نووسیویانە و بڵاوکراونەتەوە. بۆنموونە، وتارو نووسراوەکانی: عەبدوڵا جەودەت، عەبدولرەحمان بەدرخان، زینت الله نوشیروان، محمد میهری، پیرەمێردی شاعیر.. دەیانی تر، لەرۆژنامەو گۆڤارە تورکی عوسمانیەکانی وەکو (شهباڵ)، (اجتهاد)، (اقدام)، (عوسمانلی) .. هتد، یانیش لە رۆژنامەو گۆڤارە کوردیەکانی ئەو سەردەمەدا.

٣- ئەو بەرهەم و کتێبانەی کە رووناکبیرو نووسەرە تورکەکان لەبارەی ئەلی کوردو ولاتی کوردان نووسیویانە، بەشێوەی کتێب بڵاوکراونەتەوە، یانیش هێشتا هەر بەشێوەی دەستنووس لە کتێبخانەکانی ئەستەمبوڵ پارێزراون و بڵاونەکراونەتەوە. بۆنموونە: (سیاحەتنامەی ئەولیای چەلەبی)، کتێب و بەرهەم و دەستنووسە جۆراوجۆرەکانی (عەلی ئەمیری) کە لەبارەی ژیان و مێژووی گەلی کورد نووسیونی...

٤-ئەو وتارو پروپاگەندەو نووسراوانەی کە نووسەرە تورکەکان لە رۆژنامەو گۆڤارە عوسمانیەکانی خۆیاندا نووسیویانەو بڵاویان کردۆتەوە. هەندێکیان دەنگوباسی بزووتنەوەی سیاسی گەلی کوردو پروپاگاندەی ژی کوردن؛ لە رۆژنامەو گۆڤارەکانی (شهبال)، (اقدام)، (اجتهاد)، (حقائق تاریخیەو سیاسیە) ... هتد.

بەلاتینی کردنی نووسین لە تورکیادا)ساڵی ١٩٢٣) خۆی لە خۆی‌دا بوو بە دیوارێکی ئەستوور لە نێوان رۆشنبیرانی کوردو مێژووەکەیان، رۆڵەکانی کورد لە کەلەپوورە فەرهەنگی و ئەدەبیەکەی خۆیان دابڕی. چونکە لەو ساڵە بەولاوە، تا رۆژی ئەمڕۆش، خوێنەری کورد و رۆشنبیرانی کورد ناتوانن سوود لەو کتێب و بەرهەم و بڵاوکراوانە وەربگرن کە بەرەباب و نەوەی رابردوو لەبارەی ژیان و نیشتمانی گەلی کورد نووسیویانە. هەر بۆیەش دەبینین، بۆ نموونە قۆناغی (١٨٩٨- ١٩٢٠)- سەرەڕای بایەخ و گرنگی‌یە مێژووییەکەی- بەڵام بە یەکێک لە قۆناغە ساغ نەکراوەو فەرامۆشکراوەکان لەقەڵەم دەدرێ: تاکو ئێستا شتێکی ئەوتۆی لەبارەوە نازانین، شوێنی راستەقینەی خۆی لە بواری بووژانەوە فەرهەنگی و تازەبوونەوە ئەدەبیەکەدا دیاری نەکراوە.

ئەو نووسراوە عوسمانیە کۆنانە، تەنانەت بەشێکی زۆری بەرهەمەکانی ناو بڵاوکراوە

www.arsivakurd.org

1

«La Camera,

ritenuto che uno degli aspetti più inquietanti della nuova crisi mediorentale è quello che riguarda il destino del popolo curdo;

considerato che già durante il conflitto fra Iraq ed Iran le popolazioni curde furono vittime di massacri ed anche dell'uso di armi chimiche;

considerato anche che la questione curda è fra quelle da cui dipende la stabilità nella regione mediorentale;

preso atto che già il Governo francese ha avviato contatti con rappresentanti del popolo curdo;

impegna il Governo:

1) nel corso del semestre di presidenza italiana della Comunità a rispondere favorevolmente alla richiesta d'incontro fatta pervenire alla Presidenza del Consiglio ed al Ministero degli affari esteri;

2) a promuovere analoghi passi da parte degli altri governi nazionali della Comunità e della Commissione CEE.

(935062/5)

«Andreis, Boniver, Martini, Masina, Duce, Pellicanò, Salvoldi, Cicciomessere, Cima, Ronchi, Scalia»;

ئەمە دەقی ئەو دوکومێنتانەی
پەیوەندیان بەگەلی کوردەوە هەیە

2

PRESIDENTE. Sta bene, onorevole Visco.

L'onorevole Andreis ha facoltà di illustrare il suo ordine del giorno n. 9/5062/5.

SERGIO ANDREIS. Con l'ordine del giorno n. 9/5062/5, di cui sono primo firmatario, abbiamo voluto sottoporre all'attenzione dell'Assemblea un dramma della crisi del Golfo. Mi riferisco alla situazione dimenticata della popolazione curda.

I curdi hanno sofferto per i ripetuti tentativi di sterminio operati da vari paesi in quella regione e sono stati vittime dell'uso da parte dell'Iraq di armi chimiche durante la guerra contro l'Iran.

Più volte *Amnesty International* ha denunciato violazioni pesantissime nei confronti dei diritti di questo popolo.

Noi abbiamo presentato un ordine del giorno — per il quale con grande piacere abbiamo potuto raccogliere le firme di colleghi di quasi tutti i gruppi parlamentari — per chiedere che il Governo italiano, come già le autorità francesi, risponda positivamente alla richiesta di incontro che i rappresentanti del popolo curdo hanno fatto pervenire alla Presidenza del Consiglio dei ministri ed al Ministero degli esteri.

Noi speriamo che il Governo voglia accogliere questo ordine del giorno perché lo ripeto — al di là dei fenomeni più e denti, documentati sugli schermi televis e sui giornali, esiste la tragedia di mili di curdi, che hanno una grande cultura un grande passato e rischiano di essere vittime di tutti.

Speriamo pertanto che il Governo vo dichiarare la propria disponibilità in se umanitario a porre al centro dell'att zione tale questione *(Applausi dei depu del gruppo verde)*.

3

CLAUDIO VITALONE, *Sottosegretario di Stato per gli affari esteri*. Signor Presidente, Per quanto riguarda l'ordine del giorno Andreis n. 9/5062/5, chiarito che non risulta allo stato pervenuta alcuna richiesta nel senso suggerito dall'ordine del giorno, il Governo indica l'opportunità di una correzione, nel senso di sostituire all'espressione «richiesta di incontro» l'altra «richiesta di contatti». Ciò consentirebbe di realizzare delle concrete iniziative indipendentemente dai contatti che possono essere presi.

Inoltre, al fine di tener sempre presente l'esistenza di una situazione conflittuale in quell'area, sarebbe opportuno inserire nel dispositivo un punto aggiuntivo, che diventerebbe il 3), del seguente tenore: «a favorire il rispetto dei diritti umani di tutti i popoli e delle minoranze della regione, nel quadro dell'integrità territoriale degli Stati».

Se vi fosse questa integrazione, unitamente alla correzione poc anzi indicata, il Governo accoglierebbe l'ordine del giorno. Sarebbe invece costretto a respingerlo se permanesse l'attuale formulazione.

4

SERGIO ANDREIS. Signor Presidente, il mio gruppo accoglie le richieste del Governo formulate sugli ordini del giorno Andreis n. 9/5062/5, Cima n. 9/5062/6 e Salvoldi n. 9/5062/8. Nell'esprimere il nostro compiacimento per l'accoglimento da parte del Governo delle misure riguardanti gli ostaggi in Iraq e in Kuwait e per l'impegno sulla questione curda, non insistano per la votazione dei nostri tre ordini del giorno.

دەقی ئەو دۆکومێنتزیانەی پەیوەندییان بە گەلی کوردەوە هەیە.

*** تێبینی**

١- دەقی ئەم باسانە بەپێی دەسکاری لە
Atti Parlamentari: Resoconto Stenografico
27/9/90 **وەرگیراون.**

٢- وەرگێڕی ئەم باسانە، بەیانی ڕۆژی ١٩٩٠/٩/٢٨ بەتەلیفۆن بەناوی خۆی و کوردەکانی ئیتالی سوپاسێکی گەرمی بەڕێز سێرگیۆ ئەندرێیس و ئیمزا کەرانی پێشنیارەکەی کرد.

ئیتالیا-پیزە
١٩٩٠/١٠/٥

www.arsivakurd.org

مافەگانی گەلی کورد دەربڕی.

***

پێشنیاری رۆژ

ژ ٩/٥.٦٢/٥
١٩٩٠/٩/٢٧
پەرلەمان:

ئاشکرایە یەکێک لە دیاردە هەرە دڵتەزێنەکانی کێشەی نوێی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست پەیوەندی بە چارەنووسی گەلی کوردەوە هەیە.

*بەلەبەر چاو گرتنی ئەوەی کە لە کاتی جەنگی ئێران و ئێراق، کۆمەڵانی خەڵکی کورد، تەنانەت بە چەکی کیمیاییش قڕکراون.

*بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە کێشەی کورد، یەکێکە لەو کێشانەی کە ئاشتی‌و ئاسایشی ناوچەی رۆژهەڵاتیان پێوە بەندە.

*بە لەبەر چاو گرتنی ئەوەی کە حکومەتی فەرەنسی پەیوەندی لەگەڵ نوێنەرانی گەلی کورد بەستووە.

داوا لە حکومەت دەکات:

١- بۆ ئەوەی لە ماوەی سەرۆکایەتی ئیتالیا لە «بازاڕی هاوبەش» بەشێوەیەکی پۆزەتیف وەڵامی داواکاری چاوپێکەوتن بداتەوە کە لەلایەن نوێنەرانی گەلی کوردەوە ئاراستەی سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران و وەزارەتی دەرەوە کراوە.

٢- کارێکی وا بکا بۆ ئەوەی هەمان داواکاری لەلایەن حکومەتەکانی بازاڕی هاوبەشەوە جێبەجێ بکرێ.

ئیمزا کراوە لەلایەن

(Andries, Boniver, Martini, Masina, Duce, Pellicanò, Salvoldi, Cicciomesseri, Cima, Ronchi, Scalia)

هەر یەک لەم ئیمزاکەرانە، سەر بەگروپێکی پەرلەمانی ئیتالیایە، واتە تەواوی پەرلەمان پشتگیری خۆی لەم داوایە دەکات.

«وەرگێڕ».

روونکردنەوەی پێشنیار لەکاتی گفت وگۆی پەرلەمان لەلایەن بەڕێز سێرگیۆ ئەندرێیس Sergio Andreis

« بەپێشنیاری رۆژ ژ٩/٥.٦٢/٥ کەخۆم یەکەم ئیمزاکەرم. دەمانەوێت یەکێک لە کارەساتەکانی کێشەی کەنداو بخەینە بەردەم پەرلەمان، مەبەستم بارودۆخی لەبیرکراوی گەلی کوردە:

حکومەتەکانی ناوچەکە زۆرجار هەوڵیان داوە قڕانی کوردەکان بکەن، لەعێراق کوردەکان بوونەتە قوربانی بەکارهێنانی چەکی کیمیایی:

زۆرجار لێبووردنی جیهانی «ئەمنیستی» تاوانی گەورەی دژ بەم گەلە مەحکوم کردووەو رایگەیاندووە،

ئێمە کە ئەم پێشنیارەمان پێشکەش کردووە «بەشانازی و دڵخۆشییەوە، توانیومانە ئیمزای نوێنەرانی نیزیکەی هەموو گروپەکانی نێوپەرلەمان کۆبکەینەوە»، بۆئەوەی داوا لە حکومەتی ئیتالیا بکەین، وەڵامێکی پۆزەتیف بۆ رێکخستنی چاوپێکەوتنێک لەگەڵ نوێنەرانی گەلی کورد بداتەوە، هەروەکو چۆن حکومەتی فەرەنسی ماوەیەک لەمەوپێش جێبەجێی کردووە. بۆ ئەم مەبەستەش نوێنەرانی کورد داواکارییەکیان ئاراستەی سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران و وەزارەتی دەرەوە کردووە.

ئێمە ئاواتە خوازین کە حکومەت ئەم پێشنیارە قبووڵ بکا..... دووبارەی دەکەمەوە ... جگە لەو دەنگ و باسە ئاشکرایانەی وەکو دۆکومێنتۆ لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن و لاپەڕەی رۆژنامەکان پێشان دەگا، تراژیدیای ملیۆنەها کورد لە ئارادایە، کوردەکان کە خاوەنی کولتوورو رابردوویەکی مەزنن، مەترسی ئەوە هەیە ببنە قوربانی هەموو لایەک.

لەبەر ئەوە هیواداربن حکومەت ئامادەیی خۆی لەروانگەی مرۆڤایەتییەوە پیشانبدا و گرنگی بە مەسەلەکە بدا».

--

سێرگیۆ ئەندرێیس؛ سەرۆکگروپی سەوزەکانە Gruppo Verde

بەڵام لەبەر ئەوەی خۆی دەستپێشخەرو یەکەم ئیمزاکەری پێشنیارەکەیە، بەپێی پەیڕەوی نێوخۆی پەرلەمانی ئیتالی، دەبێ ئەو بەناوی هەمووان قسەبکاو پێشنیارەکە بخاتە بەردەم پەرلەمان. «وەرگێڕ».

وەڵامی حکومەت

لەلایەن کلاودیۆ ڤیتەلۆنێ Claudio Vitalone سکرتێری دەوڵەت بۆ کاروباری دەرەوە:

[دەربارەی پێشنیاری رۆژ ژ ٩/٥.٦٢/٥ (١٩٩٠/٩/٢٧)، رادەگەیەنم کە تاکو ئێستا هیچ جۆرە داواکارییەک «داواکاری نوێنەرانی گەلی کورد بۆ چاوپێکەوتن. وەرگێڕ» بە حکومەتی ئیتالی نەگەیشتووە، بەڵام حکومەت بەپەسەندی دەزانێ وشەی «داواکاری چاوپێکەوتن» بگۆڕدرێ بۆ «داواکاری پەیوەندی بەستن». ئەم دەسکارییە رێگەی ئەوەمان پێ دەدات چەند هەنگاو چالاکییەکی کۆنکرێت جێبەجێ بکەین، بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەو پەیوەندییانەی کە دەتوانرێت بگیرێن.

هەروەها لەبەر ئەوەی بارودۆخێکی ئاڵۆز لەناوچەکەدا لە ئارادایە، بە پەسەندی دەزانم خاڵێکی تر«٣» لە پێشنیارەکە بەم شێوەیە زیاد بکرێ:

«هەوڵدان بۆ رێزگرتن لە مافی مرۆڤ و هەموو گەل و کەمەنەتەوایەتییەکانی ناوچەکە لە چوارچێوەی رێزگرتن لە سیادەتی وڵاتەکان».

ئەگەر ئەم دەستکاری و زیادکردنەی سەرەوە جێبەجێ بکرێن، ئەوە حکومەتیش پێشنیارەکە قبووڵ دەکاو هەوڵی جێبەجێ کردنی دەدا. ئەگەر وەکو خۆشی بمێنێتەوە ئەوە ناچار رەتی بکاتەوە].

www.arsivakurdi.org

هەڵوێستی بازاڕی هاوبەشی ئەوروپی و پەرلەمانی ئیتالی بەرامبەر بە کێشەی گەلی کورد

ئامادە کردنی: جاسم تۆفیق

ڕۆژی ١٩٩٠/٩/١٩ کۆمیسیۆنی سیاسی پەرلەمانی ئەوروپی بەسەرۆکایەتی جیوفانی گوریە کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی لەشاری رۆما بەست: لەم کۆبوونەوەیەدا سەرۆک وەزیرانی ئیتالیا جۆلیۆ ئەندریۆتی کە ئێستا سەرۆکایەتی بازاڕی هاوبەشی بەدەستەوەیە، بەشداری کردو بەدرێژی باسی کێشەکانی رۆژهەڵاتی ناوەراست و مەسەلەی داگیرکردنی کوێت کرا. لە ئەنجامی پرسیارێکی ئەلێکساندەر لانگەردا «ئەندامی پەرلەمانی ئەوروپی و ئیتالی، سەر بە گروپی سەوزەکان» دەربارەی چارەسەرێک بۆ مەسەلەی گەلی کوردو پێویستی دەست پێشخەری بازاری هاوبەش بۆ ئەم مەبەستە. ئەندریۆتی لە وەڵامدا گوتی:

– بەداخەوە رای گشتی جیهانی ، بەگشتی و ئەوروپا بە تایبەتی لە کاتی جەنگی ئێراق و ئێراندا بە ئەنقەست چاویان لە تراژیدیای کوردەکان پۆشی. ئەوەش لەترسی سەرکەوتنی ئێران بوو، کوردەکان دەمێکە بەدەست دەوڵەتەکانی ناوچە دەچەوسێنرێنەوە. مەسەلەکە زۆر ئاڵۆزەو پەیوەندی بە وڵاتانی ئێراق، ئێران، تورکیا، سوریا و شوورەوی هەیە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەرکی سەرشانی «مجتمع الدولی» بەگشتی و ئەوروپا بە تایبەتی بریتییە لەوەی چی تر خۆیان لەو راستییە گێل نەکەن و هەوڵ بدرێت چارەسەرێکی بەئاشتی و سیاسیانەی لە چوارچێوەی چارەسەرێکی گشتی کێشەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ بدۆزرێتەوە».

ئەندریۆتی شتی تریشی دەربارەی کورد گوت، بەڵام گرنگەکەی ئەمەی سەرەوەیە.

ئەم باسە «گفتوگۆی کۆبوونەوەکە» یەکسەر ، راستەوخۆ لەسەر رادیۆی رادیکاڵەکان بڵاوکرایەوە. بەشێکی وەڵامەکەی ئەندریۆتی لەسەر کورد تۆمار کراوەو لای ئامادەکەری ئەم راپۆرتەیە.

***

مەسەلەی کورد لە پەرلەمانی ئیتالی

لە رۆژی ٢٦.٢٧/٩/١٩٩٠ دیباتیتۆیەکی فراوان لە پەرلەمانی ئیتالی دەربارەی کێشەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەگشتی و داگیرکردنی کوێت بە تایبەتی کرا.

لەم کۆبوونەوەیەدا، جگەلە کێشە کلاسیکییەکان، بەشێوەیەکی پۆزەتیف باسی مەسەلەی کورد کرا.

ئەمە جاری دووەمە لە ماوەی ٣ ساڵدا لە پەرلەمانی ئیتالیدا باسی کورد بکرێت.

١- جاری یەکەم لە رۆژی ١٤/١٠/١٩٨٧ بۆ ماوەی دووسەعات دیباتیتۆیەک دەربارەی جەنگی عێراق و ئێران و گەلی کورد کرا. گفت و گۆکەش یەکسەر راستەوخۆ لەسەر تەلەفزیۆن پیشاندرا.

٢- جاری دووەم، لە رۆژی ٢٧/٩/١٩٩٠ پێشنیارێک لە سەر بارودۆخی گەلی کورد لەلایەن ژمارەیەکی زۆر لە نوێنەرانی زۆربەی گروپەکانی پەرلەمانی ئیتالی پێشکەشکرا.

زۆربەی وتاردەرەکان دووپاتەی ئەوەیان کردووە کە: « مەسەلەی کورد یەکێکە لە مەسەلە گەورەو گرنگەکان کە ئاشتی و ئاسایشی رۆژهەڵاتی ناوەراستی پێوە بەندە و پێویستە چارەسەرێکی عادیلانەی بۆ بدۆزرێتەوەو گەلی کورد بە مافی چارەنووسی خۆی بگات».

SERGIO ANDREIS. GIANCARLO SALVOLDI. EDOARDO RONCHI. GIOVANNI RUSSO SPENA. FILIPPO CARIA

فیلیپۆ کاریە کە سەر بە گروپی سۆسیال دیمۆکراتەکانە، گوتی:

« هەڵس و کەوتی سەدام و کارە درندانەکانی وەکو هی هیتلەر وایە، ئەوەندە بەسە بیر لەوە بکەینەوە چی بەسەرگەلی کورد هێناوە، کە سێیەکی دانیشتوانی عێراقن، دەبێ کارێکی وا بکەین ئەم گەلە بەئازادی خۆی بگات.....هتد».

شایانی باسە، کاریە لەکاتی خۆی، لە رۆژی ١٤/١٠/١٩٨٧، وتارێکی زۆر بەسوودی دەربارەی گەلی کورد لە پەرلەمان خوێندەوەو زۆر بە دڵسۆزی پشتیوانی خۆی لە

www.arsivakurdi.org

زۆر جار لەو کاتەدا .. یا دەرفەتێکی گەورە لەدەست دراوە..!! یان سیاسەتمەدارانی گەلەکەمان سەریان تیاچووە.. کە شەهید دکتۆر عەبدولرەحمانی قاسملو نمونەیەکی زیندووە لەپێش چاوی هەمووان..

نازانم بۆچی ڕێبەرو سیاسەتمەدارانی گەلەکەمان.. پەند لەو هەموو هەڵە یەک لەدوای یەکانە وەرناگرن..؟؟

نازانم بۆ تاکو ئیمڕۆ دەست بەرداری (ئۆتۆنۆمی) نابن و هەر لەو رووبەرە تەسکەدا دەخولێنەوەو گێرە دەکەن؟؟..

ئەگەر چی لە نزیکەوە لەگەڵیان بدوێیت ! دەبینی کە بڕوای تەواویان بە دروشمی پارتەکەیان نییە (کەئۆتۆنۆمی)یەو لافی (مافیچارەنووس) لیدەدەن. بەڵام تا ئێستا نەیانتوانیوە وەکو (حیزب) ئەو داواکارییە سواوە رەش بکەنەوەو داوای مافی چارەنووس بکەن... دەبێ بەلاسایی کردنەوەی دروشمی هەندێ حیزب و ڕێکخراوی تری بزانن و چاویان بەرایی نەدات هەمان دروشمی ئەوان بەرزبکەنەوە..؟؟ یا ئەوەتا ئەو دروشمە بە کارێکی گەورەتر لەتوانای خۆیان بزانن!!

شتێکی دیار و ئاشکرایە کە میللەتی کورد.. خواستیاری لەبن هەڵتەکاندنی ئەو سنورە دەستکردانەیە کە گەل و نیشتمانەکەمانی لەت لەت و بەش بەش کردووە..!! بەڵام جێگای داخ و پەژارەیە کە تاکو ئێستا نەتوانراوە لەیەکێ لەپارچە داگیرکراوەکانی کوردستاندا و لەلایەن حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکاندا ڕێک بکەون لەسەر بەرزکردنەوەی یەک دروشم کە ڕەنگدانەوەی خۆزگەو ئاواتی گەل بێت.

جێگای داخیشە کە تا ئێستا وەکو پێویست هەنگاوێکی ئەوتۆ نەنراوە لەلایەن (حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکان)ی یەکێ لەپارچەکان بۆ یەکخستنی خەباتەکەی لەگەڵ پارچەکانی ترا!! یان کۆبونەوەیان لەژێر یەک ئاڵاو یەک دروشم؟؟

خۆزگە ڕۆژێ زووتر ئەم هەنگاوە دەنراو بەرژەوەندی حیزبایەتی یان ڕێبەرایەتی پشت گوێ دەخرا. چونکە هەر لەو ئاسۆیەوە هەتاوی ڕزگاری گەلەکەمان هەڵدێت!! بەرزدەبێتەوە

پاکستان

١٩٩٠/٩/٢٢

ئاگاداری

کوردستانی وێرانکراو

(کوردستانی وێرانکراو) پێشانگای ئەمجارەی (هونەر خەفاف)ە لە هۆڵی شیستا ترێف ١٧-١٨ ی دیسامبەر کاتژمێر ١٣ تا ١٩ .
نزیکەی چل تابلۆ، بەزەیت ، ئاوی، پاستیل و پێنووسی رەش دارێژراون زۆربەی تابلۆکان ئاوێنەی ملیۆنان مرۆڤی بێکەسن کە تەنانەت بچوکترین مافی مرۆڤایەتیشیان نییە... هاواری ئەوانەیە کە بۆیان نییە وەک کورد هەبن و بە تورک و بەعەرەب و بەفارس دەکرێن و لەسەرخاکی هەزاران ساڵیان پەنابەرن.
دەربارەی ئەو منداڵانەیە کە هێشتا لەدایک نەبوون دەمرن. دەربارەی بۆمبای کیمیایی یە کە تەکنۆلۆژیای دنیا پێی گەیشتووە و خوێنی گەشی منداڵانی کورد دەمەیەنێت.

هونەرخەفاف

ساڵی ١٩٦٦ لە شاری سلێمانی هاتۆتە دنیاوە.
بەشداری چەند پێشانگایەکی تری کردووە و پێشانگایەکی تایبەتیشی لە ئەڵمانیای (ڕۆژئاوا) کردۆتەوە.
ئەزموونی هونەری لەساڵی ١٩٨٤ ەوە دەست پێ دەکات.

هاتنتان پشتگیری کردنە لە دژایەتی کردنی ئاوانباران.

دیاره قایل بوونی ئێرانیش بەبڕیاری ڕژێمی بەعس لەم زرووفە (حەساسە)دا دەگەڕێتەوە بۆ ژمارەیەک هۆ :-

١- وەدەست هێنانی سەرکەوتنێکی تەواو لە جەنگی هەشت ساڵەی لەگەڵ عێراقداو لەپاش خۆڕاگرتنی دوو ساڵەی نەجەنگ نە ئاشتی لە پێناوی دان پێدانانی عێراق بەم بڕیارەی کە ئیمرۆ دەری کرد کەبریتییە لە مل کەچ کردن بۆ هەموو بەندەکانی ڕێکەوتننامەی ساڵی ١٩٧٥.

٢- گەڕانەوەی دیلە سەربازەکانی بۆناو کەس و کارەکانیان. کەلەوانەیە چەند جارێک دەستیان دابێتە دەربڕینی دەنگی توڕەیی و بێزاری. یان هەڵپێچانی دام و دەزگا دەوڵەتییەکان بۆ لێپێچانەوە لە چارەنووسی ڕۆڵەکانیان کە هێندێکیان (مۆمی هەشت ساڵی تەمەنی دیلیان) لە گرتووخانەکانی عێراق کوژاندۆتەوە. جا ئەم چۆک دادانانەی ڕژێمی عێراق وەک چارەسەرێک بۆ ئەم گیروگرفتە خستیە بەرباس و لێکۆڵینەوە.

٣- دوور خستنەوەی سنووری هاوبەشی لەگەڵ عێراق لە مەترسی هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکان. کە زۆرجار و بەبەردەوامی لە سنووری عێراقەوە دەستیان لە سوپاو دام و دەزگاکانی دەوڵەت دەوەشاندو بنکەو بارەگاکانیانیش لەسەرخاکی عێراق بوون و لەلایەن ڕژێمی عێراقیشەوە یارمەتی و چەکیان وەردەگرت و لەدژی ڕژێمی ئێران بەکاریان دەهێنا. بڕینی یارمەتی لێیان و دەرپەڕاندنیان لە خاکی عێراق دەبێ بەهۆی لاواز کردنی ئەو هێزانەو پاشانیش لەناوبردنیان.

٤- لەبواری گەشە سەندنی باری ئابووریشەوە.. بوون بە خاوەنی (تاپۆ)ی نیوەی ئاوی کەنداو و ماوە پێدانی بۆ بەکارهێنانی کەشتی ڕانی و پیاهێنان و ڕەتکردنی کەل و پەل و کاڵا و پیترۆڵ. بەکارێکی بایەخدارو دەستکەوتێکی مەزن لێک دەدرێتەوەو حیسابی بۆ دەکرێت. هەر بە هۆی ئەم دەستکەوتەوە دەتوانرێ باری ئابووری تێک چووی چاک بکاتەوەو لە هەموو ڕوویەکەوە سوود لەو هەرێمە ئاوییە وەربگرێت.

٥- پشتگیری کردنی حکومەتی کوێت لە ڕژێمی عێراق لە ماوەی هەشت ساڵی جەنگدا داخێکی گرانی خستبووە دڵی ئێرانەوە و تۆڵە سەندنەوەیەکی پاشەڕۆژیان لەدڵدا حەشار دابوو. کە ڕۆژێک لەڕۆژان گورزێکی کوشندە لە حکومەتی کوێت بوەشێنێت. ئەوەتا ئیمرۆ بەدەستی عێراق ئەو گورزە وەشێنراو ئەم تەنگوچەڵەمە گەورەیەی کە عێراقی تێ خراوە دوور نیە بخرایەتە کۆڵی ئێران. لەکاتی دەست درێژی کردنیا بۆ سەر کوێت. ئەمڕۆ ماسیيان بۆ ئێران گرتووە بێ ئەوەی لەشی ئێران تەڕبێ!!

٦- کۆماری ئیسلامی ئێران کە تاکە وڵاتێکە توانی بەئاشکرا دژایەتی سیاسەتی ئەمریکا بکات و بەرژەوەندییەکانی بخاتە ژێر مەترسی ڕاستەو خۆوە.

ئەوەتا ئیمرۆ ڕژێمی عێراقیش ئەگەر بۆ ماوەیەکی کەمیش بێ .. یان وەکو چەواشە کردنی بێ! لەڕووی سوپاو سیاسەتی ئەمریکا وەستاوەو هەمان هەڵوێستی کۆماری ئیسلامی ئێرانی وەرگرتووەو .. بەرژەوەندییەکانی ئێرانیش بەناڕاستەوخۆ لەناوچەکە دەپارێزێت!!

بەڵام پێویستە حکومەتی ئێران ڕوکەشانە نەڕوانێتە ئەم مەسەلەیەو ئەم خۆ لێکنزیککردنەوەیە!. چونکە ئەم زرووفەی ئەمڕۆی کەنداو بۆتە کۆمەڵە داوێکی لێک ئاڵۆزکاو و مرۆڤ ناتوانێ بەئاسانی سەری داوەکان بدۆزێتەوە کەئەویش ڕێژەی ڕاستی و ناڕاستی ئەم ململانێ‌کردنەیە!! دوورنیە ئەمەش (گەمە)یەکی ئەم سەردەمەی سیاسەتی جیهانی نەبێت!!!

ئەگەر بێت و عێراق بەم شێوەیە هێرشی نەکردبایەتە سەر کوێت و داگیری نەکردبایە.. ئەوا بە (١٠٠)ساڵی تریش سوپاو هێزی بیانی بەتایبەتی (ئەمریکی و بەریتانی) نەیاندەتوانی وا بەئاسانی بنکە سەربازییەکانیان بخەنە نێو خاکی (سعودیە)و بێنە پاسەوانی ئەم جێگا ستراتیژییەی کە پێگەیشتنی وەکو هێنانەدی خەونێک بوو بەلایانەوە، کەچی ئیمرۆ لە چاوتروکاندنێکدا بەواقیعی هاتەدی. بەڵام پاشەڕۆژ حکومەتی سعودیە باجی ئەم پەل ڕاکێشانە دەداتەوە، چونکە زۆر زەحمەتە چاویان بەرایی بدات و ئەم (ئاوی حەیات)ـە بەجێبهێڵن..!!؟

بەدووریی نازانم کە ئەو کارەساتەی هەشت ساڵی جەنگ بەسەر هەردوو گەلەو ئێران و عێراقدا هێنرا.. ئەگەر ڕۆژگار مەودای سەرانی ڕژێمی ئەمڕۆی عێراق بداتەوە هەر کە بۆی بلوێتەوە لەماوەی چەند مانگێکدا دووبارەی دەکاتەوەو باجەکەشی بەگرانتر دەکەوێت لەسەر کۆماری ئیسلامی ئێران و میللەتی کوردیش ئەگەر لەم زرووفە ناسکەدا دەستی هاوخەباتی بخاتە نێو دەستی ڕژێمەوە.. بەدووری نازانم کە ڕژێم لەئەنجامی تەسک بوونەوەی دەسەلات و توند بوونی ئابلوقەی ئابووری بانگ ڕاهێشتنی لایەنە سیاسیەکانی کوردستانی خوارو بکات و هەمان بەڵێنی ساڵی ١٩٧٠ و ١٩٨٣-١٩٨٤ دووبارە بکاتەوەو بیخاتە سەر ڕووی لاپەڕە زەردەکانی خۆی.. هەرچەندە چوونە دەنگەوەی ڕژێم یان (بەرەوپیرچوونی) لایەنە کوردستانییەکان.. یان لایەنێکو دوانی بزووتنەوەکە.. بەزیانێکی گەورە دەگەڕێتەوەو کاردەکاتە سەر ڕەوتی بزووتنەوەکەو سەرجەمی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد. لەدەست دانی ئەم هەلە.. وەک ئەو هەلە گەورەیەی کەلەکاتی شەڕی عێراق و ئێران لەدەست درا.. کاریگەرێکی سەلبی و چاوەڕوان‌نەکراو دەکاتە سەر پاشە ڕۆژو چارە نووسی گەلی کورد..

هەڵەی سیاسەتمەدارانی گەلەکەمان تاکو ئیمرۆ دەست بەرداری نەبوونە.. متمانەی تەواو کردنە بە وشە بریقەدارەکانی داگیرکەرەکانمان و بەهەردوو دەست چوونیانە بۆ هەر وتووێژێک یان هەر گفتوگۆیەک (مفاوضات).. کە هەمیشە دڵ سافیان لەبەرامبەر نیەتە گڵاوەکانی داگیرکەران بەتایبەتی لەکاتی (دەست پێکردنی وتووێژ) لە پێناوی چارە سەرکردنی کێشەکە لەسەر مێزی گفتوگۆ!!

www.arsivakurdi.org

دژی (ئیسرائیل) بەکار دەهێنێت. بۆ ڕەت کردنەوەی ئەو درۆو دەلەسەیە و پەردە هەڵدانەوە لەسەریان. یارمەتی دانی ناراستەوخۆی مەسیحییەکانی لوبنان و ئامادەیی عێراق بۆ وتووێژ لەگەڵ سەرانی ئیسرائیل دووبەڵگەی زیندوون و وتەو هەڕەشەکانی ڕژێم جگە لە چەواشەکردنی ڕای گشتی عەرەبی و ئیسلامی بەولاوە هیچ مەبەستێکی تری نییە!! کەرەنگ دانەوەی بەوەفایی و بەتەنگەوە هاتنی بێ بۆ گەلی فەلەستینی لە مێژینە داگیرکراو.

ئەو هەڕەشە توندو تیژەی کەلە ئیسرائیلی دەکرد. بە کردەوە لەسەر کوێت ی هاوزمان و موسڵمان و دراوسێی ئەنجامی دا.. دیارە داگیرکردنی کوێت بەلای ڕژێمی عێراقەوە ئازاد کردنی قودس و فەلەستینە! دەربەدەرکردنی گەلی عەرەبی کوێتی دراوسێی بە دەرپەراندنی ئیسرائیلییەکان دەزانێ؟!

هۆیەکانی دان نان بەبڕیارەکانی (الجزائر)ی ساڵی ١٩٧٥ لەلایەن سەدام حوسێنەوە.

١- نەبوونی توانایەکی ئەوتۆ کە لە دوو بەرەی بەرفراوان و لەیەکتر دوورەوە لەدژی دوو وڵات و هەندێ بەرهەڵستکاری ناوخۆ بجەنگێت و سەرکەوتن بەدەست بهێنێ بەتایبەتیی پاش کشانی هێزەبیانییەکان و جێگیربوونیان لە وڵاتی سعودیە بەناوی پارێزگاری لە سعودیە و بەرژەوەندیە تایبەتییەکانیان . جگە لە هێزی ژمارەیەک وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی و سەپاندنی بڕیاری (ئابڵوقەدانی) ئابووری و سەربازی و سیاسی لەسەر عێراق . کە مەترسییەکی گەورەی خستە سەر ڕژێم و بە پێویستی زانی (کێشەکەی لەگەڵ عێراق)دا بۆ ماوەیەک بەنج بکا! تا بەو هۆیەوە بتوانێ ئەو سوپا زۆرەی کە لە سنوورەکانی ئێران و عێراق و نێوخاکی ئێران بگوێزێتەوە بۆ بەرەی کوێت و سنووری سعودیە .ئەمە لەلایەکەوە لەلایەکی تریشەوە دەبێ بە هۆی بڕینی ئەو یارمەتی و چەک و جبەخانەیەی لەلایەن حکومەتی ئێرانەوە دەدرا بە شۆڕشی کورد و هەروەها پەرت و بڵاوە پێ کردنییان . یان بە کورتی هێنانە پێشەوەی (هەرەسێک)ی ترا!

٢- خافڵاندنی هێزی سەربازی بە پارێزگاریکردنی جێگایەکی ستراتیژیتر کە ئەویش (کوێتی پڕ لە پترۆڵ)ـە. مانەوەیان لەسەر سنوورەکانی ئێران عێراق سودێکی ئەوتۆ ناگەیەنێ و هەرکاتیش لەداگیرکردنی کوێت سەرکەوتنی بەدەست هێنا. ئەوسا کارێکی گران نییە لەلای ڕژێم کە جارێکی ترو لەماوەیەکی کەمتردا هەڵبداتەوە سەر خاکی ئێران! چونکە توانای سەربازیی ئێرانی بۆ دەرکەوت و کێشای لەماوەی هەشت ساڵی جەنگدا.

٣- دامەزراندنی پەیوەندی دیپلۆماسی و سەربازی و بازرگانی.. تابتوانێ لەڕێگای ئێرانەوە کەمێک لە پێداویستییەکانی دەست بکەوێ چ لەڕێگای خودی ڕژێمەکەوەبێ یان بەڕێگای (قاچاغ). تابتوانێ بەهۆیەوە کەمێک لە گیروگرفتی کەم خۆراکی و کەڵو پەلەکانی تر ڕزگاریبێ.. ئەویش بەدژایەتی کردنی (ئەمریکا)، (بەریتانیا)و هەندێ وڵاتی تر. کە کۆماری ئیسلامی ئێران لەمێژە لە ڕویان وەستاوەو و بەرژەوەندییەکانیانی خستۆتە مەترسییەوە. هەروەها بەبەرزکردنەوەی (دروشمی خەبات لە دژی کافران(لەلایەن خودی (سەدام حوسەینەوە) کە دەشێ بەو دروشمە بریقەدارە بتوانێ سەرنجی (ئێرانی ئیسلامی) و ژمارەیەک وڵاتی ئیسلامی بەلای خۆیدا رابکێشێت و ئەگەر ڕۆژگاریش مەودا بدات ئەوا دەبینین و دەبیستسن!!

٤- چەواشەکردنی ڕای گشتی جیهانی بەوەی کە عێراق نایەوێ جارێکی تر شەڕ لەگەڵ ئێراندا بکاتەوە و ئامادەیە دان بە بڕیارەکانی خۆیدا بنێ و جێ بەجێی بکا لەپێناوی سەپاندنی ئاشتی و ئاسایش لەناوچەکەدا.. هەروەها مل کەچی بڕیارەکانی جیهانی و نێونەتەوەییە! بەڵام بۆ داگیرکردنی کوێت چۆن وەڵامی ڕای گشتی جیهانی و ڕێکخراوە مرۆڤایەتی و یاساو بڕیارەکانی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان دەداتەوە؟؟.. چ بڕو بیانوویەک دەهێنێتەوە؟ تۆبڵێی بێ سێ‌ودوو لێکردن (سەرانی ڕژێم) بڵێن دەمانەوێ سنووری وڵاتانی عەرەب هەڵبگرین و ئامادەشین ببینە ڕێبەری نەتەوەی عەرەب!؟..!!

٥- ڕێگا برین لەبەردەم هەڵاتنی کوردەکان لە ریزەکانی سوپا. چ بۆ نێوخاکی ئێران چ بۆ پەیوەندی کردن بە شۆڕشی کوردو هێزە بەرهەڵستکارە عێراقییەکان.. هەروەها بە سەقامگیربوونی پەیوەندی پتەوی عێراق و ئێران ، دوورنییە هێزە سیاسییەکانی عێراق ناچاری خۆ بەدەستەوەدانی ڕژێم ببنەوە یان فشارێکی ئەوتۆیان بکەوێتە سەر کە ناچاربکرێن بە ڕێکەوتنێکی مام ناوەندی ڕازی بن، یان لایەنێک، دوانی .. ملی ڕێگای خۆ بەدەستەوەدان بگرێتە بەر. ئەوکاتەش بە ئارەزووی خۆی ملیان دەقرتێنێ یا وەک ئامێرێک لە جەنگی (قادسیەی سێهەمدا) بەکاریان دەهێنێ. سەرەرای دروستکردنی ناکۆکی و پارچە بوون لەریزی لایەنەکانی (بەرەی کوردستانی) کە لە مێژە لەو پێناوەدا ڕژێم بێ وچان هەوڵ دەدات.

٦- گەڕانەوەی پتر لە (٥٠) هەزار سەربازی دیل و دووبارە ئامادەکردنەوەیان بۆ سەربازی و بەمەش کەلێنێکی تر پڕ دەکاتەوەو ڕێژەی سەربازەکانی پتر دەبێ. لەلایەکی تریشەوە گیروگرفتی کەسوکارەکانیان کۆتایی پێ دێت.

٧- لەیەک ترازاندنی دەستی کۆماری ئیسلامی ئێران‌و سوریا ، کە لەمێژە پێوەندیەکی دۆستانەو هاوبەشانەیان پێکەوە گرێ داوە. بەتایبەتی لەماوەی هەشت ساڵی جەنگ کە سوریا یارمەتیەکی تەواوی کۆماری ئیسلامی ئێرانی دا. ئەمرۆ لەپاش دان پێدانانی ڕژێمی عێراق بە بڕیارەکانی ڕێکەوتننامەی (جەزایر)ی ساڵی ١٩٧٥دوور نیە پێوەندی دۆستانەی ئێران و سوریا تێک بچێ و لەیەکتری دوور بکەونەوە. کەئەمەش یەکێکە لە خۆزگەو هیواکانی ڕژێمی عێراق.

www.arsivakurdi.org

هۆیەکانی داگیرکردنی کوێت لەلایەن رژێمی (عێراق)ـەوە.

شوانی

١- مەسەلەی ئابووری که دەتوانرێ بە گرنگترین خاڵی ئەو پەلامار و داگیرکردنە بژمێردرێ. رژێمی عێراق لە ئەنجامی شەڕی کاولکارانەی هەشت ساڵەی کەوتە ژێر قەرزێکی ئەوتۆوە کە نەتوانێ هەروا بە ئاسانی لەژێریا رزگارییبێ!! لەگەڵ ئەوەشدا کە پێویستی بە بەرهەم هێنانێکی ئەوتۆ بوو کە بەر لە دەست پێکردنی (جەنگەکە) وەبەرهەم دەهێنرا. کە لەو کاتەدا تەواوی کۆمپانیا نەوتی و پالفتگاو بەندەرەکانی عێراق بەردەوام کاریان دەکرد. کەچی سەپاندنی شەڕی هەشت ساڵە بوویە مایەی لەکار خستن و سووتان و تەقینەوەی زۆربەیا یاخوو وەستاندنییان بەمەبەستی کەمکردنەوەی زیانەکانیان لەکاتی کەوتنە بەر موشەک و هێرشی فڕۆکەکانی ئێرانی - سەرەرای کەم بوونەوەی کەشتییە بار هەڵگرەکان کە (کاڵا)یان دەهێناو دەبرد. بەهۆی دژواری ناوچەکەوە. لەگەڵ لەکارخستنی هەندێ لە بۆرییە نەوتەکانی... سەرجەمی ئەمانە بونە کاریگەرییەکی گەورە لەسەر باری ئابووری..جا رژێم بۆ پڕکردنەوەی ئەو هەموو قەرزە کە لەرادەبەدەربوو. کە دەشیزانی ناتوانێ بەئاسانی و لە ماوەیەکی کەمدا هەمووی بداتەوە و خاوەن قەرزەکانیش تەنگیان پێ هەڵچنی بوو.. جاوەکو رێگا چارەیەک بۆ پڕکردنەوەی ئەو قەرزانە بیری لە داگیرکردنی کوێتی دراوسێی کردەوە کە دەتوانێ لە ماوەی چاوترووکاندنێکا دەستی بەسەرا بگرێت و داگیری بکا و ببێ بە خاوەنی ئەو هەموو سامانە زۆرەی (کوێت) و بە ئارەزووی خۆی بەکاری بهێنێ، کە وەک خەزێنەیەکی دزراوە دەبیت و بەم کارە دەتوانێ قەرزەکانی بە ئاسانی بداتەوە. بەڵام وەک هەمیشە (حیساباتە وردبینانەکەی) - حسابات الدقیقە- خودی سەدام بە هەڵە دەرچوو... رژێم وای دەزانی کوێتیش کوردستانە کە سوتماکی بکات و هیچ کەس یەخەی نەگرێ و گەلی کوردە هەرچی دەست بکەوێ بیکوژێت و کەس پێی نەڵێ چیت کرد...!؟ ئەمرۆکەش لەپاش بەدەنگ هاتنی جیهان.. لەپاش دەرکەوتنی نیشانەکانی کارتێکردنی گەمارۆدانەکە.. دەیەوێ پەنجەی پەشیمانی بگەزێت و نازانێ چۆن بڕیاری (پاشە کشە کردنی هێزەکانی لە کوێت بدات).. بەڵام ئەمڕۆ بێ یا سبەی تفەڕۆکراوەکەی بە مەمنونییەوە هەڵدەگرێتەوە! چونکە پیشەی ئیمڕۆی نییە ؟!

٢- پەیدا کردنی مەترسی کودەتای سەربازی ... تێوەرکانی سوپا بەشەڕەوە دەبێتە هۆی سەرنەگرتن و لەبەریەک ترازاندنی پلان و نەخشەکەو کاتی ئەنجامدانەکەی ، جگەلە لەناوبردنی ئەو ئەفسەرو دەرەجەدارانەی کە دوودڵی لێ پەیداکردون و دەیانەوێ لەژێر پەردەوە دژایەتی رژێمەکەی بکەن.. جا لە زرووفی جەنگدا، لەناوبردنی هەرکام لەو ئەفسەرانە کارێکی ئاساییەو دەتوانێ بەبەهانەی (ترسنۆک)ی تیربارانیان بکات و کودەتاکەش وەکو ئەوانەی پێشوو پووچەڵ بکاتەوەو ئاشکرا بکرێ!!.

٣- وەک وەڵامێک بۆ تەواوی گەل، لە ئەنجامی درێژەکێشانی ماوەی (نەئاشتی نە شەڕ) کە بۆ دووساڵ دەچوو. دەستی دایە ئەم هێرشە وەک چاو بەستنێک لەو بڕیارەی کە پاش چەند رۆژێک لەگرتنی کوێت دەری کردو لوتی بۆ بڕیارەکانی ساڵی ١٩٧٥ داهێنا، کە دیارە ماوەیەکە دەیەوێ ئەو نهێنییە ئاشکرا بکا! بەڵام دوور نییە ئەمیش بەنج کردن نەبێ بۆ ئەو کێشەیەو جارێکی تر چ درەنگ چ زوو داری تێوەربداتەوە!! وەک کۆنە کێشەکەی کوێت و سعودیە..

٤- سەلماندنی سەدام حوسێن بۆ جیهانی عەرەبی و ئیسلامی و بیانی و خۆنواندنی وەکو رێبەرێکی نەتەوەی عەرەبی و نیشاندانی بازووی بۆ چاوترساندنی وڵاتانی تر. تا بتوانێ لەو روانگەیەوە سەران و گەلانی تری عەرەبی بەلای خۆیدا رابکێشێت و مل کەچی تەواوی بڕیارو فەرمانەکانی بن!؟

٥- لەڕووی سایکۆلۆجی خودی (سەدام حوسەینیشەوە).. کە هەمیشە حەز لە خۆ دەرخستن دەکات و دەیەوێ بەهەر شێوەیەک بێ لەرادیۆو ئاژانس و دەزگاکانی نێوخۆو دەرەوە بخرێتە بەرباس و ناوهێنانی. کە ئەمەش پیشەی یەکەم جاری نییە، بەڵکو پێکهاتنی سایکلۆژیایی بەم شێوەیەیە، سەرەڕای خوێن رشتن و وێرانکاری ! لەپاش کۆتایی پێهێنانی جەنگی هەشت ساڵەی عێراق و ئێران.. سەدام هیچ رێگەیەکی بەدەستەوە نەما بۆ ئەوەی لەمیان هەواڵەکانی دەرەوەدا ناوی خۆی گوێ لێ بێ! ئەو بێ دەنگییە درێژەی کێشاو ئازاری دەروونی سەدامی دەدا. بۆیە بەر لە هێرش کردنە سەر کوێت دەستی کردە بڵاوکردنەوەی ژمارەیەک پڕۆپاگەندەو درۆو دەلەسە بەوەی کە گوایە موشەکە دوورهاوێژەکیمیاییەکانی لەمەودوا لە

www.arsivakurdi.org

٣- مەرج نی‌یە فەرهەنگی کوردی (جا لە هەر زمانێکەوە بێ بۆ کوردی یا بە پێچەوانەوە) تەنیا تاکە کەسێک دای بنێت. ئەویش لەبەر ئەو بارو دۆخە تایبەتی‌یەی کە بەسەر زمانی کوردی‌دا تێ‌پەڕیوە. پرسیارکردن و هاوکاری کردن لەگەڵ نووسەران و زمان زانانی بەشەکانی دیکەی کوردستان نەک هەر زیان بەخش نییە بەڵکو فەرهەنگ بەخشە. فەرهەنگ نووس دەبێت بەتەنگ چاکی و ڕێک و پێکی فەرهەنگەکەوەبێت. مەخابن ئەو بیست کەسە (نووسەرو وەرگێڕو کوردی زانانی دانیشتووی سوێدێ)یەی کاک حەسەن فەرهەنگەکەی بۆ ناردبوون بۆ بیروڕا دەربڕین لەوە دەچێ هێندێکیان وەڵامی نامەکەی کاک حەسەنیان نەدابێتەوەو ئەوانەی وەڵامیشیان داوەتەوە ئەو هەڵانەیان بەرچاو نەکەوتووە.

٤- وشەنامەو فەرهەنگ دەبێ ووشە لێک بدەنەوە. ئەو خوێنەرەی ووشەیەکی لێ عاسی دەبێت دەبێ فەرهەنگ بە هانایەوە بێت و ووشەکەی بۆ روون بکاتەوە نەک بۆی بکاتە کوردی‌یەکی ئاڵۆز. فەرهەنگ دەبێ ووشە بۆ ساکارترین شێوەی شی بکاتەوە بۆ ئەوەی خوێنەر لێ‌ی تێ بگات. پێویستە بۆ لێکدانەوەی ووشە فەرهەنگ نووس ووشەکان لە رستەشدا بەکار بهێنێ ئەو کاتە خوێنەر ئاسانتر تێیان دەگات.

دوا ووشەش، ئەو ووشەنامەیەی کاک حەسەن دەستی داوەتێ بەزۆر زمان هەیەو وەرگێڕەکان زۆریان پێ‌ویست پێ دەبێت. کاک حەسەن وادیارە خۆی لەگەڵ هیلاک کردووەو هەوڵەکەشی جێگای ڕێزەو بە جێ‌ی خۆی بەڵام دەکرا ئەو هەوڵە بەرهەمی زۆر لەوە فەرهەنگتر بخاتەوە. هیوادارم چاپی داهاتووی ئەو ووشەنامەیە زۆر لەو کەم و کورتی‌یانەی تێدا نەهێڵرێ و بەدەردی فەرهەنگەکەی کاک سەلاح ڕێبوار نەچێت. ئەو کاتە هیوادارم نەوە بخاتەوەو چاپی دوو سێ‌و... ی بکەوێتە بەردەستی خوێنەران.

بە پێویستی دەزانم سپاسی کاک (ڕێبوار) و کاک(کاوە) بکەم بۆ پێداچوونەوە بە ووتارەکەدا و پێشنیارە بەسوودەکانیان. سوپاس ب کاک (هێرش)یش کە بۆ لێکدانەوەی ووشە پزیشکییەکان یارمەتی دام.

پەراوێز

١- ووشەی کۆمەڵایەتی سوێدی- کوردی، حەسەنی قازی،١٩٨٩. لەبڵاوکراوەکانی دەزگای کاروباری بێگانان- سوید، (١١٣) لاپەڕە.

٢- چەند هەڵەیەکی فەرهەنگی لە «فەرهەنگی‌ی سوێدی- کوردی»یەکەی کاک سەلاح ڕێبواردا، ڕێبوارو هێمن، ١٩٨٧. مامۆستای کورد، ژمارە٤-٥، لاپەڕە ١٠٧-١١٢.

٣- فەرهەنگی سوێدی -کوردی . سەلاح ڕێبوار، ١٩٨٦. بنکەی هەنگاو بۆ بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری کوردی- سوید. ٢٧٧ لاپەڕە.

٤- Salah Rebwar. Svenska ordlista. Andra omarbetade upplagan, Stockholm 1989.

٥- مانای ئەم ووشەیەم لە نامیلکەی:

Basordlista,Sjukvårdsterminologi,Svenska– Kurdiska *kurmandji(.ŞERVAN Buyukkaya + Lena Almroth,1988,28Sidor. وەرگرتووە.

ئەم نامیلکەیە لە (Tolk. och översättningsinst.vid Sthlms Universitet(Tel. 08.162000) و لە (فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانی‌یەکان، تەلەفون ٠٦.٦٨٦-٨. دەست دەکەوێت.

٦- فرهنگ جامع، سوئیدی- فارسی، محسن پور سراجیان، ١٩٨٧، جلد دوم، چاپ اول. چاپ و توزیع شرکت سهامی فارسی. ٧٢ لاپەڕە.

٧- هەنبانە بۆرینە، فرهنگ کردی- فارسی، ئـ تاس. هەژار، ١٩٨٩، چاپی یەکەم. لەبڵاوکراوەکانی (صداو سیمای جمهوری اسلامی ایران)، تاران، (٤٦٠) لاپەڕە.

٨- هەندێک زاراوەی زانستی. (زنجیرەی نووسینی کوردی نوێ و ژیاندنەوەی میراتی نەتەوایەتیمان -٥-)، جەمال نەبەز، ١٩٦٠، چاپخانەی کامەران- سلێمانی، ١٨ لاپەڕە.

٩- قامووسی زبانی کوردی، عەبدولڕەحمانی زەبیحی، ١٩٨٨. چاپی نوێ لەلایەن ناوەندی بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبیاتی کوردی (ئینتشاراتی سەلاحە دینی ئەییوبی). ٤٨٠ لاپەڕە. بەداخەوە چاپی یەکەمی ئەم فەرهەنگەم لەلا نەبوو

* نووسەری ئەو ووتارە، شەش حەوت مانگێک لەمەوبەر ئەم ووتارەی بۆ گۆڤاری (مامۆستای کورد) ناردووەو دەستەی نووسەرانی ئەو گۆڤارە بڵاویان نەکردۆتەوە. گوایە ئەم ووتارە تەنیا پەیوەندی بە سویدەوە هەیەو گۆڤاری (مامۆستای کورد) خوێنەری لە دەرەوەی سویدیش هەیە.

www.arsivakurdi.org

(زمانی کوردی)[٩] دا (باج)ی هەر بۆ هەمان مەبەست بەکارهێناوە.

لە وشەنامەکەدا{Kommunal Vuxenutbildning } کراوە بە (فێرکردنی کۆمۆنی بەگەورە سالأن، فێرکردنی کۆمۆنی بەبەساڵدا چووان) و وادێتە بەرگوێ کەمانای (فێرکردنی ئەو کۆمۆنەی کە تەنیا بەساڵدا چوانی تێدایە) بدات. ئەویش لەبەر ئەوەی کاک حەسەن لەباتی ئامرازی پەیوەندی «بۆ»، «بە»ی داناوە. مانای ئەو دەستەواژەیە (فێرکردنی کۆمۆنیی بۆ گەورە سالأن)ە . ئەم جۆرە هەڵەیە لە جێگای دیکەی وشەنامەکەدا بەرچاو دەکەوێ.

کاک حەسەن سیستەمێکی رێک و پێکی پیادە نەکردووە بۆ وەرگێڕانی ناوی پارتە سویدی‌یەکان. هێندێکیانی کردووە بە کوردی و وەک (Folkpartiet) ی کردووە بە (پارتی گەل، پارتی لیبراڵی سوید)

{Moderata Samlingspartiet} کردووە بە (پارتی یەکێتی خۆپارێزەکان، پارتی مۆدێرات).

(Miljöpartiet) یشی کردووە بە (پارتی میللیۆ، پارتی پاراستنی مەڵبەندی ژیان) و هێندێکیشیانی هەروەکو خۆی نووسیوەتەوە وەک (Centerpartiet) ی کردووە بە (پارتی سێنتر).

(Vänsterpartiet Kommunisterna) شی کردووە بە (پارتی چەپی کۆمۆنیستەکان). لێرەدا هێندێک لە ناوەکان بۆ کاک حەسەن راست دەکەمەوە

{Moderata...} دەبێت بە (پارتی راستڕەوەکان، «راستەکان»ی سوید).

(Miljöpartiet) دەبێت بە (پارتی دەورووبەر).

{Vänster......} یش دەبێت بە(پارتی چەپە کۆمۆنیستەکان).

دەشتوانرێت ناوی پارتەکان وەکوو خۆی بنووسرێتەوە لەگەڵ روونکردنەوەیەکی کورتدا بەکوردی.

هێندێک وشە لە شێوەیەکی سەقەت دا نووسراون لە وشەنامەکەدا. دەبوایە کاک حەسەن لەگەڵ وشەی {Frätande} دا وشەی { Fräta} شی بنووسیایەو بیکردایە بە کوردی. بەهەمان شێوە لەگەڵ {Hemligstämpel} دا دەبوایە وشەکانی (Hemligstämpla) و (Hemligstämlade) ی بنووسیایە کە زێتر بەکار دەهێنرێن و بەرگوێ دەکەون.

مرۆڤ دەتوانێت زۆر نموونەی تر بهێنێتەوەو لەسەریان بدوێت، بەلأم مەبەستی من لێرەدا روونکردنەوەی چەند خاڵێکی گرنگە کە رەچاوکردنیان بە پێویست دەزانم لەکاتی وەرگێڕان و نووسینی فەرهەنگدا.

١- بەهۆی دابەش بوونی کوردستانەوەو ئەو بارو دۆخە نالەبارەی لە کوردستاندا هەیە، زمانی کوردی نەیتوانیوە ئەو پێش کەوتنە بەخۆیەوە ببینێ کە زمانەکانی فارسی و تورکی و عەرەبی بینیویانە. بۆیە زۆر جار بۆ لێکدانەوەی وشەی تەکنیکی و سیاسی پەنا دەبەینە بەر ئەو سێ زمانە (ئەویش بەگوێرەی ئەو بەشەی کە تێیدا دەژین). رەنگە کارێکی هەڵە نەبێت ئەگەر بۆ وشەیەکی تەکنیکی هەر وشە لاتینییەکان بەکاربهێنین. بەم کارە هەم زمانەکەمان دەوڵەمەند دەکەین هەم خۆ لە گیروگرفتی وشە داتاشین رزگاردەکەین. سەرەرای ئەوەش، ئەو وشە لاتینی‌یانە زۆرجار ئینتەرناسیۆنالیستین و لەبواری خوێندن‌دا، بەتایبەتی، سوودێکی زۆر بە قوتابیان دەگەیەنن کاتێک کە سەرچاوەی بێگانە بەکار دەهێنن. جابا (تەلەفیزیۆن، فرێزەر، کامێرا، ئوتێل، پۆلیس...) بە کوردیش هەر هەمان شت بن و (دووربین و میوانخانەو حەیتە) یان بۆ بەکار نەهێنین. سەرەرای ئەوەش ، ئەو وشە عەرەبی و فارسی و تورکیانەی کە لە زمانی کوردی‌دا رەگیان داکوتیوەو خەڵکی تێیان دەگات و بەرامبەرەکانیان لە کوردی‌دا نین، با هەر وەکو خۆیان بنووسرێنەوە لەگەڵ روونکردنەوەیەک‌دا بە کوردی. ئەمە زۆر بەجێ ترە لەو وشە داتاشراوانەی کە جگە لە وشەداتاشەر کەسی کە تێیان ناگات.

٢- لەم چارەکە سەدەیەی دواییدا، زمانی کوردی لە کوردستانی عێراقدا پێشکەوتنێکی گەورەی بەخۆیەوە بینیوە. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی بەکوردی و وەرگێڕانی کتێبی زانستی بۆ کوردی گەلێک وشەو زاراوەی تازەی هێنایە ناو دمانەکەوە و خەڵکی (بەتایبەتی قوتابیان) بەکاریان دەهێنن. لێرەدا پێویست ناکات لە هۆی ئەم پێشکەوتنە بدوێم چونکە ئاشکرایە کە بارو دۆخی سیاسی ئەم بەشەی کوردستان ئەو دەرفەتەی خوڵقاندووە. بەلأم ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە نووسەرانی بەشەکانی دیکەی کوردستان (بەتایبەتی کوردستانی ئێران کە هەمان جۆر پیت بەکار دەهێنن) لەباتی داتاشینی وشەی تازە) با ئەو وشەو زاراوانە بەکار بهێنن کە لە کوردستانی عێراق باوەو خەڵکی بەکاریان دەهێنن. بێ‌گومان ئەم کارە دەبێ بە پێچەوانەشەوە هەر وابێت و نووسەرانی کوردستانی عێراق هەمان کاربکەن. لەوش گرنگتر، با لەگەڵ ئەو وشە فارسی ، تورکی و عەرەبی‌یانەی کە خەڵکی ئەوبەشەی کوردستان تێ‌ی دەگەن، ئەو وشە کوردیانەش بنووسرێن کە لە بەشەکانی دیکەدا بەکار دەهێنرێن تا خەڵکی ئاشنابێت پێیان. لەنزیکەوەج ئاگام لێ‌بووە کە ئەو مامۆستاو نووسەرانەی کە کتێبی قوتابخانەکانیان وەردەگێڕایە سەر کوردی لیژنەی تایبەتی‌یان درووست دەکردو لادێکانی کوردستان دەگەڕان بۆ وشە دۆزینەوە. لێرەدا بە گونجاوی دەزانم کە دەست بۆ ئەو راستی‌یە رابکێشم کە نووسەرانی کوردستانی ئێران، بەتایبەتی ئەوانەی کە لە دەست رژێمی شا هەلأتبوون و لە کوردستانی عێراق دەژیان، کارێکی زۆریان کردە سەر زمانی کوردی لەو بەشەی کوردستاندا.

www.arsivakurdi.org

٦- دەبێ لە دۆخی کرداردا بنووسرێت. خۆی پێوە خەریک دەکات، خۆی لەگەڵ هیلاک دەکات، بەسەروکارییەوە دەبێت.
٧- داخورێنەر
٨- (شی کردنەوە، یەکالاکردنەوە) خۆیان مانای کاریان تێدایەو پێویست ناکات جارێکی دیکەش «کار»یان لێ زیندوو بکەینەوە. تائێستا لەکەسم نەبیستووە بڵێ (دوێنێ خەریکی کاری شی کردنەوە، یا کاری نان خواردن یان کاری نان کردن بووم).
سەرەرای ئەوانەش پێم وایە (روونکردنەوە) زۆر لەو دوو وشەیەی پێشوو گونجاوترن.
٩- (بەندیخانە) و بەس. (سزای بەندیخانە) واتە (Fängelsestraff) .
١٠- هیوادارم ئەمەش هەڵەی چاپ بێت چونکە ئەو وشەیە ئەو مانایە نادات. (یارمەتی ماددی پەنابەر، یارمەتی ماڵی پەنابەر) دەگرێتەوە.
١١- مام ناوەندی، ئەندامی پارتی مۆدێراتی سویدی.

هـ - لەهەر باخەی گوڵێک

لە وشە نامەکەدا کۆمەڵێک هەڵە هەن کە لە هیچ کام لەو خاڵانەی سەرەوە جێیان نابێتەوە بۆیە وام بەباش زانی بەجیا لەسەریان بدوێم.
لەکاتی وەرگێرانی مانای وشەکاندا، کاک حەسەن سیستەمێکی رێک و پێمی پیادە نەکردووە. لە هێندێک جێگادا وشە سویدییەکان لەکڵ خۆ کراونەتەوە. (Intyg)و(Betyg) وەکو (هابیل و قابیل)یان ێ بەسەرهاتووە. کاک حەسەن بۆ(Intyg) نووسیویەتی (بەڵگە، تەسدیق). هەر چەند لاپەڕەیەک پێش ئەوە بۆ (Bevis)یش هەر (بەڵگە)ی نووسیوە.(Betyg)و (Arbetsbetyg) لە وشەنامەکەدا یەک مانایان هەیە ئەویش (کارنامەیە). شتێکی ئاسایی‌یە کە بۆ چەند وشەیەکی سویدی تەنیا یەک وشەی کوردی مان هەبێت. ئێکە بە (Snö) دەڵێین بەفر. وەک بیستوومە ئەسکیمۆکان چەند ناوێکیان هەیە بۆ (بەفر). (ووشتر، حوشتر×یش لە عەرەبی دا چەند ناوێکی هەیە. بەڵام ئەوەی کە نائاسایی‌یە ئەوەیە کە ئەم وشانە هەکان مانا نابەخشن تا وشەیەکی کوردی بۆ هەموویان دابینێین. پاشان لە کوردی‌دا وشەی گونجاومان بەرامبەر بە هەریەکەیان هەیە. (Intyg) بەرامبەر «وثیقە»ی عەرەبی یەو لە کوردیدا بەزێت بە (بڕوانامە). بۆ (Betyg)یش کە «شهادە»ی عەرەبی دەگرێتەوە، دەتوانرێت (بەڵگەنامە) بەکار بهێنرێت. (Betyg) بەمانای (نمرە کارتیش)دێت. بەڵگە نەویستە کە (Bevis)یش بە کوردی دەبێت بە (بەڵگە). لەجێی (Arbetsbetyg)یش دەتوانین بنووسین (بەڵگە نامەی کار).
(Förblöda) لە وشەنامەکەدا بە (خوێنرێژی ناوەوە مە ببێتە هۆی مردن) هاتووە. مانای ەو وشەیە کە کردارە، بەکوردی دەبێت بە(بەخوێن بەربوونی ناوەوە دەمرێت) یان (دەمرێت لە ئەنجامی خوێن بەربوونی ناوەوە). ئیتر بۆچی کاک حەسەن خەریکە خوێن برێژێ.
وشەی (ناکاو) بەشێوەیەکی سەیر بەکارهێنراوە. کاک حەسەن بۆ (Förskott) نووسیویەتی (یارمەتی ناکاو، یارمەتی پێش) کە نە کوردێک لێیان تێدەگاو نە پڕ بەپری ئەو وشەیەشن .{ پێشەکی (ئەو پارەیەیە کە لە پێشدا دەدرێت)} مانای راستی ئەو وشەیەیە. هەرچەند وشەیەک پاش ئەوە (Förtidspension) کراوە بە (هەقی خانە نشینی ناکاو) ئەگەر کوردێک ئەوە بخوێنێتەوە پێی وایە مەبەست هەقی خانەنشینی ئەو مرۆڤانەیە کە لەناکاو(لەپڕ) خانەنشین کراون. راستی‌یەکەی (هەقی خانەنشینی پێش وەخت)ە و بۆ ئەو مرۆڤانەیە کە پێش ئەوەی تەمانیان بگاتە تەمەنی خانەنشین کردن لەبەر ناساغی یان هەرهۆیەکی دی خانەنشین کراون.
(Hyresvärd) لە وشە نامەکەدا کراوە بە (کرێدەر، خاوەن ماڵ) ئەو دوو وشەیەی کاک حەسەن نووسیوونی مانای ئەو وشە سویدی‌یە نین. (کرێدەر) ئەومرۆڤەیە کە کرێ دەدات، واتە «کرێچی» . دەبێ کاک حەسەن مەبەستی (بە کرێدەر) بێت. (خاوەن ماڵ) لەکوردی‌دا بۆ هەردووکیان بەکاردەهێنرێت هەم «کرێچی» و هەم (ساحێب خانوو، خاوەن خانوو). چونکە «کرێچی»یەک لەماڵی خۆیدا (خاوەن ماڵ)ە هەرچەند خانووەکەی کە تێیدا دەژی هی خۆی نی‌یە.
کاک حەسەن بۆ (Inkomst) نووسیویەتی (داهات) کە وشەیەکی گونجاوەو مرۆڤ دەتوانێت (دەرامەت و داهات)یشی لەپاڵدا ریزبکات. بەڵام بۆ (Inkomstskatt) کاک حەسەن (زەکاتی سەرداهات) ی نووسیوە. جارێ (زەکاتی داهات)ی بێ (سەر) راسترە. پاشان (زەکات) تەنیا لە بوارە ئایینی‌یەکەدا بەکاردەهێنرێت. هەژاری موکریانی لە (هەنبانە بۆرینە)[7] کەی‌دا بۆ (باج) نووسیویەتی (پیتاک، خەرج، ئەوپارەیەی کەپیاوی میری لەخەڵکی دەستێنێ) و بۆ (زەکات)یش نووسیوویەتی (بەشی خودا لەدارایی‌دا). واتە باج بۆ میری‌یەو (زەکات)یش بۆ خودا. جەمال نەبەزیش لەنامیلکەیەکدا[8] کەساڵی (١٩٦٠) لە سلێمانی چاپی کردووە بۆ (ضریبە)ی عەرەبی کە(Inkomst)ی سویدی دەگرێتەوە نووسیوویەتی (باج). (عەبدولڕەحمان زەبیحی)ش لە قامووسی

www.arsivakurdi.org

خێزان)ە، چونکە ووشەی «خێزان» هەم هەموو خێزان دەگرێتەوەو هەم هەموو ئەندامانی خێزانێک. کەواتە ووشەی (نرخ داشکاندن «داگرتن» بۆخێزان) کوردی ترە.

٥- من پێم وانییە کەس بتوانێت تەئمینی «پارێزە»ی تەمەنی خۆی بکات و باوەڕیش ناکەم هیچ کۆمپانیایەکی تەئمین بتوانێ ئەو کارە بکات. ئەگەر مرۆڤ بیتوانیایە ەئمینی تەمەن بکات ئەوا باوەڕ ناکەم کەس لەژکارەی خەوت هەشت سفری کەمتری هەڵبژاردایە. خەڵکی تەئمینی (بیمەی، پارێزەی) ژیان دەکات، بۆیە(«تەئمین، بیمە، پارێزە»ی ژیان «بەمۆمەڵ، بەگروپ») یا(«تەئمین، بیمە، پارێزە»ی بەکۆمەڵی ژیان) مانای راستی ئەو ووشە سویدی‌یەن.

٦- من بەش بەحاڵی خۆم لە ووشە سویدی‌یەمەوە (Hjärnhinneinflammation) تێگەیشتم (مێنیژیت) مانای چی‌یە. جائەگەر ووشەنامەکە « سویدی- کوردی)یە ئەوا دەبێ کارەکە تەواو بەپێچەوانەوە بێت. خوێنەری بەرێز، «مێنیژیت» واتە {(ئیلتهابی، «برین کردنی»)ئەوپەردەیەی کە دەوری مۆخی داوە}.

٧- کتێبە کوردیەکای قوتابخانەکانی کوردستانی عێراق بۆ ئەک ووشەیە دەنووسن { کاتی تەنینەوەی (تەشەنەکردنی) نەخۆشی لەلەشدا}. بۆ زێتر روونکردنەوەش دەتوانین بنووسین: کاتی چوونە ژوورەوەی میکرۆب بۆ ناو لەش تا دەرکەوتی نیشانەکانی نەخۆشی‌یەکەیە.

٨- پێویست بەسوێند ناکات، بەلاْم ئێستاش نازانم کاک حەسەن مەبەستی چی‌یە.

٩- لەوە دەجێت کاک حەسەن مانای ئەم ووشەیەی دەقاودەق لە فەرهەنگە «سویدی-فارسی»[٦] یەکەی «مجسن پور سراجیان»ەوە کردووە بەکوردی و (داتاشینە)ە فارسییەکەی کت و مت وەک خۆی نووسیوەتەوە. داتاشین لەکوردیدا گەلێک مانای هەیە تەنیا ئەوە نەبێت کەکاک حەسەن کەبەستی بووە. لە فەرهەنگە سویدی-فارسی‌یەکەدا (کورتاژ)یش نووسراوە. لەکوردیش دا (کۆرتاج) بەکار دەهێنرێت و بریتی یە لە داماڵینی پەردەی ناوەوەی منداڵدان.

د- ووشە تێکەڵکردن:

ئەو کەسەی کە بەنووسینی فەرهەنگێک هەڵدەستێت دەبێت بەلایەنی کەمەوە شارەزای هەردوو زمانی فەرهەنگەکە بێت. لە ووشەنامەکەدا، لەزۆرجێگادا، وا دەردەکەوێت کەکاک حەسەن لەکانای ووشەکان نەگەیشتبێت. بۆیە کۆمەڵێص ووشەی لەتەنیشت یەمەوە ریزکردووە کە زۆر جار دەستەواژەیەکی بێ مانایان لێ درووست بووە کە خوێنەر بە ئاسانی تێیان ناگا؛ بۆنموونە:-

بێکاری، دەسبەتاڵی	1. Arbetslöshet
گوێستنەوە	2. Avdrag
نموونەی پیسایی	3. Avflyttning
خەرج ومخاریج (لێکدانەوەیەکیشی لەگەڵە)	4. Avföringsprov
هاوبەش	5. Deltagare
ئۆگری تێدا پێک هێنان، دەست بەند کردن	6. Engagera
لە نێوبەر، خورێن	7. Frätande
کاری سی کردنەوە، کاری یەکالاْکردنەوە	8. Förklaring
بەمدیخانە، سزای بەندیخانە	9. Fängelse
یارمەتی ماڵ گوێزتنەوە	10. Flyktingsbidrag
مۆدێرات، نیوەڕۆ، ئەندامی پارتی مۆدێرات	11. Moderat

ئەو یانزە ووشەیەی سەرەوە راستترە بەم شێوەیە لێک بدرێنەوە:-

١- بێکاریی، بێ ئیشی‌ی. (دەسبەتاڵی) هەڵەیە، چونکە مرۆڤی دەسبەتاڵ مەرج نی‌یە بێ ئیش بێت. «بێ‌ئیش» ئەو کرۆڤەیە کە کارێکی نی‌یە خۆی پێ بژیەنێت. بەلاْم ئەوکەسەی «کە بێ ئیش نی‌یە» واتە کارێکی هەیە زۆرجار (دەسبەتاڵ) دەبێت و لەکاتی دەسبەتاڵی خۆیدا خۆی بەشتێکی دیکەوە خەریک دەکات.

(٤.٣.٢) لەوە دەچن هەڵەی چاپ بن و جێ گۆڕکێ یان پێ کرابێت. وا لە خوارەوە مانا راستەکانیان دەنووسم:

٢- لێدەرکردن، کەم کردنەوە. بۆ (پارە لێ دەرکردن× یش بەکاردەهێنرێت.

٣- گوێستنەوە.

٤- (فەحسی پیسایی)ش دەگەیەنێت.

٥- بەشدار، بەشداربوو، بەشداری کەر. بۆنموونە: (بەشداربووەکان، بەشداری کەرەکان) لە ئاهەنگەکەمان رازی بوون. {Gemensam} ئەو «هاوبەش»ە دەگرێتەوە کە کاک حەسەن نووسیویەتی.

www.arsivakurdi.org

پێش خستووە و ویستوویەتی وا بە خوێنەر نیشان بدات کە جیاوازن. وا لە خوارەوە یەکە بە یەکە مانای ئەو چوار ووشەیە لێک دەدەمەوە:.

١- کردارە و لە حاڵەتی ڕانەبووردوودا دەبێت بە [(نرخی، بای، قیمەتی)دراو کەم دەکاتەوە(کزدەکات)].جا مەرج ن یە دراوی قورس بێت.کاک حەسەن دەڵێ ی(Tips)ی کردووە، یەکەم جار (دراوی قورس)ی نووسیوە و دوایش تەنیا(دراو)ی نووسیوە بۆ ئەوەی هەر یەکێکیان بیگرێت.

٢- ناوە.(کز کردنی بایی دراو، کەم کردنەوەی بایی دراو)دەگرێتەوە.(هاتنە خواری دراوی قورس)ی ووشەنامەکە دووجار هەڵەیە. یەک مەرج نی یە دراوی قورس بێت، دووش(هێنانە خوار)ە چونکە کرداری(Devalvera)کردارێکی تێ پەڕە.

٣- کردارە، لە حاڵەتی ڕانەبووردوودا دەبێت بە (دەی نرخێنێ، هەڵی دەسەنگێنێ).

٤- ناوە. کاک حەسەن بۆ مانای (värdering)، کە ناوە، نەی ویستووە (نرخاندن) دابنێ و کەوتۆتە ووشەکاری و (نرخاندن کاری) دروست کردووە کە هەڵەیە. مانای ڕاستی ئەو وشەیە (نرخاندن، هەڵسەنگاندن)ـە و ئاوێنەو دەست بشۆ.

بەداخەوە نموونەی دیکەی لەم بابەتە زۆرن لە ووشەنامەکەدا. تەماشی ووشەکانی (Förhandla, Förhandlhng) و(Förlora,Förlust) بکەو خۆت سەرپشک بە.

ج- ووشە داتاشین بێ ڕوون کردنەوەی ماناکانیان :

هەرچەندە کاک حەسەنی قازی لە پێشەکی ووشەنامەکەیدا دڵنیامان دەکات کە « ئەوپەری هەوڵ دراوە لەووشە داتاشینی بێجێ حۆ بپارێزێ ». بەڵام بەداخەوە ووشەنامەکە تووشی ئەونەخۆشییە بووەو ووشەی داتاشراوی سەقەتی زۆری تێدایە. ئەمانەش چەند نموونەیەکن:-

نەخۆش لاوێنی ناوچە ، نەخۆش لاوێنی گەڕەک	1. Distriktssköterska
دەورەی پەروەردەی تۆ پزی	2. Grundskola
ئاگاداری ددانی گشتی، خزمەتی ئاگاداری ددانی گشتی	3. Folktandvård
نرخ شکاندن بۆ هەموو خێزان	4. Familjerabatt
پارێزەی تەمەنی بەکۆمەڵ	5. Gruppförsäkring
مێنێژیت	6. Hjärnhinneinflammation
زەمانی پێگەیشتنی بوونەوەری زەرەبینی نەخۆشکەر لەبەدەندا	7. Inkubationstid
ئاوڕدانەوە سەرپێشینە	8. Retroaktiv
داتاشین (بۆ وینە نەشتەرکاری بۆ لەبەریەک کرانەوەی زارکی منداڵ دان)	9. Skrapning

بەداخەوە ئەم وشانە زۆر سەیر کراونەتە کوردی. زۆربەیان ماناکانیان ڕوون نی یەو خوێنەر لێ یان تێ ناگات. جا باپێکەوە ئەم ووشانە شی بکەینەوەو بزانین دەتوانرێت ماناکانیان لێک بدەینەو بێ ئەوەی وشەی سیەقەت دابتاشین:-

١- لە کوردستانی عێراق «سستەر» هێندێ جاریش «برین پێچ» بۆ ئەم ووشەیە بەکاردەهێنرێت و پێم وایە ماناکەی دەدەن بەدەستەوە. کاک حەسەن بەم ووشانە قایل نەبووەو خۆی ووشەیەکی لێکدراوی بۆ داتاشیوین (نەخۆش لاوێن). یەک، مەرج نی‌یە ئەوکەسەی نەخۆش دەلاوێنێ شتێک دەربارەی زانستی پزیشکی بزانێت. دوو، لاواندنەوە بۆمردووە. سێش «سستەر» نەخۆش نالاوێنێتەوە. ڕەنگە جارجار دڵی بداتەوە بەڵام کاری سەرەکی سستەر برین دەرمانکردن و جێ گۆڕین و دەرزی لێدان و بەردەستی دکتۆرو شتی ترە، چوارەم قسەی خۆمان بێت «نەخۆش لاوێنی ناوچە» شتێکی لە «کۆنکرێتی چەکدار» گەڕاوەتەوە کە خەڵکی بۆ گاڵتە لەبری «کۆنکرێت موسەللەح» بەکاری دەهێنن. بۆیە مانای ئەو ووشەیە بە (سستەر «برین پێچ» ی ناوچە) لێک دەدەمەوە.

٢- لەکوردستانی عێراق لەبەر ئەوەی خوێندنی پێش قۆناغی زانکۆ بەکوردی‌یە، ئەوا دەمێکە ووشەی گونجاو بۆ قۆناغە جیاکانی خوێندن دانراوە بۆ (Grundskola) دەتوانیین بنووسین «قوتابخانەی سەرەتایی» . بۆ زێتر ڕوون کردنەوەی ماناکەی دەتوانین ئەم ڕوون کردنەوەیەش بنووسین (لە سویدا قوتابخانەی یەرەتایی نۆ ساڵە و هەموو کەسێک دەبێ بیخوێنێ یان(بەزۆرە).

٣- کاک حەسەن لێرەدا اەتەواوەتی سەری لەزمانە کوردیەکەش شێواندووە. ئەگەر مانای یەکەم ڕاستە ئیتر ئەو (خزمەت)ەی بۆچی‌یە. بەش بەحاڵی خۆم هەردوو ماناکەم پێ هەڵەیە. (نەخۆشخانەی ددان، ددانسازیی گەلی)[5]، لەگەڵ ڕوون کردنەوەیەکدا زۆر لەو (گرتی حەج نەیگرت یاریم)ەی کاک حەسەن گونجاوترە.

٤- نازانم کامەیانت بۆ ڕاست بکەمەوە جارێ «نرخ شکاندن» نی‌یە «نرخ داشکاندن»ە . پاشان (بۆهەموو خێزان) نی‌یە (بۆ

www.arsivakurdi.org

درێژ+ یی= درێژیی . قەڵەو + ی = قەڵەوی. ئەگەر ئاوەڵناوەکەش بە (ی ، ا) کۆتایی هاتبوو ئەوا پاشگری (یی یان ێتی) بۆ زیاد دەکرێت وەک:. خێرا + یی = خێرایی . برسی + ێتی = برسێتی. کاک حەسەنی قازی ئەو یاسا ڕێزمانییەی بە بەرواژەی کردۆتە بەر ووشەکانی ووشەنامەکەی. بۆ نموونە ئەم ووشانەی خوارەوە بەو شێوەیە لێک دراونەتەوە:.

بەڕێوەبەری، بەڕێوەبەرێتی، بەڕێوەبەرایەتی، کارگێڕی Administration

کاریگەر، لێوەشاوەیی Effektivitet

فرە زمانی .Flerspråkig

چەند زمانیەت Flerspråkighet

سەرکەوتوویی .Seger

مانای ڕاستی ئەو ووشانە بەم شێوەیەی خوارەوەن :.

١. بەڕێوەبەرێتی، بەڕێوەبەرایەتی، کارگێڕیی(نەک کارگێڕی و بەڕێوەبەری کە ئاوەڵناون).
مانای (بەڕێوەبردن)یش دەدات.

٢. کاریگەریی. لێوەشاوەیی (Behörighet) دەگرێتەوە.

٣. فرە زمان، چونکە ئەم ووشەیە ئاوڵناوە.

٤. فرە زمانیی: دیاردەی زۆر زمان زانین.

٥. سەرکەوتن.

ب - جیانەکردنەوەی کردار لە چاوگ و ناو.

لە کوردیدا زۆرجار چاوگ لە بر ناو بەکار دەهێنرێت. بۆ نموونە دەڵێین:.
نووستن ، وەرزش کردن ... پێ ویستە بۆ لەش.
بەڵام کاک حەسەن لە بەرگەوە بۆ بەرگی ووشەنامەکەی لەبری کردار، ناو یان چاوگی بەکار هێناوە.
پێنج دەنک دەکەمە نموونەی خەرواری ووشەنامەکە.

دیاری کردن، ڕێوشوێن بۆ دانان 1.Bestämma

بەشداری کردن 2.Deltaga

پێلێنان، ددان پێداهێنان 3.Erkänna

داواکردن، ویستنەوە 4.Kräva

دەرکردن، وەدەرنان (لەخانو،ماڵ) لەبەر کرێ نەدان و... 5.Vräka

ئەو ووشە کوردییانە بەرامبەرەکانیان لە سویدی دا دەبنە Att erkänna،Att deltaga،Att bestämma، Att vräka،kräva. جا ئەگەر کاک حەسەن مەبەستی ئەوە بوو با لە پێشەکی یەکەی دا ئەوەی بۆ خوێنەر روون بکردبایەوە. دەنا مانای ڕاستی ئەو ووشانە بە کوردی بەم شێوەیەی خوارەوەن:.

١- بڕیار دەدات، دیاری دەکات، ڕەنگە مانای(ڕێ و شوێنی بۆ دادەنێت)یش بدات.

٢- بەشداری دەکات.

٣- پێی لێ دەنێت(ئیعتراف دەکات). پاشان ئەگەر مەبەستی کاک حەسەن(Att erkänna)یە ئەوا هێشتا(ددان پێدا هێنان)هەڵەیەو ڕاستەکەی [دان(ددان)پێدانان]ە. کوردەکە دەڵێت(حەسەن دان بە هەڵەکەی دا دەنێت،دان بە ڕاستی دا دەنێت)نەک (حەسەن دان بە ڕاستی، هەڵە)دا دەهێنێت). بۆیە مانای ڕاستی ئەو ووشەیە(دانی پێدا دەنێت)ە.

٤- داوای دەکات، دەیەوێت، دەخوازێت.

٥- دەری دەکات، وەدەری دەنێت. مانای دیکەشی زۆرەو تەنێ بۆ دەرکردنی کرێچی قوڕ بەسەر بەکار نایەت کە کرێی نەدابێت.

زەقی ی جیا نەکردنەوەی کردار لە ناوو چاوگ لەم نموونانەدا دەردەکەوێت:.

کەم کردنەوەی بایی دراوی قورس،کەم کردنەوەی بایی دراو 1-Devalvera

کزکردنی بایی دراوی قورس،هاتنە خواری بایی دراوی قورس،کەم کردنەوەی بایی دراوی قورس 2_Devalvering

نرخاندن، هەڵ سەنگاندن 3_Värdera

نرخاندن کاری، بایەخ کاری 4_Värdering

لە نموونەی یەکەم ودووەم دا کاک حەسەن جیاوازی لە نێوان مانای ئەو دوو ووشەیەدا نەکردووە، بەڵام دەستەواژەکانی پاش و

www.arsivakurdi.org

هەوڵێکی زۆر و بەرهەمێکی سەقەت

هێمن

ماوەیەک لەمەوبەر کاک حەسەنی قازی «ووشەنامە»یەکی بە ناوی (ووشەی کۆمەڵایەتی سویدی- کوردی)[1]یەوە بلاو کردەوە. برادەرێکم ووشەنامەکەی نیشان دام و داوای لێ کردم کە رای خۆمی پێ بڵێم. منیش پاش ئەوەی کە ماوەیەک ووشەنامەکەم لابوو و بەسەریدا چوومەوە، وام بەباش زانی کە سەرنجەکانم بکەمە ووتارێک و بیخەمە بەر دەستی ژمارەیەکی زۆرتری خوێنەر.

ووشەنامەکە، وەک کاک حەسەن بۆخۆیشی لە پێشەکی‌یە کورتەکەی دا نووسیویەتی، « هەوڵێکی سەرەتایی یە .بۆ پێوەچارانی. پەیوەندی دوو زمانی کوردی و سویدی».

دوو ساڵ و نیوێک لەمەوبەر کاک ڕێبوار و نووسەری ئەم ووتارە، ووتارێکمان[2] دەربارەی چاپی یەکەمی فەرهەنگەکەی[3] کاک سەلاح ڕێبوار نووسی. لەو ووتارەدا، لەبەر ڕۆشنایی هەڵەکانی کاک سەلاح دا، چەند پێشنیارێکمان کردبوو کە دەبوایە کاک سەلاح لە کاتی نووسینی فەرهەنگەکەی دا ڕەچاوی بکردبانایە. بەداخەوە، کاک سەلاح لە چاپی دووەمی فەرهەنگەکەی دا[4] نەک هەر ئەو خالانەی ڕەچاو نەکردبووە، بەڵکو ئەو ووشانەشی کە بە هەڵە لێکی دابۆیەوە و بۆمان ڕاست کردبۆیەوە، هەر بە هەڵەیی نووسیبونیەوە. هێشتا لای کاک سەلاح (Blodbad) هەر (گەرماوی خوێن) ە و (adamsäpple) هەر گرێی قوڕگە و ...هتد.

لێرەدا گرنگ ئەوە نییە کە کاک سەلاح قەناعەتی نەهێناوە، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کێ باجی قەناعەت نەهێنانەکەی کاک سەلاح دەدات. بەداخەوە کوردی دانیشتووی سوید. ئەو خوێنەرە کوردەی کە ناچار دەبێت فەرهەنگەکەی کاک سەلاح بەکار بهێنێت و ناچارەبێ کە بەشوێن فەرهەنگێکی دیکەدا بگەڕێت تا ووشە داتاشراوەکانی فەرهەنگەکەی کاک سەلاحی بۆ بکەنە کوردی. زۆر لەو کەم و کورتی و هەلانەی لە فەرهەنگەکەی کاک سەلاح دان، لە ووشەنامەکەی کاک حەسەنیش دا هەن بەلام بەشێوەیەکی دی. بۆیە بڕیارم دا کە ووشەنامەکە هەڵ بسەنگێنم وزێتری بە خوێنەر بناسێنم.

گومانی تێدا نییە کە کوردی ئاوارەی سوید، بە لایەنی کەمەوە، پێویستیمان بە فەرهەنگێکی گشتی سویدی کوردی هەیە. فەرهەنگۆکێکی تایبەتی بۆ وەرگێڕە کوردەکان دەربارەی ووشەی پزیشکی و کاروباری دایەرەو مەحکەمەو...هتد، باوەڕ ناکەم سەریشکێنێ. خۆ فەرهەنگێکی گشتی کوردی - سویدی بێ گومان بێ سوود نابێت. بەلام فەرهەنگ، ووشەنامە، قامووس چی یەو دەبێ چۆنبێت؟ ئەو قوتابی‌یە کوردەی تەماشای ووشەکانی (adams äpple) و(krysta) بکات لە فەرهەنگەکەی دا خۆی بەرامبەر بە ووشەکانی (گرێی قوڕگ) و (لەتوالێت تەکان دەداتە خۆی) دەبینێتەوە و بە شێوەیەکی هەڵە لەو ووشانە حالی دەبێت. ئەو وەرگێڕە کوردەی لە ووشەنامەکەی دا بۆ ووشەی (Brottmål) و (studiecirkel) دەگەڕێت، خۆی بەرامبەر بە ووشەکانی (مووچە «مزەی» ناڕەبەق) و (ئالقەی موتالا، کۆڕی موتالا) دەبینێتەوەو دەبێ زۆر بە سەلیقە بێت تا ئەو مەتەلانە هەڵبهێنێت. جا ئایا دەتوانین هەروا بێ لێ پرسینەوە و هەڵسەنگاندنی ئەم جۆرە کتێبانە ناوی فەرهەنگ و ووشەنامەیان لێ بنێین؟!. هەر وەکو لە ووتاری پێشومان نووسیبوومان، زۆر بە جێ‌ی خۆی دەزانم کە لێرەدا ئەوە دووپات بکەمەوە کە پێویستی بوونی فەرهەنگێک مانای ئەوە نییە کە بە هەموو چەند ووشەیەکی بەرامبەر یەکدی ڕیزکراو قایل بین و نێوی فەرهەنگی لێ بنێین.

بۆ ئەوەی لە ناوەڕۆکی باسەکە دوور نەکەومەوە، وا لەم چەند لاپەڕەیەی خوارەوەدا ووشەنامەکەی کاک حەسەنی قازی بەسەر دەکەمەوە و بە چاوێکی ڕەخنەوە هەڵی دەسەنگێنم.

ووشەنامەکەی کاک حەسەن هەڵەی جوراوجۆری تێدایە و دەتوانین لەم چەند خالانەی خوارەوەدا ڕیزیان بکەین.

ا- جیا نەکردنەوەی ناو لە ئاوەڵناو.

لە زمانی کوردی دا ناو زۆرجار لە ئاوەڵناوەوە دروست دەکرێت، ئەویش بەزیادکردنی پاشگری (ی،یی)بۆ ئاوەڵناوەکە، وەک:.

www.arsivakurdi.org

بڵێم چیرۆکی کـــوردی وەرامـــدەرەوەی ئەمڕۆی بـــاری کۆمەلأیەتی و سیاسی و گەواهینامەیەکی هونەرمەندانەی ئەم بەشەی مێژووی کوردستانە. ئەگەر بیر لەو لایەنانە بکەینەوە بڕێک تووشی بێهومێدی دەبین. هەرکاتێک بووین بە خاوەنی شاکارێکی وەک (کەلیدەر)ی مەحموودی دەوڵەت ئابادی، ئیدی هیوامان بە چیرۆک و چیرۆکنووسانی کوردیش دەگەشێتەوە.

لێکۆڵینەوەکەی من زیاتر دەکەوێتە خانەی مێژووی ئەدەبییەوە، نەک رەخنە و هەڵسەنگاندن، چونکە من رەخنەگری ئەدەبی نیمو ئەوەشم هەر وەک کارێکی ئەکادیمی نووسی. بەلأم ئەو ۹..۱ مانگەی خەریکی لێکۆڵینەوەکە بووم، گەلێ ئەنجامگریی سەیر و سەرنجڕاکێشم دەستگیر بوو. هەر بۆ نموونە یەک دوو شتێ باس دەکەم: جارێ دەبێ پێشەکی پێ لەوە بنێین کە ئێمە رەخنەی ئەدەبیمان لە بواری چیرۆکدا، واتە رەخنە لە چیرۆک، نییە. ئەگەر چی بە ژمارە گەلێ لێکۆڵینەوەمان لەسەر چیرۆکی کوردی و مێژووی پەخشانی کوردی هەن، بەلأم، بەلای منەوە، لێکۆڵینەوەکەی کاک حوسەین عارف (چیرۆکی هونەریی کوردی ۱۹۲۵ـ .۱۹٦) تاکە لێکۆڵینەوەی زانستی و رێکو پێکو راستگۆیانەیە، بێگومان ئەویش هەندێ کەم و کوڕیی هەیە، بەلأم دیسانیش تاکانایە. هەندێ بیروڕاو هەڵسەنگاندن لە بارەی چیرۆک و چیرۆکنووسانەوە هەن، کە ساڵانێکی دوورو درێژە، هەر دەوترێن و دەوترێنەوە. من وام پێ باش بوو وەدووی ئەو دیتنانە نەکەوم وخۆم بچمە بنج و بناوانی شتەکانەوە. کە وام کرد، خۆشبەختانە، ئەنجامی دیکەم وەگیر کەوت؛ ئەنجامی لە هی ئەوانی دیکە جیاواز.

* ڕۆڵی ڕووناکبیری ئەمڕۆت پێ چۆنە؟ ئەمڕۆ ڕووناکبیران چ سیاسەتێک بگرنە بەر باشە؟!

** جارێ من بۆخۆم گومانم هەیە کە ئێمە ئینتێلیجێنتسیا (Intelligentsia)یەکی کوردیمان هەر هەبێ. ئەوی هەمانەو نیمانە ژمارەیەک ڕووناکبیرە ، کە پێم وایە زۆریش نین، دەنا ئەوەی واباوە کە چینێکی یا توێژێکی ڕووناکبیرمان هەیە، پێم وانییە راست بێ. دەکرێ بڵێین توێژێکی خوێنەوارمان هەیە، توێژێکی وا کە لە نەخوێندەواری رزگاری بووە. بەلأم ئیدی خوێندەوار شتێکەو ڕووناکبیر شتێکی دیکە.

ئەگەر نووسەرانی کورد بەشێکی گرنگی ڕووناکبیران بن، ئەوا دەبێ بی پێچ و پەنا بڵێم لە ماوەی .۱ـ۱۵ ساڵی رابووردوودا زۆر نووسەر نموونەی هەلپەرستی و بێهەڵوێستی بوون. لە ماوەی ۹ ساڵ شەڕی براکوژیدا نووسەرو شاعیر هەبوون کوتەک بوون بە دەست چەکدارانی ملهوڕەوە. بەرانبەر سیاسەتی هێرشبەرانەو شەڕخوازانەو نامرۆڤانەی سۆڤیەت و دەست و پێوەندەکانی کڕوکپ، زاریان چووبووە کلیلە. لەدەرەوەی ولأتیش زۆرمان بینی هەر بە ناوهێنانی دیموکراسی و ئازادیی بیروباوەڕ شێت دەبوون و ئاگریان تێ بەردەبوو، جەژنیان بۆ داگیرکردنی ئەفغانستان دەگێڕاو نۆ ملیۆن کرێکاری پۆڵۆنیا (لەهستان)یان بە کۆنەپەرست و خۆفرۆش دادەنا (ئەگەر چەرمی روویان قایم نەبێ، دەبێ ئەوانە ئێستاکە چی بڵێن؟). نووسەری «شۆڕشگێڕو پێشکەوتنخواز»مان هەیە بەساڵان ڕێی نەکەوتۆتە کوردستان، بەلأم فریای ئەوە کەوت سەری (کابوڵ) و دارو دەستەی (بەبرەک کەرمەل) بدات.

ترسناکترین شەپۆل کەبەسەر بەشی هەرە زۆری روناکبیراندا هات لێلاوی چەپی ساختەو سۆڤیەتپەرستی بوو. کار گەیشتە رادەیەک کە دژی نەتەوەکەی خۆیان و مێژووی خۆیان راوەستن، تەنیا بۆ ئەوەی پاساوی تاوانەکانی شوورەوی بدەن و رووی دزێوی کۆمۆنیستی بشارنەوە. ئێستا دوای رووخانی رژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەورووپای رۆژهەلأت و گۆڕانکارییە گرنگەکانی دنیای سیاسەت، هیوایەکی زۆر هەیە ئەمە لە بیرو لێکدانەوەو هەڵسوکەوت و ئاکاری ئەمانەی لای خۆیشماندا رەنگ بداتەوەو بوێرن پێ لەراستی بنێن.

ڕووناکبیر ئەگەر بەراستی ڕووناکبیربێ، سەربەخۆ دەبێ، بەمێشکی خۆی بیردەکاتەوەو بەچاوی خۆی تەماشا دەکات، رۆڵی خۆی چاک تێ دەگات، رێگەی خۆی دەناسێت و پێویستی بە ئامۆژگاری و رێنوێنیی من و تۆ نییە.

* وەک شاعیرو ڕووناکبیرێک بەربانگت پێ چۆنەو لەو بووارەدا چی بکرێت باشە؟!

** بەربانگ ئێستا بەرەو ئەوە دەچێت ژمارەی حەفتایەمینی لێ دەربچێ. حەفتا ژمارە بۆ گۆڤارێکی کوردی کەم نییە، بگرە زۆریشە. بەلأم بەرانبەر بەوەش وا چاوەڕوان دەکرێ ئەگەر گۆڤارێک .۷ ژمارەی لە دەرەوەی ولأت، کە دیموکراسی و ئازادی هەیە و تەکنیکی پێشکەوتوو لەبەر دەستدایە، لێ دەرچووبێ، کارێکی گەورەشی کردبێتە سەر فەرهەنگ و بیری خوێنەران و ئەو دەوروبەرەی لە پێناویاندا بلأودەبێتەوەو ناوەڕۆکەکەشی گەیشتبێتە پلەیەکی بەرز. کە بیر لەمە بکەینەوە دەبینین بەربانگ گۆڤارێکی پاشکەوتووەو هیچ ئامانجێکی فەرهەنگیی بەدی نەهێناوە. هۆی ئەمەش ئاشکرایە؛ بەربانگ هەرگیز سەربەخۆو دیموکراتیک نەبووە، رێگەی بە ئازادیی دەربڕینی بیروڕای جیاوازی نەداوەو هەمیشە لەژێر سانسۆری ئیدۆلۆژیدا بووە.

پێم وایە دەکرێ بەربانگ پێش بخرێ و بکرێتە گۆڤارێکی کاریگەر و سەرکەوتوو، بەتایبەتی، هێندەی من بزانم بودجەیەکی باشی هەیەو بۆ پارە دانەماوە، کە ئەمە ئاستەنگەو گیروگرفتی هەرە سەختی زۆر گۆڤاری دیکەیە. دەستەیەکی نووسەرانی کارزان، لێهاتوو، ئازادەبیرو کوردپەروەر، پێڕەوی کردنی دیموکراسی و ئازادیی بێ چەندو چوتی بیر. ئەمەیە رێگەی ژیاندنەوەو خستنە گەڕی بەربانگ و دەیان گۆڤاری دیکەی کە دیلی تاریکایین.

www.arsivakurdi.org

گۆران بەرەو سیس بوون و پووان چوو. لە سەرەتای حەفتاکانیشەوە نەوەیەکی دیکەی تازە هاتە پێشەوە. ئێمە ٧-٨ شاعیرێک بووین کە لە زۆر رووەوە لەگەڵ گۆران جیاواز بووین. سەردەمەکە بۆخۆی ئەوەی دەویست کە دەنگی تازەو لە گۆران جیاواز پەیدا ببێ. ئەزموونی ئەو نەوەیەی ئێمە یەکجار ناکام و ئاڵۆزە. تەنیا چوار ساڵی ئاشتی ١٩٧٤ـ١٩٧٠ بەشی ئەوەی نەکرد ئەو ئەزموونە لە هەموو روویەکەوە خۆی دابمەزرێنێ و بنەما و نرخە هونەرییەکانی روون ببنەوەو جێگیر بن. لەوە بەدواش، بە تایبەتی لە ١٩٧٥ بە دواوە، ئیدی نە زەوینەی فەرهەنگی و نە گەشەکردن و ئەزموونی تاکەکەسیی هەریەک لەو شاعیرانە رێگەی ئەوەی نەهێشتۆتەوە کە باس لە ئەزموونی یەک نەوە، یا کۆمەڵە شاعیرێکی سەر بە یەک نەوە بکرێ. هەریەکەمان کەوتینە لایەک و گۆشەیەکی ئەم جیهانە پان و پۆڕەو هەریەکەمان تێکەڵاوی و ئاشنایەتیمان لەگەڵ فەرهەنگ و زمان و ئەزموونی دیکەدا پەیدا کرد. بەم پێیەش بۆچوون و نرخاندن و جیهانبینی و چێژی هونەری و زمانەوانیمان گۆڕانی بنەڕەتی و دوور لەیەکی بەسەردا هات. بێجگە لەو ٧ـ٨ شاعیرەی سەرەتای حەفتاکان، پاشتر کۆمەڵێ شاعیری دیکەش پەیدا بوون، کەپێم وایە هەر بەردەوامی، ئەویش بەردەوامییەکی کزی، ئەزموونی نەوەی حەفتاکانن.
رووالەتێکی زاڵی شیعری کوردی لەم ١٠ـ١٥ ساڵەی دواییدا شیعری بەڕەنگاری و شۆڕشگێڕییە. من ئەمە بە شیعری نوێ دانانێم. ئەمە سیاسەتاندنی شیعرە، بەکارهێنانی تفاق و کەرەسەیەکی هونەرییە، بۆ دەربڕینی مەبەستێکی سیاسی. نوختەیەکی دیکەی لاواز لای بەشێکی زۆری شاعیرانی ئەمڕۆ زمانە. ئەمانە خۆیان لە جغزێکی تەنگەبەر و کەڕووهەڵهێناودا بەندکردووە، وابێ ناچێ تازە ئیدی بشتوانن لێی بێنە دەرەوە.

* چۆن بیر لە فەرهەنگی کوردی بە گشتی دەکەیتەوە، چ لە وڵات و چ لە دەرەوەی وڵات؟؟

** پێشەکی دەبێ لێرەدا دوو شت وەبیر بێنمەوە: یەکیان ئەوەیە کە گونجاوترین و راستترین وشەیەک لە کوردیدا بەرانبەر(Kultur - Culture) بەکار بهێنرێ (فەرهەنگ)ـە. شتی دیکەی وەک (رۆشنبیری) و (چاند) هەڵبەستراون. دووەمیش ئەوەیە کە چەمکی فەرهەنگ لای ئێمە (کوردستان و رۆژهەڵات) و لای ئەم خەڵکی ئەورووپایە جیاوازن. لە وڵاتانی خۆمان کە دەڵێین فەرهەنگ مەبەستمان بە رادەی یەکەم فەرهەنگی نووسراوە، شیعر و چیرۆک و بابەتەکانی دیکەی ئەدەب، و تا رادەیەکی کەمیش نیگار کێشان و مۆسیقا. بەڵام فەرهەنگ لای ئەمان روویەرێکی یەکجار فراوان و پان و پۆڕ دەگرێتەوە.
بۆ ئەوەی فەرهەنگی گەلێک، نەتەوەیەک پێش بکەوێت و گەشە بکات، لەپێش هەموو شتێکی دیکەدا پێویستی بە ئەتمۆسفێر و دەورووبەرێکە دیموکراسی و ئازادیی بیری تێدا چەسپاوبێ. ئەمە تەنیا ئازادیی دەربڕین ناگرێتەوە، بەڵکە ئازادیی بڕیاردانیش، واتە بەڕێوەبردن و پلان دانان و نەخشەکێشانیش. لەهیچ بەشێکی کوردستاندا ئەم هەل و مەرجە لە ئارادا نییە. تەنانەت لە ناوچە (جاران) ئازادکراوەکانی کوردستانیشدا نەبوو. کەواتە دەبێ فەرهەنگی کورد لە چوارچێوەی هەلومەرجی دژوارو دەردەدار و گوشار هێنەری ئەمڕۆدا تەماشا بکەین، نەک ئەوەی دەبوو چۆن بووبایە، یا حەزدەکەین چۆن بێت. لەو چوارچێوەیەداو بەو گەزوگرێیەی بۆ جیهانی سێیەمی بەکار دەبەین فەرهەنگی کوردی تا رادەیەک خۆی پاراستووەو دەژی، بەڵام نەک لە هەموو کوردستاندا. من پێم وایە فەرهەنگی کوردی ـ ئەگەر هەموو لایەنێکی لەبەرچاو بگرین. تەنیا لە کوردستانی عێراق و ئێراندا هەیەو بە رادەیەکی زۆر کزو شێواویش لە کوردستانی شوورەوی. ئەو بەشەی فەرهەنگی نەتەوەییمان کە لە باوباپیرانمانەوە بۆمان ماوەتەوەو ئەنجامی کەڵەکەبوونی دەسترەنگینی و هونەرکاری و ئەزموونی هەزاران ساڵەمانە، دەوڵەمەندو فرەلایەنە: نموونەی ئەمە هەڵپەڕکێ، گۆرانی، پەندی پێشینان، تەونگەری و کاری دەستە. بەڵام فەرهەنگی نووسراو، نیگارکێشان، مۆسیقا، واتە ئەو بەرهەمانەی زادەی خوێندەواری و هۆش و بیرێکی تازەو پێشکەوتووبن و لەگەڵ دنیای ئەمڕۆدا سەرەتاتکێ بکەن و پێویستییە ژیاری و رەوانییەکانی مرۆڤی کورد بەجێ بهێنن و نرخی تایبەت و نەتەوایەتیی لەلا جێگیر و فراوان بکەن، ئەوا زۆر هەژارە، زۆر لە دوایە، زۆر لاوازە. دڵم چۆن بە فەرهەنگێ خۆش بێ کە یەک ملیۆن و نیو پەندی پێشینان و مەتەڵۆکی هەیە، بەڵام رۆژنامەیەکی رۆژانەی نییە، یەک رەخنەگری ئەدەبیی لێزانی نییە، مێژووی نە تازەو نە کۆنی نەتەوەکەی نەنووسراوە، چوار کتێبی زانستی کە منداڵان بەکاری بهێنن نییە و سەدان نییەی دیکەش.
لەدەرەوەی وڵات فەرهەنگی کوردی دەرفەتێکی باشتری لەپێشدایە. لێرە ئاستەنگ کەمترن، بەڵام گیروگرفتیش هەن. هەر بۆ نموونە، هێزە سیاسییەکانی کورد دەیانەوێ فەرهەنگی کورد بکەنە دەزگایەکی حیزبیی بێگیان. دۆگماتیزمێکی یەکجار کوێرانەو رێوێڵکەر بەسەر زۆربەی دەزگا فەرهەنگییەکاندا زاڵە. لە هەموو ئەوانەش بترازێ دەرەوەی وڵات، واتە دەرەوەو دووری کوردستان..!! ئەم بەشەی فەرهەنگی کوردی لێدوانێکی زۆرتر هەڵدەگرێ، بۆیە لێرەدا ناتوانم باسی وردو درشتی بکەم.

* پێشتر لە وەڵامی پرسیارێکدا باسی ئەوەت کرد کە لێکۆڵینەوەیەکت لەبارەی چیرۆکی کوردییەوە نووسیوە. رێبازی گەشەکردنی چیرۆکی کوردیت پێ چۆنە؟!

** چیرۆکی کوردی لە ماوەیەکی کورتدا پێشکەوتنێکی لەبەرچاوی وەدەست هێناوە. ناوەڕۆکی چیرۆکی کوردی لەم ١٥ـ٢٠ ساڵەی دواییدا قووڵتر و فرەلایەنترە لە چیرۆکی هەموو ٤٠ـ٥٠ ساڵی پێشتر، بەڵام فۆرمی چیرۆکی کوردی بارتەقای ناوەڕۆک پێش نەکەوتووە. مەبەستم ئەوە نییە

www.arsivakurdi.org

لە زانستگەی ئوپسالا دەرزی زمانی کوردی دەدەم و ئەوەش کات و خۆ ئامادەکردنی گەرەکە. گێرانی سەمینار بۆ ناساندنی فەرهەنگ و زمان و ئەدەبی کوردی، لە سوید و لە ولاتانی دیکە، هەمیشە روو لە زیاد بوونە. سەرباری هەموو ئەوانە بەڕێوەبردن و بلاوکردنەوەی گۆڤاری (مامۆستای کورد) ئەرکێکی کەم نییە. وێڕای ئەوانەش شیعر دەنووسم و لێکۆڵینەوەی فەرهەنگی و زمانەوانیش ئەنجام دەدەم. ئێ خۆ ئاشکرایشە، ئەگەر بتەوێ دێڕێک بنووسی دەبێ هەر نەبێ سەد دێڕ بخوێنیتەوە.

* ئەگەر بکرێ باسێکی بەشی کوردی لە زانستگەی ئوپسالا بۆ خوێنەرانمان بکەیت؟

** لە زانستگەی ئوپسالا هەر لە کۆنەوە بەشی ئێرانناسی هەبووە، بەڵام لێرەش، وەک زۆربەی بەشەکانی دیکەی ئێرانناسی لە ئەورووپا، بەرادەی یەکەم زمان و ئەدەبی فارسی خوێنراوە، لە کاتێکدا دەزانین ئێرانناسی و زمانانی ئێرانی سەرەڕای فارسی، کوردی و بەلووچی و پەشتۆ و تاجیکی و ئۆسیتیش دەگرێتەوە، ئەمە ئەگەر تەنیا باسی زمانانی زیندووی ئێرانی بکەین. چەند ساڵێ لەمەوبەر پێشنیازی ئەوەم کرد، بۆچی کوردیش نەخوێندرێ. خوا هەڵناگرێ کەس نەیگوت نا. هەموو پێیان خۆش بوو. لەسەرەتادا، تا ماوەی سێ ساڵیش، هەر وەرزی پێنج خاڵ دەخوێندرا. لە کاتەلۆگی کۆرسەکانی زانستگەشدا ناوی کوردی نەبوو، هەر ناوی زمانانی ئێرانی هەبوو. خوێندکار بۆ ئەوەی مافی هەبێ کوردی بخوێنێ، دەبوو پێشتر یەک وەرز (٢٠ خاڵ) فارسی خوێندبا. لە ساڵی خوێندنی ١٩٨٩-١٩٩٠ەوە هەنگاوێکی تازەمان هەڵهێنا. کوردی کرا بە کۆرسێکی سەربەخۆ، لە کاتەلۆگدا سەربەخۆ باس کراوە و خوێندکار دەتوانێ تەنیا کوردی بخوێنێ و وام (قەرزی)ی خوێندکاریشی بۆ وەربگرێ.

* ئەوانەی لەو بەشەدا خوێندکارن کێن، چی دەخوێنن، چەند ساڵ دەخوێنن و بەڵگەنامەی چی وەردەگرن؟

** ساڵی خوێندنی ئەمساڵ، ١٩٩٠-١٩٩١، دوو گرۆی خوێندکارمان هەن. ئەوانەی ٢٠ خاڵ دەخوێنن شەش کەسن (سێ کوردو سێ سوێدی)، ئەوانەش کە ٤٠ خاڵ دەخوێنن پێنجن (سێ سوێدی و دوو کورد). ئێستا لە هەر وەرزێکدا ١٠ خاڵ دەخوێنن، واتە خوێندنی نیوە کات، تێکڕا خوێندنی چوار وەرز (دووساڵ)مان بە کوردی هەیە. خوێندکاری ئەم بەشە ڕێزمانی کوردی دەخوێنن، تێکستی کوردی دەخوێنن و دەبێ بتوانن شیی بکەنەوە، شیکردنەوەیەکی زانستانەی زمانەوانی. لە ماوەی چوار وەرزدا نیزیکەی ٢٥٠ لاپەڕە تێکستی کوردیی جۆربەجۆر دەخوێنن: چیرۆک، شیعر، ئەدەبی منداڵ، وتاری ڕۆژنامە.. هتد. دەرسێکی تریان ئەوەیە کە بتوانن فێری قسەکردن و نووسین و وەرگێڕان بن. دەرزێکی دیکە (ریالیا)یە، خوێندنی مێژووی سیاسی و فەرهەنگی و دینیی کوردو ناسینی باری کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسیی کوردستان. لەماوەی دوو ساڵدا ١٢ سەرچاوەی زانستی و دەوڵەمەند کە ١٠ دانەیان بە ئینگلیزییە، دەخوێنن. خوێندکار دوای ئەم دوو ساڵە، وەک زۆربەی کۆرسەکانی دیکەی زانستگە، بەڵگەنامەیەک وەردەگرێ ئەوە پێشان دەدات کە ٤٠ خاڵ کوردیی خوێندووە. لێرە بەشەکانی زمان هەموو وان. ئەوی بیەوێ فیل. کاند (بەرانبەر بەکالۆریۆسی وڵاتانی خۆمان) وەربگرێ، دەبێ ١٢٠ خاڵ کۆبکاتەوە، هەشتای لە بابەتێکی سەرەکیدا بێ.

* هیوای دوا ڕۆژتان بەم بەشە کوردییە چییە؟؟

** لای گەلانی خودا پێداو هەبوونی بەشێکی زمانەکەیان لە زانستگەیەکی جیهانیدا شتێکی سەیرو سەمەرە نییە. ئەوەتا هەر لە سوید لە دووسێ زانستگە عارەبی و چینی و پورتوگالی و نازانم چی و چی هەیە. باسی ئینگلیزی و فرانسەیی و ئەوانە ناکەم، کە لە هەموو شوێنێک هەن. ئێمە چونکە هێندە بەدبەخت و خۆشینەدیوین، بە پەیدا بوونی بەشێکی بچکۆلانەی زمانەکەمان لە زانستگەیەکدا دنیایەک دڵخۆش دەبین. جا خۆ هەقیشمانە، چ بکەین، ئێمە واین و ئەوان وا. بە هەر حاڵ، هیوامان ئەوەیە هەموو ساڵێ خوێندکاری باش و زیرەکمان هەبن، بتوانین بەشەکە پێش بخەین و فراوانتری بکەین و بیگەیێنینە ٨٠ خاڵ و لەم ڕێگایەشەوە فەرهەنگی گەلی کورد بە گەلی سوێدی و گەلانی دیکەی سکاندیناڤی بناسێنین.

* بێجگە لە کاری مامۆستایەتی چی تر دەکەیت؟؟

** ئەگەر مەبەستت کارێکە پێی بژیم، ئەوا هەر مامۆستام و کاری دیکەم نییە. بەڵام، وەک پێشتریش باسم کرد، بەگەلێ شتی دیکەوە خەریکم. سەرقاڵم و پڕکارم، یەکجارو لە ئەندازە بەدەر سەرقاڵم. بەڵام خۆشبەختانە هەموو کاروبارو چالاکی و سەرقاڵیم هەر پێوەندیی بە زمان و فەرهەنگ و ئەدەبی کوردییەوە هەیە.

* وەک شاعیرێک بۆ چوونت بەرانبەر شیعری نوێی کوردی چییە؟؟

** وابێ دەچێ تۆ باسی شیعری ئەمڕۆی کوردی دەکەیت. شیعری تازە، کە ئیدی شیعری تازەی کوردیش دەگرێتەوە، چەمکێکی ڕەها نییە، بەڵکە پێوەندییەکی زۆری بەسەردەم و نرخە باوەکانی سەردەمەوە هەیە. لەپرۆسێسی گەشەکردنی شیعری کوردیدا گەلێ جار نوێبوونەوە و نوێکردنەوە هەبووەو بەدی هاتووە. خانیی گەورە لەسەردەمی خۆیدا شیعری کوردیی تازە کردەوە، شێوەو ناوەڕۆکی تازەی داهێنا. نالی نوێکردنەوەی کردە خوێندنگەیەکی، مەدرەسەیەکی، هونەری. ئەزموونێکی لەبەرچاو و لە ئێمەوە نزیک، ئەزموونی مامۆستا گۆرانە. گۆران ناوەڕۆک و شێوەو زمانی شیعری کوردیی تازە کردەوە. ئەزموونی تازەکردنەوەکەی گۆرانیش تا دوا ساڵەکانی چلەکان پەری کرد. لەوە پاش، لەژێر تین و تاوی کۆمۆنیستیدا، شیعری گۆران و بەهرەی هونەرکارانەی

www.arsivakurd.org

فەرهەنگی ئێمە زۆر لاوازە، زۆر لەدوایە

گفتوگۆیەکی ئەدەبییە لەگەڵ (فەرهاد شاکەلی)دا

ئامادەکردنی
ئاسۆ گەرمیانی

* حەزدەکەین، ئەگەر بە کورتیش بێت، باسی خۆت بۆ خوێنەرانی بەربانگ بکەیت.

** پێم وایە خۆ پێشکێش کردن بۆ هیچ شاعیرێک و بۆ هیچ هونەرمەندێک ئاسان نەبێ. هۆی زۆرە و گەلێکیشیان بەجێن. ئەوە لێ دەگەڕێم بۆ دەرفەتی دیکە. من ساڵی ١٩٥١ لە ناوچەی کەرکووکی خوارووی کوردستان لەدایک بوومە. ساڵانی منداڵی و بەشێکی لاوێتیم لە گوندەکەی خۆمان، شاکەل، بردۆتە سەر. چەند ساڵێکیش لە بەغدا خوێندوومە. وێڕای خوێندن دوو ساڵ ڕۆژنامەگەر بووم. ساڵی ١٩٧٤-١٩٧٥ پێشمەرگە بووم و لە بەشی ڕاگەیاندنی شۆڕش کارم دەکرد. بەتێکچوونی لانەو کاشانەی کورد،١٩٧٥، ئیدی ژیانی ئاوارەیی بۆ زۆربەمان دەستی پێ کرد. پاییزی ١٩٧٧ هاتمە ئەڵمانیا(ی جاران ڕۆژئاوا). لە هاوینی ١٩٧٨یشەوە لە سوێد دەژیم. ئێستا لە زانستگەی ئوپسالا خوێندکاری دکتۆرام و هەر لەوێش، لە ئەنستیتووتی زمانانی ئاسیا- ئەفریقا، مامۆستام و دەرسی زمانی کوردی دەڵێمەوە.

ژیانی شاعیریم لە کۆتایی‌ی شەستەکانەوە دەست پێ دەکات. پێشتریش، لە تەمەنێکی زۆر منداڵتردا، شیعرم نووسیوە، بەڵام شتی منداڵانە و نەگەیبو. یەکەمین دیوانم، پرۆژەی کوودەتایەکی نهێنی، بەهاری ١٩٧٣ بڵاوکردەوە.

* هەتا ئەمڕۆ بەرهەمی شیعری، چیت بڵاوکردۆتەوە و لە بووارەکانی تردا چیت هەیە؟

** لە بوواری شیعردا، دوای یەکەم دیوانم، دوو نامیلکەو دیوانێکی شیعرم بڵاوکردۆتەوە؛ ڕووبارە تیشکێک لە هەتاوی سوورەوە (بەیرووت ١٩٧٧)و هەوراز (سوێد ١٩٨١)، ژێ (سوێد ١٩٨٥). دوو لێکۆڵینەوەی ئەکادیمیم بەهۆی خوێندنەکەمەوە نووسیوە: کوردایەتی لە مەم و زینی خانیدا (ساڵی ١٩٨٣ بە ئینگلیزی و ١٩٨٥یش بە سویدی بڵاو بۆتەوە)، پەخشانی کوردیی مودێرن، بە سوێدی، (ئەمەیانم بڵاونەکردۆتەوە). شتێکی دیکەی شایانی ناوهێنان بێ (فرمێسک و هونەر)ە کە بریتییە لە بیست شیعری گۆران بە هاوکاری دوو دۆست کردمانە سوێدی و ساڵی ١٩٨٦ بڵاوکراوەتەوە. سەرەڕای ئەوانە ٤-٥ کتێبی منداڵانم لە سوێدییەوە کردوونە کوردی و هەندێ لێکۆڵینەوەی ئەدەبیم بە ئینگلیزی و سوێدی لێرەو لەوێ بڵاوکراونەوە و هەندێ شیعریشم تەرجومە کراون.

* بەرنامەی کاری ئێستات چییەو بە چییەوە خەریکیت؟؟

** دانانی بەرنامەیەکی کارکردن بۆ کەسێکی وەک من ئاسان نییە. ئێستا ناچمە بنج و بناوانی ئەم باسەوە، چونکە ئەو دەم دەبێ ناو لە هەموو شتێ بنێم، کە ئەوەشم پێ خۆش نییە. ئەگەر مەبەستت لە ئێستا ئەمساڵ و یەکدوو ساڵی داهاتووە، ئەوا دەمەوێ بەشێکی باشی کات و توانستم بۆ ئەنجام دانی دکتۆرنامەکەم تەرخان بکەم. ئەوە دووسێ ساڵە

www.arsivakurdi.org

لەم ژمارەیەدا

بەشی کرمانجی خواروو

٥٧- گفتوگۆیەکی ئەدەبی لەگەڵ فەرهاد شاکەلی ...
ئامادەکردنی ئاسۆ گەرمیانی .
٥٣- هەوڵێکی زۆر و بەرهەمێکی سەقەت ... هێمن
٤٦- هۆیەکانی داگیرکردنی کوێت ... شوانی
٤٢- هەڵوێستی بازاڕی هاوبەشی ئەورووپی و پەرلەمانی ئیتالی بەرامبەر کێشەی گەلی کورد.... جاسم تۆفیق.
٣٩- نووسراوە عوسمانیەکان: گەنجینەیەکی فەرامۆشکراوی فەرهەنگ و مێژووی گەلی کورد.... فەرهاد پیرباڵ.
٣٧- لەج کۆنە شاری پێش مێژوو..... ئەحمەد شەریفی.
٣٥- گۆشەی تەندروستی
٣٤- پەنابەرانی کوردی عێراقی لە تورکیا لە مردنێکی لەسەرخۆدا دەژین...... د. عبدالباقی ئەحمەد.
٣٢- چاپکراوی نوێ.

کرمانجی ژووروو

٤- لە دەرڤەی ولات دێ میتۆدا خەباتێ چەوا بیێ... کەدیا ئیزۆل.
٥- ئەنستیتۆیا کوردی ل پاریسێ خەلاتەک ....
٦- هەلوێستا بازارا ڤەپشکێ ئەورووپاو ....
٧- چل و پێنە سالیا کۆمارا مەهاباد.
٨- پرسگرێکێن زارۆک و جوانێن کورد ل سوێدێ...
٩- هەڤکاریا مالبات و دبستانێ ل سوێدێ.
١٠- جەلادەت بەدرخان و .....
١٦- تاگرتن .... گۆشەی تەندروستی.
١٧- بلا هایا وەژی تایدزێ هەبێ.
١٨- کوردستان پڕ خۆشە...
٢٢- گوتو بێژو لەجێن ئەدەبی ...
٢٥- گەڕیانێک دناڤ دیوانا شاعرەکی دا..
٢٧- چیرۆکەک ژ بیر بویی...

بەشی دملی (زازا) یی

٢٩- ئیسماعیل بیشکچی...
٣٠- سوسنێ
٣٠- تەیری یەنا

بەربانگ

ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانیەکانە لە سوێد

بەرپرسیار
ن. کریف

دەستەی نووسەران
ئاسۆ گەرمیانی — ئا. تگریس
ج. حەیدەری — ل. چەنگین
م. مایی — م. عەلی. ک
رۆهات — ئەمۆ زێرین

ئابونەی ساڵانە: ١٠٠ کرۆنی سوێدییە
بۆ دەزگاکان ٢٠٠ کرۆنی سوێدییە

دەستەی نووسەران بەرپرسیار نیە لە نووسین و وتارەکانی فیدراسیۆن و لەو نووسینانەی بە ئیمزای خاوەنەکانیان بڵاوەدەکرێنەوە.

ئاونیشان:
BERBANG
Box 45205
104 30 STOCKHOLM

تەلەفۆن:
08- 668 60 60

پۆستگیرۆ:
64 38 80-8

ژمارە (٦٨) ، ساڵ ٩
دیسامبەری ١٩٩٠

www.arsivakurd.org

ئاگاداری

هاونیشتمانانی بەڕیزا

لە مێژووی هەر نەتەوەیەکی ئازادیخوازدا هێندێک ڕۆژی پیرۆزو لەبیر نەکراو هەن، کەبوونە جێگای شانازی و ڕۆژی میللی و جێژن و شادی ئەم نەتەوەیە.
نەتەوەی کوردیش کە یەکێک لە کۆنترین و ئازادیخوازترین نەتەوەی ئەم سەر هەردەیە، وەک گەلێکی خەباتگێڕ بەدرێژایی مێژووی پڕ لە کارەسات و هەورازو نشێوی چەند هەزار ساڵەی خۆی لە پێناوی ئازادی و ڕزگاری دا خەباتی کردووە و قوربانی داوە، چەند ڕۆژی پیرۆزو لەبیر نەکراوی هەیە.
دووی ڕێبەندان ساڵرۆژی دامەزراندنی یەکەمین کۆماری کوردستان لە مەهاباد بەڕێبەری پێشەوای نەمر قازی محەممەد گرنگترین و پڕ بایەخترین ڕۆژی نەتەوەی کوردە.
ئەمرۆژە ئەستێرەیەکی پرشنگداری ئاسمانی بەرزی خەباتی کوردە، کە هەتا هەتایە لە دیرۆکی نەتەوەکەماندا دەدرەوشێتەوە و وەک ڕۆژی میللی «نەتەوەیی» کورد دیاری کراوە.
ئێمە لەگەڵ ڕێزو شانازی بۆ ئەم ڕۆژە مێژووییە و دامەزرێنەرانی کۆماری کوردستان پیرۆزبایی لە هەموو هاونیشتمانیان دەکەین.
لێبراوین کە بە شکۆو شایانێکی تەواوەوە بیرەوەری دووی ڕێبەندان جێژن بگرین، دڵنیاین کە هەموو خوشک و برایەکی کوردو هاو وڵاتیانی بەڕێز لەم ڕێ و ڕەسمە سیاسی و هونەرییەدا بەشداری دەکەن.

سڵاو لە دووی ڕێبەندان

پیرۆزبێ بیرەوەری چل و پێنجەمین ساڵرۆژی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لە مەهاباد

١٩٩١/١/١٨
کاتژمێر: ١٦.٣٠
شوێن : Folkethus- Stockholm
T. T Centralen

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
تەڤگەر
بەرەی کوردستانی عێراق
پارتی دیموکراتی پێشڕەوی کوردستانی سوریا
پارتی ڕزگاری کوردستان

www.arsivakurd.org

بەربانگ

ژمارە ٦٨ | گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوێد | ساڵ «٩»